

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
LATVIJAS UN AUSTRUMEIROPAS JAUNO UN JAUNĀKO LAIKU
VĒSTURES KATEDRA

Vēstures bakalaura studiju programmas
3. kursa studente
Aiga Bērziņa
Stud. apl. Nr. ab10193

**LATVIJAS SIEVIEŠU PALĪDZĪBAS KORPUSS:
IZVEIDE UN DARĪBA 1919 - 1920
BAKALAURA DARBS**

Darba zinātniskais vadītājs:
Asoc. prof. Dr. hist. Ēriks Jēkabsons

RĪGA 2013

SATURS

ANOTĀCIJA.....	3
ANNOTATION.....	4
APZĪMĒJUMU SARAKSTS.....	5
IEVADS	6
AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS	9
1.SIEVIETES, TO IESAISTE MILITĀRAJĀS STRUKTŪRĀS 20. GADSIMTA SĀKUMĀ UN LATVIJAS BRĪVĪBAS CĪŅĀS	14
1.1.Brīvības cīņas Latvijā (1919-1920) - galvenās iezīmes.....	14
1.2.Sieviešu sabiedriskā stāvokļa izmaiņas 20. gadsimta sākumā.....	21
2.LATVIJAS SIEVIEŠU PALĪDZĪBAS KORPUSA SĀKOTNĒJĀ ORGANIZĒŠANA	27
2.1. Sieviešu palīdzības korpusa dibināšana	27
2.1. Personālsastāva komplektēšana	30
2.3. Korpusa budžets.....	33
3. SIEVIEŠU PALĪDZĪBAS KORPUSS 1919. GADA SEPTEMBRĪ- DECEMBRĪ.....	37
3.1. Sieviešu palīdzības korpusa darbības izvēršana	37
3.2. Rīgas nozaru darbība Bermonta uzbrukuma laikā.....	43
4. SIEVIEŠU PALĪDZĪBAS KORPUSS 1920. GADA JANVĀRĪ- AUGUSTĀ.....	56
4.1. Organizatoriskās izmaiņas Sieviešu palīdzības korpusā.....	56
4.2.Sieviešu palīdzības korpusa darbība	62
SECINĀJUMI	67
IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA	69
PIELIKUMS	74
1.Pielikums	75
2.Pielikums	78
3.Pielikums	83
4.Pielikums	84
5.Pielikums	85

ANOTĀCIJA

Pētījums veltīts līdz šim historiogrāfijā praktiski neaplūkotai tēmai – Latvijas Sieviešu palīdzības korpusam no tās izveides brīža 1919. gada 22. septembrī līdz Latvijas – Padomju Krievijas miera līguma parakstīšanai 1920. gada 11. augustā. Darba mērķis ir atspoguļot Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa veidošanas gaitu un darbību Neatkarības kara, precīzāk, Bermontiādes un Latgales atbrīvošanas, laikā.

Darbā sākotnēji tiek iepazīstināts ar sieviešu sabiedriskā stāvokļa izmaiņām 20. gadsimta sākumā, lai varētu izprast sieviešu organizāciju dibināšanas attīstību un specifiku Latvijā un Eiropā. Tālāk pētījumā atspoguļota vispārējā militārā – politiskā – sociālā situācija Latvijā no 1919. gada – 1920. gadam, iezīmējot apstākļus, kādā organizācija uzsāka un izvērsa savu darbību. Atspoguļota Sieviešu palīdzības korpusa dibināšana, sekojošā darbība Bermontiādes laikā un Latgales atbrīvošanas laikā.

Atslēgas vārdi: Latvijas Sieviešu palīdzības korpus, armijas aizmugures dienests, palīdzības darbs, sociālā darbība, Neatkarības karš, Bermontiāde, Latgales atbrīvošana.

ANNOTATION

This study is devoted for topic, which is practically not discussed in historiography – Latvian Woman's Relief Corps since it's formation in September 22, 1919 till Latvian - Soviet Russia Peace Treaty in August 11, 1920. The aim of this study is to show work and progress of Latvian Women's Relief corps in the War of Independence, more precisely, in time of Bermontiade and liberation of Latgale.

In this work initially told about women's social status changes in beginning of 20th century, to understand formation of womens organization, it's evolution and specific features in Latvia and Europa. Further study reflects general military – political - social situation in Latvia from 1919 year till 1920, specifying circumstances, when organization started and developed it's activities. In this work is reflected Women's Relief corps formation and it's following actions in time of Bermontiade and liberation of Latgale.

Keywords: Latvian Women's Relief Corps, army back service, support, social work, War of Independence, Bermontiade, liberation of Latgale.

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

A- Austrumi

apr.- araksts

D- Dienvidi

f.- fonds

g.- gads

ģen.- ģenerālis

gs.- gadsimts

kapt.- kapteinis

k-ris.- komandieris

l.- lieta

LA- Latvijas Armija

Latv. Rbl.- Latvijas rubļi

lp.- lapa

lpp.- lappuse

LSPK- Latvijas Sieviešu palīdzības korpuss

milj.- miljons

NA LVVA- Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts vēstures arhīvs

plkst.- pulksten

pulkv.- pulkvedis

red.- redaktors

sast.- sastādījis

SPK- Sieviešu palīdzības korpuss

tag.- tagadējais

TP- Tautas Padome

t.s.- tā saukto

u.c.- un citi

IEVADS

Latvijas valstiskuma iezīmes parādījās jau 1905. gada revolūcijas un Pirmā pasaules kara laikā, tomēr reāla šī ideja kļuva tikai 1918. gada 18. novembrī, kad oficiāli tika pasludināta Latvijas valsts. Taču reālajā situācijā jaunizveidotajai valstij vēl bija nepieciešams cīnīties par savu neatkarību un pastāvēšanu. Latvijas teritorijā sākās Atbrīvošanas jeb Brīvības cīņas, kuru laikā latvieši iestājās par savu nacionālo identitāti, kā arī cīnījās par šajā laika posmā visā Eiropā aktuālo jautājumu- nacionālas valsts izveidi. 1919. gadā tika izveidota Latvijas armija, kas kļuva par svarīgāko Latvijas valsts aizstāvi, kā arī izcīnīja smagas kaujas Brīvības cīņu laikā. Valstiskuma ideja latviešu tautā pakāpeniski iemantoja aizvien lielāku atbalstu. Patriotisma iedvesmoti, daudzi vīrieši stājās armijā, bet pārējā sabiedrības daļa, tai skaitā liels skaits sieviešu, mobilizējās armijas atbalstam, sabiedriskiem darbiem un labdarībai.

Lai gan būtiskas sievietes sabiedriskā stāvokļa izmaiņas Eiropā aizsākās 19. gs. un kulmināciju sasniedza Pirmā pasaules kara laikā, Latvijā tieši Brīvības cīņas bija laiks, kad sabiedriskajā dzīvē sevi aktīvi pierādīja sievietes kā nozīmīga un ietekmīga sabiedrības daļa. Tieši šajā laikā nostiprinājās jaunatrastā sieviešu pašidentifikācija, kas saglabājās visu Latvijas valsts neatkarības laiku līdz 1940. gadam.

Ņemot paraugu no līdzīgām sieviešu palīdzības organizācijām Eiropā, 1919. gada 22. septembrī (tikai divas nedēļas pirms Pāvela Bermonta vadītās armijas uzbrukuma uzsākšanas Rīgai) Latvijas armijas pakļautībā kā organizācija, kurai jānodarbojas ar regulārās armijas aizmugures dienestu atbalstīšanu, darbu uzsāka Latvijas Sieviešu palīdzības korpuss (LSPK). Līdz ar korpusa dibināšanu tas kļuva ne vien par populārāko un lielāko sieviešu organizāciju Latvijā, bet arī iemantoja pirmās masveida sieviešu organizācijas titulu.

Jautājums par Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa sniegumu Brīvības cīņu laikā un korpusa ieguldījumu Latvijas armijas uzvarās nepietiekami pētīts. Tāpat historiogrāfijā neparādās plašais sociālās palīdzības darbs, ko kara izpostītajā zemē organizēja un veica Sieviešu palīdzības korpuss. Lai gan dažādos vēstures pētījumos par attiecīgo laika posmu korpusa esamība ir pieminēta, sniegtā informācija dod tikai virspusīgu informāciju par tā eksistenci un palīdzības darbu armijai, pilnībā ignorējot korpusa sociālo darbību un plašo palīdzības sniegšanu karavīru piederīgajiem, trūkumcietējiem, invalīdiem, bāreņiem, un citām sabiedrības grupām.

Svarīgs aspekts darba tematikas izvēlē bija fakts, ka pēdējos gados pasaules un Latvijas vēsturnieki izrāda aizvien lielāku interesi tā sauktās sieviešu vēstures pētniecībā. Tai

pievērsusies Dr. Hist. Vita Zelče¹ un Dr. hist., asoc. prof. Ēriks Jēkabsons², kā arī vēl citi autori ieskicējuši sieviešu lomu Latvijas vēsturē³, tomēr savā pētniecībā neiekļaujot vai tikai garāmejot minot Sieviešu palīdzības korpusu. Tematu nepieciešams izpētīt, jo tas ir īpaši nozīmīgs faktors, lai gūtu plašāku ieskatu un daudzpusīgāku izpratni gan par Neatkarības karu, gan sieviešu sociālo stāvokli šajā laikā. Temats zinātniski nozīmīgs ar to, ka saista vairākas jomas – militāro, sociālo, un t.s. sieviešu vēsturi.

Darba mērķis ir izpētīt, kā risinājās LSPK izveide un darbība, tādējādi konstatējot Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa devumu un nozīmi Brīvības cīņu laikā, lielāku uzmanību veltot korpusa organizatoriskajai darbībai un palīdzības darbam. Darbā apskatītā laika hronoloģiskās robežas ir veidotas saskaņā ar Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa dibināšanu 1919. gada 22. septembrī līdz Latvijas – Krievijas miera līguma parakstīšanai 1920. gada 11. augustā, ar ko iesākās pakāpeniska LA demobilizācija kā arī SPK darbības uzdevumu pārkārtošana atbilstoši miera laika uzdevumiem. Šādas hronoloģiskās robežas izvēlētas, lai aplūkotu Sieviešu palīdzības korpusu tā izveides un sākotnējās darbības laikā, kas būtiski atšķīrās no vēlākās korpusa darbības. Darba autores nolūks – plaši atspoguļot Sieviešu palīdzības korpusa veidošanu un darbību apskatāmajā laika posmā, lielāku uzmanību veltot organizācijas specifikai un plaši sniegtajam daudzpusīgajam palīdzības darbam. SPK darbība bija daudzveidīga un saistīta ar dažādām organizācijām, kā, Sarkanā Krusta organizācijām, valdības un militārajām iestādēm, kā arī ārzemju palīdzības organizācijām.

Lai sasniegtu darba mērķi, tika izvirzīti vairāki uzdevumi. Pirmais uzdevums – noskaidrot vispārējo situāciju Latvijā Neatkarības kara laikā, īpaši akcentējot LA izveidi un darbību, kas darīts, lai izprastu Sieviešu palīdzības korpusa darbības raksturu. Kā nākošais solis mērķa sasniegšanā izvirzīts uzdevums aplūkot sieviešu sabiedriskā stāvokļa izmaiņas 20. gadsimta sākumā, lai izprastu sieviešu organizāciju dibināšanas specifiku. Kā nākošais uzdevums izvirzīts izpētīt SPK organizācijas dibināšanas gaitu: tā struktūras veidošanu, personālsastāva komplektēšanu un finansu piesaistīšanu, kas ir nozīmīgi, lai izprastu korpusa iespējas un apjomu. Lai izzinātu palīdzības korpusa darbības jomas un gaitu, kā nākošais uzdevums tika izvirzīts apskatīt korpusa darbību 1919. gada nogalē (septembris- decembris), kad korpusss uzsāka steidzošu palīdzības darbu Bermonta armijas uzbrukuma dēļ. Kā pēdējais uzdevums izvirzīts noskaidrot SPK darbību Latgales atbrīvošanas laikā (1920. gada janvāris-

¹ Sk.: Zelče, V., Nezināmā : Latvijas sievietes 19. gadsimta otrajā pusē, Rīga : Latvijas Arhīvistu biedrība, 2002., 298 lpp.; Zelče, V., Skice vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš. Latvijas Arhīvi 2002., Nr.4.

² Sk.: Jēkabsons, Ē., Latviešu sievietes militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā. Grām.: Zellis, K. (sast.), Sieviete Latvijas vēsturē, Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007., 175 lpp.; Jēkabsons, Ē., Sievietes un bruņotie spēki Latvijas Neatkarības kara laikā (1919- 1920), Latvijas Vēsture: Jaunie un jaunākie laiki Nr. 3, 2012., 20.-39.lpp.

³ Sk.: Zellis, K. (sast.), Sieviete Latvijas vēsturē, Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007., 175 lpp.

augusts), kad, karadarbībai norimstot, iezīmējās jauni organizācijas uzdevumi un aktīvāka pievēršanās sociālās palīdzības darbam.

Darbs sadalīts četrās nodaļās, kuras veidotas pēc hronoloģiskā iedalījuma. Pirmā nodaļa ir 1919. gada- 1920. gada augusta vispārīgs militārs, politisks un sociāls, kā arī Latvijas armijas galveno iezīmju raksturojums, tādējādi radot kopainu hronoloģiskajam ietvaram un parādot apstākļus, kādos veidojās pirmā sabiedriskā sieviešu organizācija Latvijā. Tāpat, lai izprastu sieviešu organizācijas specifisko raksturu, attēlotas galvenās iezīmes sieviešu sabiedriskā stāvokļa izmaiņām 20. gadsimtā. Pirmās nodaļas apakšnodaļas veidotas tematiski: sākotnēji apskatītas Brīvības cīņu norises, tad uzmanība pievērsta dzimuma specifikai.

Otrajā nodaļā apskatīta LSPK organizācijas izveide. Tematiski veidotajās apakšnodaļās uzmanība sākotnēji pievērsta organizatoriskajam darbam un izveidotajai korpusa struktūrai. Pēc tam aplūkota personālsastāva komplektēšana kā arī atklāts korpusa darbinieču sociālais portrets. Trešā apakšnodaļa veltīta korpusa budžetam, apskatīta līdzekļu iegūšana un izlietošana.

Trešajā nodaļā atspoguļota korpusa darbība Bermontiādes laikā un pēc tās līdz 1919. gada beigām. Pirmajā apakšnodaļā aplūkota kopēja korpusa darbība un galvenās tendences šajā laikā, bet otrajā, tā kā apskatāmajā laikā korpusa nozares galvenokārt koncentrējās Rīgā, īpaša uzmanība pievērsta Rīgā izvērstajai korpusa darbībai. Ņemot vērā, ka noteicošais faktors korpusa uzdevumu izstrādei šajā laikā bija karadarbības attīstība, vairāk uzmanības pievērsts tām korpusa nozarēm, kas aktīvāk un rezultatīvāk izvērta savu darbību. Ziedojumu nozare šajā nodaļā aplūkota netiek, jo tās darbība un uzdevumi atklāti otrās nodaļas trešajā apakšnodaļā saistībā ar korpusa budžetu.

Pēdējā nodaļā aplūkota korpusa darbība 1920. gadā līdz augustam. Pirmajā apakšnodaļā sniegts apskats izmaiņās SPK vadībā un organizācijā kopumā. Otrajā apakšnodaļā atklāts veiktais korpusa palīdzības darbs un iezīmēta pakāpeniskā koncentrēšanās uz sociālo palīdzības darbu.

Lai izpildītu izvirzītos uzdevumus, veikta apskatāmā perioda Sieviešu palīdzības korpusa arhīvu materiālu analīze, kas veido galveno avotu klāstu, apskatīti un analizēti šī laika posma periodiskajos izdevumos un vēlāk tapušajos historiogrāfijas darbos minētie fakti un procesi, kas attiecināmi un korpusa darbību. Uzmanība pievērsta arī atmiņām, kas sniedz būtisku ieskatu SPK darbībā un laikabiedra vērtējumā.

AVOTU UN LITERATŪRAS APSKATS

Latvijas Sieviešu palīdzības korpuss publicētajos materiālos kā atsevišķs izpētes objekts skarts visai maz. Savukārt nepublicētie arhīva dokumenti un preses publikācijas sniedz daudz derīgas un līdz šim neskatītas informācijas. Pētījuma problēma galvenokārt ir saistīta ar militāro un sociālo vēsturi, taču tā skar jautājumus, kas saistīti arī ar ekonomisko un politisko vēsturi. Turpmākie pētījumi būtu veicami gan par Sieviešu palīdzības korpusa sadarbību ar citām militāra un sociāla rakstura organizācijām, gan atsevišķu korpusa nozaru, īpaši lauku teritorijās, darbību un specifiku. Šajā nodaļā apskatīti tikai paši svarīgākie darbā izmantotie informācijas avoti.

I AVOTI

1. Arhīvu materiāli. Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts vēstures arhīvs.

Plašs nepublicēts materiāls glabājas Latvijas Valsts vēstures arhīva (NA LVVA) Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa fondā, kas sastāv no diviem aprakstiem un ietver laika posmu no 1919. līdz 1940. gadam. Pirmais no aprakstiem sniedz plašu informācijas klāstu, bet otrais lielākoties veltīts vēlākam SPK posmam, nekā tiek aplūkots šajā darbā, tāpēc darba izstrādei izmantots fonda pirmais apraksts.⁴

Visplašāko informāciju sniedz lieta „SPK statūti, darba instrukcijas un darbības pārskati 1919.-1920.g. 27. maijā”⁵. Tajā apkopotas gan korpusa pagaidu instrukcijas, gan statūti, gan citi korpusa darbību regulējoši dokumenti. Līdzīga rakstura materiāli atrodami ceturtajā lietā „Dibināšanas un pilnsapulču protokoli, darbības pārskati. 1919. g. 22. septembrī- 1939. g. 30. martā”⁶, sestajā lietā „Prezidija sēžu protokoli. 1920.g. 20. janvārī- 19. aprīlī”⁷ un 23. lietā „LSPK darbības pārskati 1919.- 1932.”⁸

Plašas ziņas par saimnieciskiem jautājumiem sniedz korpusa sarakste ar valsts un militārajām iestādēm. Tāpat sarakste starp dažādām korpusa nodaļām atklāj dažādas iekšējās

---

⁴ NA LVVA 2498. f., 1.apr.

⁵ NA LVVA 2498. f., apr. 1. l., SPK statūti, darba instrukcijas un darbības pārskati 1919.-1920.g. 27. maijā

⁶ NA LVVA 2498. f., 1.apr., 4. l., Dibināšanas un pilnsapulču protokoli, darbības pārskati. 1919. g. 22. septembrī- 1939. g. 30. martā

⁷ NA LVVA 2498. f., 1.apr., 6. l., Prezidija sēžu protokoli. 1920.g. 20. janvārī- 19. aprīlī

⁸ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 23. l., LSPK darbības pārskati 1919.- 1932.

neskaidrības. Nozīmīgi daudzie korpusam iesūtīti lūgumraksti, gan no dažādām iestādēm, gan privātpersonām, kas atklāj, plašās sabiedrības prasības pret korpusu.⁹

Atsevišķi izdalāmas ar korpusa budžetu un darbinieču algām saistītās lietas. Darbības laikā veikta sīka ziedojumu uzskaitē, ienākošo un izejošo summu fiksēšana. Tāpat fiksētas darbinieču algas, kas ļauj izsekot to pakāpeniskai palielināšanai.¹⁰

Atsevišķas lietas veltītas arī individuālām nodaļām un nozarēm (kā laukos, tā Rīgā)¹¹, taču svarīgāko informāciju iespējams iegūt tieši no centrā, kurā nonāca visas svarīgās ziņas, apkopotās informācijas.

Sieviešu palīdzības korpusa dibināšanas sēžu protokolu noraksti apkopot arī Armijas Galvenajam Štābam veltītajā fondā.¹²

Ahīva sniegtā informācija ir plaša un daudzveidīga, aptverot visas korpusa darbības nozares, organizatorisko darbu, kā arī saržģījumus, ar ko nācās saskarties darbības procesā. Minētie materiāli ļauj konstatēt palīdzības korpusa attīstību, sākot no tā dibināšanas. Nozīmīgs ir arī arhīvā atroamais statistiskais materiāls, kas ļauj konstatēt sniegtā palīdzības darba apjomus, līdz ar to, izdarīt secinājumus par to nozīmi.

2. Publicētie avoti

Būtisku informāciju iespējams iegūt no pašas organizācijas publicētā „Piecpadsmit gadu darbības pārskata”,¹³ kurā atklātas nozīmīgākās tendences korpusa darbībā, īpašu akcentu liekot tieši uz Brīvības cīņās paveikto. Kā pamats pārskata sastādīšanā ņemti dažādos laikos centram iesniegtie korpusa darbības pārskati (no kuriem daudzi atrodami NA LVVA). Avots nozīmīgs, jo strukturizēti un sakārtoti izskaidro korpusa attīstības gaitu.

---

⁹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 66. l. LSPK sarakste ar valsts un pašvaldību iestādēm. 1919. -1920.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 67. l., Sarakste ar valsts iestādēm un biedrībām par telpu īrēšanu, u.c. 1919.g. 14. oktobrī - 1920. 28. Decembrī; NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 68. l., Sarakste ar ēdināšanas punktu priekšnieci par darbību u.c. 1919- 1920.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 69. l., Sarakste ar valsts un pašvaldības iestādēm par ziedojumu vākšanu, pabalsta sniegšanu, telpu izīrēšanu, u.c. 1919. g. 25. oktobrī- 11. decembrī; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 70. l., LSPK sarakstīšanās ar ārzemēm par savstarpēju palīdzību un sadarbību. 1919. g. -1923. g.

¹⁰NA LVVA 2498. f. 1. apr. 109. l., LSPK darbinieču algu grāmatas. 1919.- 1921.g.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 120. l., Kases pārskati un algu saraksti 1920. g. janvārī- decembrī; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 145. l. Kases virsgrāmata 1919. g. – 1920. g.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 237. l., Ziedojumu vākšanas listes un algu saraksti, 1919.- 1920.

¹¹NA LVVA 2498. f., 1. apr., 394. l., Tukuma nodaļa. Biedru sapulču un valdes sēžu protokoli, kases pārskati 1920. g. aprīlī- oktobrī.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 252. l., Laikrakstu nozare. Sarakste ar „Jaunāko Ziņu redakciju par rakstu izvietošanu. 1919. g. – 1921. g.

¹²LVVA 5192.f., 1. apr., 60.l., Galvenā Štāba sarakste ar dažādām iestādēm. 1919. g. – 1920. g.

¹³Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, Rīga, 1934, 39 lpp.

3. Preses materiāli.

Sakarā ar to, ka korpusa darbība bija cieši saistīta ar sabiedrībā valdošajām tendencēm, svarīgs informācijas avots ir prese. Tomēr preses materiāli lielākoties ir vienveidīgi un galvenokārt sniedz vispārīgu ieskatu šaurā korpusa paveikto darbu spektrā, tajos vairāk atrodamā papildinoša vai apstiprinoša informācija. Līdz ar to lielāka loma piešķirta arhīva materiālu izpētei. Darbā izmantoti lielākie tā laika laikraksti „Jaunākās Ziņas”, Apsardzības ministrijas laikraksts „Latvijas Kareivis” un laikraksts „Latvijas Sargs”.

Visplašāk izmantots tieši laikraksts „Jaunākās Ziņas”. Tas skaidrojams ar to, ka bieži korpusa veidotie uzsaukumi un paziņojumi tika izsūtīti vairākām redakcijām. Līdz ar to dažādos laikrakstos publicēts vienāds teksts, īpaši tas attiecināms uz „Jaunākajām Ziņām” un „Latvijas Kareivi”, kur nereti teksti dublējās.

Kā vērtīgs avots minams Kaijas Īvandes veidotais uzsaukums „Latvju sievietes!”¹⁴, kas uzskatāms par aizsākumu Sieviešu Zelta fondam un sniedz plašu ieskatu tā mērķos.

Minētajos laikrakstos var iegūt informāciju par korpusa rīkotajiem pasākumiem. Bieži parādās Apbedīšanas nozares publicētie kritušo saraksti un informācija par sarīkotajām bērēm. Pēc Bermonta armijas sakāves aizvien biežāk popularizēšanas nolūkā tik publicēti savākto ziedojumu saraksti. Tāpat publicētas pateicības ziedotājiem.

4. Atmiņas

Atmiņu krājumi vērtīgi ar to, ka atspoguļo laikabiedru skatījumu uz dažādām lietām un toreizējo situāciju. Lai gan nereti arhīvā atrodami korpusa veidotie uzsaukumi un darbības pārskati sniegti izteiksmīgā valodā un ar patriotisku patosu tajos, vairāk atbilstot literāriem sacerējumiem, nevis dokumentiem, tajos spilgti atspoguļojot paša korpusa pausto nostāju un attieksmi. Ilustratīvi kalpo arī laikabiedru atmiņas, ļaujot izjustāk izprast notikumus.

Būtiskas ir korpusa aktīvistes, Latvijas Dzelzceļa pirmā direktora Gustava Klaustiņas sievas Elzas atstātās atmiņas¹⁵. Viņa sniedz ieskatu vairākās ar korpusa darbību saistītās tēmās, piemēram, pirmā ēdināšanas punkta un Zelta fonda darbībā.

Zelta fonda mērķus un darbību izprast palīdz arī tās dibinātājas Ī. Kaijas atstātā un vēlāk publicētā dienasgrāmata.¹⁶ Tāpat viņa ataino sievietes sarežģīto situāciju Neatkarības laikā un patriotiskās jūtas, kas daudzas sievietes rosināja stāties korpusa darbinieču pulkā.

¹⁴Kaija, I., Latvju sievietes! Latvijas Sargs Nr. 181, 1919. gada 5. novembris, 4. lpp.

¹⁵Klaustiņa, E., To nevar aizmirst: Patriotiskā un sociālā darbā, Grāmatu Draugs, 1968, 224 lpp.

¹⁶Kaija I., Mana dienasgrāmata 1918- 1921, Rīga: Zelta grauds, 1931, 176 lpp.

II LITERATŪRA

Zinātniskajā literatūrā Sieviešu palīdzības korpusa esamība skarta tikai pēdējos gados. Tam veltīts Jura Ciganova 2007. gadā publicētais pētījums¹⁷ LU izdotajā rakstu krājumā par sievieti Latvijas vēsturē. Kopumā raksts sniedz virspusēju un saraustītu informāciju par korpusa darbību, galvenokārt Bermontādes laikā. Raksta tapšanā izmantots šaurs avotu loks, galvenokārt balstoties korpusa izdotajās „Piecpadsmīt gadu darbības pārskatā”

Turklāt jau raksta nosaukumā „Latviešu sieviešu palīdzības korpusa Atbrīvošanas cīņu laikā” pieļauta būtiska nepilnība, mainot organizācijas nosaukumu no Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa uz latviešu, tādējādi nepamatoti izslēdzot no organizācijas darbības nacionālās minoritātes, kā arī mainot korpusa ideju no valstiskā piederības principa uz nacionālo. Lai gan pats korpusa savās publikācijās un informatīvajos materiālos nereti lietoja terminu „latviešu sievietes”, tā uzskatāma par 20. gadsimta pirmās puses specifisku latviešu valodā, nevis par nacionalitāti ierobežojošu pazīmju apstiprinājumu.

Vēl korpusa darbība skarta iepriekš minētā autora publikācijā, kas veltīta Brīvības cīņām „Atbrīvošanas cīņas”¹⁸, kur vienā rindkopā raksturots korpusa devums Bermontiādes laikā. Tāpat korpusa esamība pieminēta vairākos dr. Hist. Ē. Jēkabsona darbos¹⁹, norādot, ka šis jautājums prasa turpmākus pētījumus.

Rakstu par korpusu 1993. gadā publicējis arī Valters Šķerbinskis,²⁰ tomēr tajā konstatējamās vairākas kļūdas. Piemēram, neprecīzi raksturota korpusa struktūra, minot, ka lauku nodaļas apvienojas apgabalos, kas neatbilst patiesībai. Raksta vērtību papildina tajā izmantotās E. Klaustiņas atmiņas.

Tāpat vispārēju informāciju par korpusu var atrast 1999. gadā iznākušajā Brīvības cīņu enciklopēdijā.²¹ Tomēr šeit atrodama tā pati kļūda, kas J. Ciganova darbā- lietots nosaukums „Latviešu sieviešu palīdzības korpus”.

Jaunākajā presē veltīti vairāki raksti Lāčplēša ordeņa kavalieri, korpusa darbiniecei Elzai Žiglēvicai²². Tie nav zinātniski augstvērtīgi, tomēr izmantojami kā ieskats meitenes dzīves gājumā un viņas traģiskajā bojāejā.

---

¹⁷Ciganovs, J., Latviešu sieviešu palīdzības korpusa Atbrīvošanas cīņu laikā., Grām.: Zellis, K. (sast.), Sieviete Latvijas vēsturē, Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007., 175 lpp.

¹⁸ Ciganovs, J., 1918.-1920. Atbrīvošanas cīņas. Pieejams: <http://www.la90.lv/?&top=-1&id=1940> (skatīts: 12.05.2013.)

¹⁹ Sk.: Jēkabsons, Ē., Amerikas Savienoto Valstu Sarkanā Krusta darbība Latvijā 1919.- 1922. gadā., Latvijas Vēstures Institūta žurnāls Nr. 1, 2010.g. 37.- 68. lpp.; Jēkabsons, Ē., Sievietes un bruņotie spēki Latvijas Neatkarības kara laikā (1919- 1920), Latvijas Vēsture: Jaunie un jaunākie laiki Nr. 3, 2012., 20.-39. lpp.

²⁰Šķerbinskis, V., „Sieviešu armija” cīņā par Latvijas patstāvību. Latviešu Strēlnieks, Nr. 11, 1993. gada novembris, Latviešu strēlnieku apvienības laikraksts, 9.-10.lpp

²¹ Pētersone, I. (red.), Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija. Rīga: Preses Nams, 1999., 446 lpp.

***

Kopumā jāsecina, ka Sieviešu palīdzības korpuss ir literatūrā vāji pētīta tēma. Kā svarīgākā un plašākā avotu grupa izmantoti arhīva materiāli, kas sniedz vispusīgu ieskatu ar korpusu saistītajos jautājumos, kā arī korpusa publicētais „Piecpadsmit gadu darbības pārskats”. Preses materiāli un atmiņas izmantotas galvenokārt papildinošos nolūkos.

---

²²Jurkovskis, A., Elza Žiglēvica- paraugs mūsdienu jaunatnei. Nacionālā Neatkarība, 1994., 10/16.augusts, 4.lpp.; Krūklis, E., Slokas Elza, Jūrmala 1992.g.12.-18.novembris, 8.lpp.; Lipša, I., Leģendas. Latvietes, kas karoja. Vakara Avīze, Vakara Ziņas, 2001.g. 6. Septembris, 12.- 13.lpp.

1.SIEVIETES, TO IESAISTE MILITĀRAJĀS STRUKTŪRĀS 20. GADSIMTA SĀKUMĀ UN LATVIJAS BRĪVĪBAS CĪNĀS

1.1.Brīvības cīņas Latvijā (1919-1920) - galvenās iezīmes

Latvijas valsts tika dibināta 1918. gada 18. novembrī, tomēr, lai gan tas radīja pamatu valsts eksistencei, līdz praktiskai neatkarības iegūšanai bija ejams vēl tāls ceļš. Valsts vadība nonāca 1918. gada 17. novembrī dibinātās Tautas padomes (TP)²³ veidotās Pagaidu valdība rokās, kuras vadītājs bija Kārlis Ulmanis. Uzsākot darbību, Pagaidu valdības finansiālais stāvoklis bija kritisks, tai trūka arī militāra spēka, materiāla nodrošinājuma un starptautiskas pieredzes, turklāt Latvijas teritoriju joprojām kontrolēja vācu spēki, kas pēc Pirmā Pasaules kara nebija to atstājuši. Vācijas plānos ietilpa Latvijas teritorijas aneksija, ko vēlējās īstenot, dibinot Baltijas hercogisti. Lai gan pēc Latvijas valsts proklamēšanas Baltijas hercogistes pilnvaras pārņēma Latvijas Pagaidu valdība, vācieši no saviem plāniem neatteicās un šajā teritorijā turpināja uzturēties gan politiskie darbinieki, gan arī vācu karaspēks.²⁴ Pastāvēja arī draudi no Padomju Krievijas puses, kas neatzina jaundibināto Latviju un joprojām centās iegūt teritoriju, kas ilgu laiku bija bijusi Krievijas impērijas sastāvā.

Kā vienu no pirmajiem mērķiem jaunā valdība izvirzīja karaspēka organizēšanu, kas notika, galvenokārt piesakoties brīvprātīgi.²⁵ Svarīgi uzsvērt, ka Pagaidu valdība no latviešu tautas nesaņēma vēlamo atsaucību, kas krietni apgrūtināja tās darbību, kā arī karaspēka veidošanu. Latvieši pret jaundibināto valsti sākotnēji izturējās skeptiski un saistīja to ar nevēlamo vācu okupācijas varu, turklāt latviešu vidū atbalstu guva arī latviešu sarkanie strēlnieki, kuri cīnījās lielnieku pusē, tātad pret Pagaidu valdību.

Smagie apstākļi, kuros atradās Pagaidu valdība, spieda to meklēt atbalstu pie Pirmā Pasaules kara uzvarētājvalstīm, tomēr gaidītā palīdzība no tām bija niecīga. Francijas un Lielbritānijas izvērstā politika Baltijā bija nepārliecinoša un neguva panākumus, kas skaidrojams ar Sabiedroto mazo ieinteresētību Baltijas jautājumā. Baltija Sabiedroto redzeslokā parādījās lielākoties kā Eiropas daļa, kuras svarīgākais uzdevums bija atdalīt Vāciju no Padomju Krievijas, neļaujot tām apvienoties (tomēr arī šim mērķim daudz svarīgāka bija Polija).²⁶

²³TP tika veidota no ievērojamākajām latviešu politiskajām partijām un sevī apvienoja abus tā brīža nozīmīgākos nacionālos spēkus- Latviešu Pagaidu nacionālo padomi (LPNP) un Demokrātisko bloku (DB)

²⁴Šilde, Ā., *Latvijas vēsture 1914.-1940.:Valsts tapšana un suverēnā valsts*, Stokholma: Daugava, 1976., 782 lpp, 229.- 236. lpp.

²⁵Izņēmums bija Rīga un tās apriņķis, kurā no 1918. gada no 17. līdz 20. decembrim tika izsludināta mobilizācija.

²⁶Stranga, A., *Latvijas- Padomju Krievijas miera līgums 1920.gada 11.augustā.*, Rīga: LU žurnāla „Latvijas vēsture” fonds,2000, 259 lpp., 13.-14. lpp.

Sekmīgu cīņu rezultātā kopīgi ar Rīdigeru fon der Golca (*Rüdiger von der Goltz*) komandēto vācu karaspēku, 1919. gada vasarā lielinieki, kas Latvijas teritorijā bija ienākuši jau 1918. gada decembrī, bija atspiesti līdz Latgalei, kā rezultātā izveidojās t.s. Latgales jeb A fronte.²⁷ Norisinājās arī cīņas pret vācu spēkiem, kas rezultējās 1919. gada 3. jūlijā noslēgtajā Strazdmuižas pamierā starp Igauniju (Igaunijas pavēlniecībā atradās arī t.s. Ziemeļlatvijas brigāde, kas bija lojāla Ulmaņa pagaidu valdībai) un vācu pavēlniecībā esošo karaspēku. Pamiera līgums noteica karadarbības pārtraukšanu un vācu karaspēka izvešanu no Latvijas teritorijas. Pamiera noslēgšanu izprovocēja Sabiedroto spēki, kuri nebija ieinteresēti vācu sakāvē, jo cerēja, ka tie joprojām piedalīsies cīņā pret Sarkanu armiju.²⁸

Pēc Strazdmuižas pamiera noslēgšanas radās iespēja veidot vienotu Latvijas armiju (LA), ko nekavējās darīt Pagaidu valdība, jo situācija Latvijas teritorijā joprojām nebija droša. LA izveidei jau bija stabils pamats- Dienvidlatvijas brigāde (formēta 1919. gada 21. martā no Latviešu atsevišķā bataljona, k-ris pulkv. Jānis Balodis) un Ziemeļlatvijas brigāde (dibināta 1919. gada 31. martā Tērbatā (tag. Tartu), k-ris kapt. (vēlāk pulkv.) Jorģis Zemitāns) -, kuras apvienojot tika radīta LA. Par armijas virspavēlnieku Pagaidu valdība 1919. gada 10. jūlijā iecēla ģen. Dāvidu Sīmonsonu. Par LA dibināšanas dienu tiek uzskatīts 1919. gada 11. jūlijs, kurā jaunieceltais armijas virspavēlnieks izdeva savu pirmo pavēli. Sekoja armijas reorganizācijas darbi, jo abās līdzšinējās brigādēs valdīja dažāda kārtība (Ziemeļlatvijas brigāde tika veidota pēc pulku principa, bet Dienvidlatvijas brigāde - pēc atsevišķu bataljonu principa). Jau jūlija vidū LA skaitījās 1246 virsnieki un 24 182 instruktori un kareivji. Ģen. Sīmonsons 15. jūlijā izdeva pavēli, kas noteica LA sastāvu no trīs divīzijām: Kurzemes divīzijas (formēta no Dienvidlatvijas divīzijas; k-ris- J. Balodis) , Vidzemes divīzijas (formēta no Ziemeļlatvijas brigādes; k-ris- J. Zemitāns) un Latgales divīzijas (formēta no jau esošā 3. Jelgavas kājnieku pulka, to papildinot arī ar jaunām vienībām; k-ris- K. Berķis). 1919. gada oktobrī sāka formēt arī ceturto - Zemgales divīziju (k-ris- M. Hartmanis). Katra divīzija sastāvēja no trīs kājnieku un viena artilērijas pulka.²⁹

Tomēr Latvijas Pagaidu valdības finansiālais stāvoklis joprojām nebija uzlabojies, kas noteica arī LA materiālās grūtības: vēl aizvien karavīriem trūka apbruņojuma, turklāt viņi bija spiesti valkāt savu privāto apģērbu, jo valsts nebija spējīga tos nodrošināt ar formas tērpiem.

---

²⁷ *Latvijas brīvības karš: Armijas komandiera štāba apmācības daļa*. II izdevums. Lincoln, Nebraska: Pilskalns, 1959., 107 lpp., 45. lpp.

²⁸ Strazdmuižas pamiera līgums. Sk: Bērziņš, V. (sast.), *Dokumenti stāsta: Latvijas buržuāzijas nāksana pie varas.*, Rīga: Zinātne, 1988., 303 lpp.; 259.- 272. lpp., 204.lpp.;

²⁹ Peniķis, M. (red.), *Latvijas Atbrīvošanas kara vēsture II*, Rīga: Austrālijas latviešu balva Jaunsargiem, 2006, 478 lpp. 5.-16.lpp.; Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija*. Rīga: Preses Nams, 1999., 446 lpp. 27.- 31.lpp; Bērziņš, V. (red.), *20. gadsimta Latvijas vēsture II: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.*, Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2003., 1024 lpp. 106. -107.lpp.

Lai uzturētu armiju, valdība ķērās pie tādiem līdzekļiem, kā ziedojumu vākšanas un pat apģērba, veļas un apavu rekvizīcijas.³⁰

1919. gada 5. septembrī Pāvels Bermonts (*P. Bermond- Avalov*)³¹, kurš kopā ar savu jaunformēto militāro vienību³² bija apmeties Jelgavā, paziņoja par Krievu Rietumu armijas izveidošanu, kuras sākotnējais sastāvs bija divi krievu korpusi: Kellera korpuss (k-ris pulkv. V. Potockis) un Virgoliča korpuss (k-ris pulkv. J. Virgoličs).³³ Šajā laikā Jelgavā bija apmeties arī R. fon der Golcs, kurš nepakļāvās Strazdmuižas pamiera nosacījumiem un neatstāja Latvijas teritoriju, bet gluži pretēji - turpināja no Vācijas saņemt aizvien jaunus papildinājumus savam karaspēkam. Jāatzīmē, ka, lai arī Sabiedrotie pieprasīja vācu karaspēkam Latviju pamest, tomēr kopumā viņu rīcība bija nekonkrēta un nedeva rezultātus. Visu 1919. gadu Sabiedrotos raksturo centieni nepieļaut lielinieku varas nostiprināšanos Krievijā, kā rezultātā viņu atbalstu saņēma armijas (tai skaitā vācu armija), kuru mērķis bija cīņa pret padomju varu.³⁴

1919. gada 3. oktobrī, pēc slepena līguma parakstīšanas, vācu karaspēks oficiāli pārgāja Bermonta pakļautībā.³⁵ 1919. gada 6. oktobrī ar pavēli Bermonta armijā tika ieskaitīti vācu militārie veidojumi: Dzelzs divīzija, Vācu leģions, pulkv. Dibiča brīvkorpus un majora Plēves grupa.³⁶ Par Krievu Rietumu brīvprātīgās armijas komandieri tika iecelts pulkvedis P. Bermonts, bet fon der Golcs ieņēma štāba priekšnieka amatu. Tomēr šāds amatu sadalījums vairāk atbilda formālam veidojumam: par faktisko komandieri būtu jāsauc vācu ģenerālis, jo Bermonts, saprotot, ka ir finansiāli atkarīgs no vācu resursiem (pastāv viedoklis, ka, spriežot pēc Pagaidu valdības rīcībā esošajām nepilnīgajām ziņām, no Vācijas finanšu magnātiem tika saņemts 200 milj. marku, bet kara materiāli- pat vairāk nekā 300 milj. marku vērtībā³⁷), rīkojās tikai pēc vāciešu norādēm.³⁸

Rietumu Brīvprātīgo armijas vadība 1919. gada 1. oktobrī pieņēma lēmumu uzsākt karagājieni pret Latvijas valsti Rīgas virzienā, kā rezultātā varētu gāzt Latvijas un Igaunijas valdības un šajā teritorijā dibināt Krievijas provinci ar ierobežotu autonomiju, kā arī atjaunot kādreizējās Baltijas muižnieku privilēģijas. P. Bermonts 6. oktobrī nosūtīja Latvijas valdībai

³⁰ Bērziņš, P., *Latvijas brīvības cīņas 1918.-1920.*, Rīga: Junda, 1928, 118 lpp., 55. lpp.

³¹ Par P. Bermontu sīkāk sk.: Čapenko, A., *Rietumu brīvprātīgo armijas komandiera portrets (P. Bermonta biogrāfija)*. Grām.: *Latvijas Kara muzeja gadagrāmata III*, Rīga: Latvijas Kara muzejs, 2002., 200 lpp., 69. lpp.

³² Jau šīs vienības formēšanai Bermontam bija izdevies iegūt atbalstu no Vācijas valdības.

³³ Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija.*, 33. lpp.; Čapenko, A., *P. Bermonta-Avalova Rietumu brīvprātīgo armijas virsniecības raksturojums*. Grām.: *Latvijas Kara muzeja gadagrāmata V*, Rīga: Latvijas Kara muzejs, 2004., 220 lpp., 61. lpp.

³⁴ Paegle, Sp., *Kā Latvijas valsts tapa.*, Rīga: Spiestuve Latvija, 1923., 382 lpp., 332. lpp.

³⁵ Sakarā ar šo līgumu vācu karavīriem tika apsolīta Krievijas pavalstniecība un tiesības saņemt zemi. (Bērziņš, V. (red.), *20. gadsimata Latvijas vēsture 2.: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.*, 112. lpp.)

³⁶ Čapenko, A., *P. Bermonta - Avalova Rietumu brīvprātīgo armijas virsniecības raksturojums*. 61. lpp.

³⁷ Bērziņš, V. (red.), *20. gadsimata Latvijas vēsture 2.: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.*, 112. lpp.

³⁸ Čapenko, A., *Rietumu brīvprātīgo armijas komandiera portrets (P. Bermonta biogrāfija)*, 70. lpp.

adresētu telegrammu, pieprasot atļauju savam karaspēkam šķērsot Rīgu, to pamatojot ar nepieciešamību doties cīņā pret lieliniekiem. Nesagaidījis atbildi jau tajā pašā dienā - 6. oktobrī P. Bermonts apstiprināja kaujas operācijas sākšanu, bet 8. oktobra rītā viņš deva pavēli Rietumu armijai uzsākt strauju uzbrukumu Tukumam, Slokai, Mellužiem un Vecdubultiem, uzsākot operāciju „Zibensspēriens” („*Blitzschlag*”). Sākotnēji uzbrukums izrādījās sekmīgs, un Krievu Brīvprātīgā armija šajā pašā 8. oktobrī jau sasniedza Rīgu. Bermonta armiju izdevās apturēt tikai Pārdaugavā.³⁹

P. Bermonts savā grāmatā „Cīņā pret boļševismu” („*Im Kampfe gegen den Bolschevismus*”) apgalvo, ka viņa rīcībā bijuši aptuveni 25 000 kareivju, 600 ložmetēju, 50 mīnmetēju, 3 bruņotie vilcieni, 10 bruņoto automobiļu un 120 lidmašīnu⁴⁰, bet 6. oktobrī Virspavēlnieku štābs par Bermonta spēkiem sniedza šādas ziņas: „Tiešo kaujas spēku veido gandrīz 17 000 durkļu un vairāk nekā 1000 zobenu, kā arī 339 ložmetēji un 154 lielgabali”.⁴¹ Savukārt militār vēsturnieks P. Bērziņš sniedz informāciju, ka Bermonta armijā skaitījās 50-51 000 karavīru, no kuriem apmēram 40 000 bija vācieši. LA pret iespaidīgajiem Bermonta spēkiem varēja sūtīt tikai aptuveni 11 500 vīrus⁴², no kuriem lielākā daļa nebija kaujas gatavībā- LA pamatspēki atradās A frontē (Latgali joprojām kontrolēja lielinieki), bet liela daļa no armijas spēkiem vēl nebija saformēti, jo turpinājās vienību reorganizācijas un formēšanās darbi.⁴³

Naktī no 9. uz 10. oktobri LA vienības atkāpās uz Daugavas labo krastu, veidojot pozīcijas Daugavmalā, bet Bermonta kontrolē palika Pārdaugava. Situācija bija kritiska, kā rezultātā Pagaidu valdība pārcēlās uz Cēsīm. Izmaiņas notika arī LA vadībā, no kurām svarīgākā bija pulkv. J. Zemitāna kā Vidzemes divīzijas komandiera nomainīšana ar pulkv. Mārtiņu Peniķi (Zemitāns no amata tika atcelts sakarā ar viņa neveiksmīgo darbību frontē. Viņš deva priekšlaicīgu pavēli LA atkāpties un ieņemt pozīcijas pie Juglas ezera.), bet 16. oktobrī J. Balodis tika iecelts LA virspavēlnieka amatā D. Sīmonsona vietā. LA nostiprinājās

---

³⁹ Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija*. Rīga: Preses Nams, 1999., 79.lpp; Freiberga, I (red.), *Latvijas vēsture: 20. gadsimts*, R: Jumava, 2005, 444 lpp., 120. lpp ; Bērziņš, V. (red.), *20.gadsimata Latvijas vēsture II.: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.* 113.lpp.; *Latvijas brīvības karš: Armijas komandiera štāba apmācības daļa*. II izdevums, 72.-78. lpp.

⁴⁰ Šie skaitļi var tikt arī apšaubīti , jo tos ir norādījis pats P. Bermonts un nav izslēgts, ka viņš sava karaspēka sastāvu ir paspilgtinājis.

⁴¹ Bērziņš, V. (red.), *20.gadsimata Latvijas vēsture II.: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.*, 110.-113. lpp.

⁴² P.Bērziņš sniedz arī detalizētāku pārskatu par Bermonta armijas vienībām un to spēku sadalījumu. Tomēr jāņem vērā, ka autors visdrīzāk šos skaitļus ir pārspilējis, tādā veidā paspilgtinot nacionālā patriotisma un varoņgara efektu. Vēsturnieks arī apgalvo, ka kopumā LA sastāvā, ieskaitot aizmugures daļās, 1919. g. 6. oktobrī skaitījies 38 200 karavīru, kuri atradās gan A, gan D frontē, bet, lai šo skaitu papildinātu, tika izsludināta mobilizācija, kuras rezultātā 1919. g. 3. novembrī LA D frontes karaspēkā skaitījās 11 896 karavīri (Bērziņš, P., *Latvijas brīvības cīņas 1918.-1920.*, 65., 71. lpp.).

⁴³ Bērziņš, V. (red.), *20. gadsimta Latvijas vēsture II.: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.* ,113. lpp.

Daugavas labajā krastā, kā arī, lai apturētu Bermonta armijas tālāku virzīšanos Rīgā, iznīcināja tiltus pār Daugavu.⁴⁴

Tā kā Rīga netika ieņemta spējā triecienā, operācija „Zibensspēriens” neizdevās. Daugavas upes krastos izveidojās fronte un Bermonta armija uzsāka Daugavas labā krasta apšaudi ar artilēriju. Tomēr Bermonta armijas izredzes šajā uzbrukumā tika vērtētas ļoti augstu, varētu pat teikt, ka sākotnēji par Rietumu armijas uzvaru šaubījās tikai retais.⁴⁵ Arī Sabiedroto vadība gatavojās Rīgas krišanai un sarunu uzsākšanai ar P. Bermontu.⁴⁶

Par spīti pesimistiskajiem viedokļiem par Rīgas likteni, LA gatavojās pretuzbrukumam. Jau 8. oktobrī valdība izdeva paziņojumu tautai, kurā informēja par Bermonta armijas rīcību un aicināja Latvijas iedzīvotājus armiju atbalstīt. Latvijas valdība vērsās arī pie Sabiedrotajiem, informējot tos par notikumiem Latvijā, uzsverot, ka Vācija ir lauzusi Strazdmuižas pamieru un Latvija sagaida Sabiedroto palīdzību. Turpmākajās dienās Rīgas aizstāvībai pieteicās daudzi brīvprātīgie. Šajā laikā Pagaidu valdība saņēma gandrīz nedalītu atbalstu no latviešu tautas. Avīzes rakstīja: „Tautas atsevišķās grupas apvienojās, saprotas un iet roku rokā... Nekad nav latviešu tauta bijusi tik vienprātīga, kā šais smago pārdzīvojumu stundās...”⁴⁷ Svarīgu atbalstu karavīriem sniedza arī Sieviešu palīdzības korpuss, kas bija dibināts tikai divas nedēļas pirms Bermonta uzbrukuma.⁴⁸

Pēc sīvām kaujām, kā rezultātā 11. novembrī izdevās Rīgu atbrīvot no Bermonta karaspēka, Latvijas Pagaidu valdība nonāca izvēles priekšā: vai nu pārorganizēt savus spēkus, vienlaikus dodot tiem atpūtu pēc smagajām cīņām, vai arī nekavējoties turpināt cīņas ar Bermonta karaspēku, neļaujot tam pārformēties un noorganizēt aizstāvību. LA izvēlējās cīņas turpināt, 20. novembrī uzsākot sistemātisku uzbrukumu. 28. novembrī LA sasniedza Lietuvas robežu, līdz ar to Kurzemes un Zemgales atbrīvošana no Bermonta karaspēka bija sekmīgi pabeigta. Bet jau 13. decembrī uzvarētās Bermonta armijas daļas atstāja arī Lietuvas teritoriju.⁴⁹ Cīņās pret Bermonta spēkiem Latvijā krita apmēram pieci tūkstoši Rietumu brīvprātīgo armijas karavīru, bet LA zaudēja apmēram divus tūkstošus. Daudz bija civiliedzīvotāju upuru. Tāpat smagus postījumus piedzīvoja vairākas Latvijas pilsētas, īpaši Rīga un Jelgava. Tomēr šo cīņu laikā LA bija ieguvusi ne tikai vēl pārliecinošāku kaujas

⁴⁴ Bērziņš, V. (red.), *20. gadsimta Latvijas vēsture II.: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.* 113. lpp.; Bambals, A., Bērziņš, V. *Latvijas armija*, Rīga: Zinātne, 1991., 110 lpp, 28. lpp.; Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija.*, 34.-35. lpp.

⁴⁵ Žurnāls „The Times” ziņas par Rīgas krišanu publicēja jau 1919. gada 11. oktobrī (Bambals, A., Bērziņš, V. *Latvijas armija*, 28. lpp.)

⁴⁶ Bērziņš, V. (red.), *20. gadsimta Latvijas vēsture II.: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.* 113.; Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija.*, 80.-81. lpp.

⁴⁷ Jaunākās Ziņas Nr. 118, 1919. gada 16. oktobris, 1. lpp.

⁴⁸ Paegle, Sp., *Kā Latvijas valsts tapa*, 341.-343., 382. lpp.; Šilde, Ā. *Latvijas vēsture 1914.-1940.: Valsts tapšana un suverēnā valsts*, 324. lpp.

⁴⁹ Stranga, A., *Latvijas- Padomju Krievijas miera līgums 1920. gada 11. augustā.*, 28. lpp.

rūdījumu, bet arī ievērojamus cilvēku resursus. Pēc cīņām ar Bermontu 1919. gada 1. decembrī LA skaitījās 65 296 karavīri.⁵⁰

Jautājums par Latgales atbrīvošanu aktuāls kļuva jau uzreiz pēc lielinieku atspiešanas līdz Latgalei. Atbrīvošanas operācijai iestrādnes bija veiktas 1919. gada oktobrī, tomēr plašāku darbību nebija iespējams izvērst, kā rezultātā atkārtotu aktualitāti šis jautājums ieguva tikai pēc Bermonta armijas padzišanas. Tomēr visu Bermontiādes laiku, lai gan lielākoties notika tikai nelielas sadursmes, Latgales fronte bija aktīva.⁵¹

Sarkanās armijas sastāvā Latgalē atradās padomju 15. armija (padomju 15. armiju 1919. gada 26. jūnijā saformēja sakautās Padomju Latvijas armijas pārstrukturizēšanas rezultātā), kā arī pastāvēja iespēja padomju 15. armiju papildināt ar kaimiņos esošās padomju 7. armijas spēkiem. (Jāatzīmē, ka jau iepriekš bija vērojama tendence sarkanajiem strēlniekiem dezertēt no lielinieku armijas un stāties LA rindās, kas noveda pie latviešu sarkano strēlnieku nosūtīšanas cīņās uz Krievijā esošajām pilsoņu kara frontēm). Padomju Krievijas armijas spēki bija izkaisīti un tos nevarēja lielā skaitā koncentrēt pret LA, tomēr, lai gan cilvēku skaita ziņā Sarkanās armijas Latgalē esošās daļas bija samērojamas ar LA, tās artilērijas spēki bija daudz lielāki.⁵²

LA skaitliskais sastāvs decembra beigās pēc M. Peniķa sniegtajām ziņām bija 69 232 karavīri un 2179 brīvā līguma darbinieki⁵³, tajā skaitījās 4 divīzijas, Landesvērs, Studentu bataljons, Latgales partizānu pulks un dažas nelielas atsevišķas tehniskās karaspēka daļas.⁵⁴ Bermontiādes beigās Latgales frontē no visiem LA spēkiem atradās tikai Kurzemes divīzija⁵⁵, Latgales partizānu pulks un Latvijas Vācu zemessargi (bijušais Landesvērs).⁵⁶

Latvijas valdībai Latgales atbrīvošanas operācijā izdevās saņemt nozīmīgu atbalstu no Polijas.⁵⁷ 1919. gada 31. decembrī tika noslēgts līgums par kopīgu kaujas darbību Latgales atbrīvošanā. Saskaņā ar vienošanos Latgales D izvietotās LA vienības, kā arī Latvijas vācu

⁵⁰ Bērziņš, V. (red.), *20.gadsimata Latvijas vēsture II.: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.*, 120. lpp.; Šilde, Ā., *Latvijas vēsture 1914.-1940.: Valsts tapšana un suverēnā valsts*, 325.-326.lpp.; Bērziņš, P., *Latvijas brīvības cīņas 1918.-1920.*, 74. lpp. Peniķis, M. *Latvijas Atbrīvošanas kara vēsture II*, 175-176. lpp.;

⁵¹ Bērziņš, V. (red.), *20.gadsimata Latvijas vēsture 2.: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.*, 102. lpp.; Bērziņš, P., *Latvijas brīvības cīņas 1918.-1920.*, 75. lpp.

⁵² Bambals, A., Bērziņš, V. *Latvijas armija*, 32. – 34. lpp.; Andersons, E., *Latvijas vēsture 1914.-1920.*, Rīga: Daugava, 1967., 755 lpp., 552. lpp.; Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija.*, 38. lpp.; Peniķis, M. *Latvijas Atbrīvošanas kara vēsture II.*, 255. lpp.

⁵³ Sākoties uzbrukumam A frontē LA kaujas sastāvā bija 540 virsnieki, 14 150 kareivji un instruktori, 470 jātnieki (Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija.*, 161. lpp.)

⁵⁴ Bērziņš, P., *Latvijas brīvības cīņas 1918.-1920.*, 75. lpp.

⁵⁵ Bez pulkv.-ltn. P.Hasmaņa grupas, kura A frontē ieradās pēc Jelgavas ieņemšanas (Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija.*, 161.lpp.)

⁵⁶ Turpat., 38. lpp.

⁵⁷ Sikāk sk.: Jēkabsons, Ē., „*Piesardzīgā draudzība: Latvijas un Polijas attiecības 1919. un 1920. gadā.*”, Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 249 lpp.

zemessargi uz laiku tika pakļauti Polijas armijas ģen. E. Ridzam- Smiglijam (*E. Rydz-Śmigły*).⁵⁸

Latviešu un poļu apvienoto spēku uzbrukums Padomju armijai sākās 1920. gada 3. janvārī, kad izdevās sekmīgi atbrīvot Daugavpili (Poļu armija Daugavpilī iegāja 1920. gada 3. janvārī plkst. 14.00, šīs pašas dienas vakarā Daugavpilī ieradās arī latviešu karaspēka daļas⁵⁹). 5. janvārī pavēle uzsākt uzbrukumu tika sniegta arī kreisajam spārnam, kā rezultātā 9. janvārī tika uzsākts uzbrukums. Jāatzīmē, ka laikā no 7. janvāra Padomju Krievijas armija veica vairākus pretuzbrukumus. 13. janvārī LA un Polijas armijas daļas pārgāja vispārējā uzbrukumā. 21. janvārī tika atbrīvota Rēzekne, no kuras līdz pat 26. janvārim turpinājās tālāka Latgales atbrīvošana, kas februāra sākumā vainagojās ar Latvijas etnogrāfiskās robežas sasniegšanu.⁶⁰

Latvijas valdība priekšlikumu par miera sarunu apspriešanu no Padomju Krievijas puses saņēma jau 1919. gada 11. septembrī, bet miera sarunas tika uzsāktas tikai 1920. gada 16. aprīlī, pirms kurām 1920. gada 30. janvārī Maskavā tika parakstīts pamiera līgums. Pamiera noslēgšana tika turēta slepenībā, tāpēc pamiera sarunu laikā cīņas Latgalē netika pārtrauktas, bet gan turpinājās, līdz izdevās pilnībā atbrīvot Latvijas teritoriju. Pamiera līgums paredzēja karadarbības pārtraukšanu 1. februārī plkst. 12.00. (Tika parakstīts arī papildus līgums par pamieru, kurā tika konkretizētas robežas starp latviešu un krievu spēkiem.). Pēc Pamiera līguma parakstīšanas frontē iestājās relatīvs miers.⁶¹

Sarunas ar Padomju Krieviju 1920. gada 11. augustā vainagojās ar Rīgā noslēgto miera līgumu.⁶² Padomju Krievija bija ieinteresēta miera līgumu parakstīšanā ar Baltijas valstīm, tai skaitā Latvijai, lai nostiprinātu savas jau esošās pozīcijas, kā arī varētu sekmīgi pabeigt cīņas ar krievu baltgvardiem un izvairītos no Baltijas valstu un Polijas pārāk ciešas sadarbības veidošanās, kuras rezultātā būtu varējies rasties nozīmīgs pretspēks Padomju varai. Bet, raugoties no Latvijas puses, ātrāk noslēgt mieru ar Padomju Krieviju nebija iespējams, ko lielā mērā noteica gan Antantes valstu nostāja, gan arī okupētā Latvijas teritorija, no kuras lielinieki nevēlējās tik viegli atteikties un to nebūtu darījuši arī miera gadījumā.⁶³

---

⁵⁸ Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija.*, 38. lpp.

⁵⁹ Paegle, Sp., *Kā Latvijas valsts tapa.*, 371. lpp.

⁶⁰ Bērziņš, P., *Latvijas brīvības cīņas 1918.-1920.*, 77.lpp.; Bambals, A., Bērziņš, V. *Latvijas armija.*, 34.-36. lpp.; Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija.*, 38. - 39. lpp.; *Latvijas brīvības karš: Armijas komandiera štāba apmācības daļa. II izdevums.*, 102. lpp.

⁶¹ Stranga, A., *Latvijas- Padomju Krievijas miera līgums 1920.gada 11.augustā.*, 17.lpp.; Bērziņš, V. (red.), *20.gadsimata Latvijas vēsture II: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.*, 126. lpp.

⁶² Miera līgumu sīkāk sk.: Bērziņš, V. (sast.), *Dokumenti stāsta: Latvijas buržuāzijas nākšana pie varas 259.-272.lpp.*

⁶³ Stranga, A., *Latvijas- Padomju Krievijas miera līgums 1920.gada 11.augustā.*, 17., 25.lpp.; Andersons, E., *Latvijas vēsture 1914.-1920.*, 582. lpp.

Līdz ar miera līgumu jebkāda karadarbība starp latviešu un padomju armijām tika pārtraukta. Latvija bija trešā Baltijas valsts, ko atzina Padomju Krievija, kļūdamā arī par trešo valsti pasaulē, kas atzina Padomju Krieviju. Līdz ar miera līguma noslēgšanu iestājās pakāpeniska LA demobilizācija. No armijas tika atvaļināti vairāki desmiti tūkstoši kareivju un virsnieku. Tika likvidētas vairāk nekā 300 karaspēka daļas un iestādes, piemēram, noliktavas, rezerves bataljoni, komandantūras un kara transporti. Armijas pāreja uz miera stāvokli un iestāžu reformēšana turpinājās līdz pat 1921. gada 1. aprīlim, kad tika likvidēts armijas virspavēlnieka amats un štābs. Ģen. J. Balodis no sava amata atvaļinājās ar aizkustinošu un patriotisku runu, tajā izsakot gandarījumu par Brīvības cīņās paveikto, kā arī pateicību karavīriem par izcīnīto uzvaru un nesavtīgajiem upuriem.⁶⁴

Latgales atbrīvošanas cīņās krita 630 latviešu karavīru, daudzi gāja bojā arī no gūtajiem ievainojumiem vai arī pazuda bez vēsts.⁶⁵ Līdz ar Latgales atkarošanu Latvija bija apvienota tās etniskajās robežās. Pamiera noslēgšanas dienā, 1. februārī, LA sastāvā skaitījās 76 394 cilvēki, no kuriem 27 600 atradās kaujas ierindā.⁶⁶

Latvijas Atbrīvošanas karš jeb Brīvības cīņas kopumā ilga 21 mēnesi jeb 628 dienas (1918. gada 18. novembris- 1920. gada 11. augusts) un finansiāli Latvijai tas izmaksāja aptuveni 855 404 000 latu. Karš beidzās līdz ar Latgales atbrīvošanu no lielinieku karaspēka un miera līguma noslēgšanu ar Padomju Krieviju.⁶⁷

Šī kara laikā bija tapusi LA, kura 1919. gada novembrī sasniedza vislielāko sastāvu, bet kara beigās daļa karavīru jau bija atvaļināti. Kara noslēgumā LA skaitījās 13 kājnieku, viens strēlnieku, viens partizānu, četri artilērijas pulki, vairāki jātnieku eskadroni, pieci bruņotie vilcini, bruņoto automobiļu, tanku, aviācijas, jūras, smagās artilērijas, sapieru, sakaru un citas vienības, kopā 76 394 cilvēki. Karš bija prasījis lielus upurus jaunajai Latvijas valstij- tika izpostīta jau Pirmajā pasaules karā cietusī zeme un pilsētas, LA zaudēja 3046 kritušos, no ievainojumiem un kontūzijas bija cietuši 4085 karavīri, kā arī daudzi saņemti gūstā.⁶⁸

1.2.Sieviešu sabiedriskā stāvokļa izmaiņas 20. gadsimta sākumā

Otrā tūkstošgade pasaulē ienāca ar svaigām vēsmām un izmaiņām sabiedrībā. Sevi kā neaizvietojamu un svarīgu sabiedrības daļu aizvien vairāk sāka apzināties un pieteica

⁶⁴ Peniķis, M. *Latvijas Atbrīvošanas kara vēsture II.*, 363. lpp.; Andersons, E., *Latvijas vēsture 1914.-1920.*, 582. lpp.; Bērziņš, P., *Latvijas brīvības cīņas 1918.-1920.*, 82.-83. lpp.

⁶⁵ Peniķis, M. *Latvijas Atbrīvošanas kara vēsture II.* Rīga, 2006, 364. lpp.

⁶⁶ Bērziņš, P., *Latvijas brīvības cīņas 1918.-1920.*, 80.lpp.

⁶⁷ Andersons, E., *Latvijas vēsture 1914.-1920.*, 584. lpp.

⁶⁸ Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija.*, 40. lpp.; Andersons, E., *Latvijas vēsture 1914.-1920.*, 584. lpp.

sievietes. Bet, lai iegūtu līdzvērtīgas tiesības ar vīrieti, pašām sievietēm nācās uzstāt uz savām prasībām, ko tās aktīvi darīja jau kopš 19. gs. Tomēr jāuzsver, ka sabiedrība, tai skaitā arī pašas sievietes, radikālām pārmaiņām vēl nebija gatava, par ko liecina negatīvā attieksme, kas vērsta pret pirmajām sieviešu organizācijām.⁶⁹

Laiks, kad latviešu sabiedrībā aktuāls kļuva jautājums par sieviešu un vīriešu vienlīdzību, bija 19. gs. 70. gadi, kad nozīmi ieguva arī latviešu nacionālais jautājums. Tomēr arī Latvijas teritorijā, tāpat kā citur pasaulē, dzimumu vienlīdzības jautājums tika vērtēts neviennozīmīgi, vēršot uzmanību gan uz negatīviem aspektiem (piemēram, veco pamatvērtību neievērošanu un viedokli par sievišķības mazināšanos), gan uz pozitīvajiem, apgalvojot, ka sieviešu emancipācija ir tikai dabīga kultūras un sabiedrības attīstības pakāpe.⁷⁰

Kā īpašs pārmaiņu posms nāca Pirmais pasaules karš, kuram daudzās valstīs netika taupīti ne ekonomiskie, ne arī cilvēku resursi. Pirmā Pasaules kara laikā bojā gāja aptuveni 10 miljoni cilvēku, un līdz ar lielajiem upuriem degradējās arī liela daļa no sabiedrībā valdošajiem uzskatiem, iezīmējot idejas par pasaules nežēlību un nākotnes bezcerību. Kara laikā nozīmīgi transformējās arī pierastais sabiedrības modelis. Ja līdzšinējie sieviešu centieni „ielauzties vīriešu lauciņā” vairāk traktējami kā pašu iniciatīva, tad Pirmajā pasaules karā sievietēm nācās ieņemt vīriešu vietu, kuri savukārt pildīja jaunu lomu- ne vairs kā ģimenes apgādātāji, bet gan kā karavīri un militārie darbinieki.

Latvijā Pirmais pasaules karš iezīmē vispārēju patriotisma vilni, kā arī nacionāla noskaņojuma pieaugumu, kas skāra visu sabiedrību. Līdz ar šo ideju izplatību vērtību priekšgalā izvirzījās tautas, ne vairs individuālās intereses, kas noveda pie tā, ka 19. un 20. gs. sākumā popularitāti ieguvušās sieviešu emancipācijas idejas aizvien vairāk tika aizmirstas. Šo ideju vietā izvirzījās kopēja cīņa un sadarbība savas nācijas un valsts labā, kur ikkatri sievietei nācās darīt visu, kas bija viņas spēkos, lai nodrošinātu maksimāli pilnvērtīgu dzīvi kara laikā, kā arī, pievēršot uzmanību kara izraisītajiem smagajiem apstākļiem, pēc iespējas sniegtu savu atbalstu pārējai sabiedrībai.⁷¹

Pilnvērtīgas dzīves nodrošināšana pirmkārt saistījās ar jau minēto vīrieša lomas aizvietošanu ikdienas dzīvē. Sievietēm vienām bija jāuzņemas gādība par mājās palikušajiem bērniem, vecajiem cilvēkiem, kā arī pašu māju un citiem nozīmīgiem darbiem. Vienlaicīgi sieviešu darbaspēks bija nepieciešams gan tādās jomās kā rūpniecība un lauksaimniecība, gan arī tādās kā izglītība, apkalpojošajā sfērā un sociālā joma. Būtiski atzīmēt arī smagās bēgļu gaitas, kas Latvijas teritorijā īpaši skāra Kurzemes un Zemgales iedzīvotājus, kur daudzām

⁶⁹Voltersa, M., *Feminisms: Ļoti saistošs ievads*, Rīga: Literatūras un filozofijas portāls 1/4 Satori, 2009, 192 lpp., 5. lpp.

⁷⁰Brant, L., *Latviešu sievietes*, Rīga: Valters un Rapa, 1931., 234 lpp., 168.-169., 172.-174. lpp.

⁷¹Zelče, V., *Skice vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš*. Latvijas Arhīvi 2002., Nr.4., 39. lpp.

sievietēm bija jārisina virkne nosacīti mazu, toties vitāli svarīgu jautājumu- sevis un tuvinieku apgāde, izmitināšana, higiēna, kā arī rūpes par līdzīgi paņemtajiem dzīvniekiem un mantām.⁷²

Savukārt atbalsta sniegšana izpaudās galvenokārt labdarības veidā. Latvijas teritorijā tika organizētas vairākas labdarības organizācijas, kurās sievietes bija aktīvas dalībnieces. Kā nozīmīgākā sieviešu labdarības organizācija darbojās Rīgas Latviešu labdarības biedrība, kura gādāja gan par ievainotajiem un slimajiem karavīriem, gan arī vāca ziedojumus, lai palīdzētu karavīriem, kas atradās frontē. Rīgā tika izveidota arī Latviešu palīdzības komitejas Dāmu komiteja, kā arī visā Latvijā darbojās vēl citas labdarības biedrības.⁷³

Viena no ārēji spilgtākajām iezīmēm, kas raksturoja pārmaiņas sabiedrībā, bija sieviešu mode. Kara laikā sievietes apģērbs kļuva aizvien praktiskāks, piemēram, līdz šim par nepieciešamību uzskatītās korsetes vairs netika valkātas. Ir viegli konstatēt spilgtās atšķirības, kas jaušamas pirms un pēc kara sieviešu apģērba modē. Ja līdz tam sievietei bija jābūt izteikti sievišķīgai, tad pēckara pasaulē, īpaši Rietumvalstīs, modē nāca pavisam jauns un diametrāli pretējs sievietes tips, tā sauktā „zēniskā sieviete”, kuru raksturoja īsi mati, mazas krūtis, neizteiksmīgas auguma aprises. Līdz ar šādām ārējā tēla izmaiņām sievietes spilgti norādīja, ka tās ir kļuvušas par pilntiesīgu un patstāvīgu sabiedrības daļu.⁷⁴

Līdz ar priekšstatu maiņu par sieviešu vietu sabiedrībā, mainījās arī uzskati, par jomām, kurās sievietes var darboties. Pirms Pirmā pasaules kara jēdzieni sieviete un armija nebija savienojami, bet vispārēja patriotisma un sabiedrības pārmaiņu rezultātā mainījās arī šis uzstādījums. Kara sākumā valdošā patriotisma un romantisma iespaidā liels skaits sieviešu vēlējās iestāties armijā, bet līdz 1917. gada Februāra revolūcijai sievietēm atrasties karaspēka daļās karavīra statusā Krievijas impērijā tika oficiāli aizliegts, līdz ar to vienīgā legālā iespēja tuvoties karadarbībai un fronteī, bija stāšanās žēlsirdīgo māsu skaitā, kas, lai gan formāli neskaitījās militārs dienests, tomēr bija tam pietuvināts un nereti žēlsirdīgās māsas piedalījās kaujas darbībā. Jau pirms kara vairākas sievietes, tajā skaitā arī latvietes, bija veiksmīgi darbojušās kā žēlsirdīgās māsas (piemēram, Katrīna Ozoliņa par māsu Maskavā strādāja kopš 1913. gada), bet, sākoties Pasaules karam, šādu sieviešu skaits radikāli pieauga. Kopumā latviešu tautības žēlsirdīgās māsas bija sastopamas gan karaspēka daļās pašā frontē, gan

---

⁷² Turpat, 29. lpp.

⁷³ Zelče, V., *Skice vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmā pasaules karš*, 40.-41. lpp.; Jēkabsons, Ē., *Latviešu sievietes militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā*. Grām.: Zellis, K. (sast.), *Sieviete Latvijas vēsturē*, Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007., 175 lpp, 40.lpp.

⁷⁴ Rāte I. (red.), *Kultūras vēsture 20.gadsimts: eksperimentāla mācību grāmata.*, Rīga: Raka, 2002., 326 lpp., 26.-27. lpp.

piefrontes joslā un arī ievainoto kopšanas iestādēs aizmugurē. Pēc vēsturnieka Ē. Jēkabsona domām šādu latviešu sieviešu skaits neapšaubāmi bija vairāki simti, iespējams pat tūkstoši.⁷⁵

Par spīti valdošajam aizliegumam sievietēm ieņemt karavīru lomu, pat pirms 1917. gada Februāra revolūcijas vairākām sievietēm izdevās nokļūt frontē karavīra, nevis žēlsirdīgās māšas statusā. Šādu sieviešu vidū bija arī latvietes. Šobrīd zināmas vismaz trīs latviešu sievietes, kuras brīvprātīgi iesaistījušās ierindas militārajā dienestā: Paula Kissa, Līna Čanka un Emīlija K. Tomēr ļoti iespējams, ka šādu sieviešu skaits bijis lielāks un, lai gan gadījumi, kad sievietes piedalījušās Pirmajā pasaules karā kā ierindas karavīri līdz pat Februāra revolūcijai uzlūkojami kā izņēmumi, tie tomēr nav unikāli un pamazām sievietes šajā jomā nostiprinājās.⁷⁶

Nozīmīgs pavērsiens Pirmā Pasaules karā bija 1917. gada Februāra revolūcija, kuras rezultātā armija tika iesaistīta politiskajās cīņās. Tas izraisīja vispārēju dezorganizācijas vilni militārajās struktūrās un karavīri izrādīja vēlmi pārtraukt karadarbību. Šajos apstākļos 1917. gada maijā Petrogradā tika izveidots pirmais militārais sieviešu formējums Krievu armijā-Brīvprātīgais nāves triecienbataljons jeb 1. Petrogradas sieviešu bataljons, ko vadīja Marija Bočkarjova. Bataljona sastāvā dienēja sievietes ar dažādu sociālo izcelsmi, sākot ar aristokrātijas pārstāvēm, līdz strādniecēm un zemniecēm. Lielākā karotāju daļa bija krievu izcelsmes, tomēr atrodamas bija arī poļu, igauņu, ebreju un latviešu sievietes. Idejas par sieviešu vienībām bija izskanējušas jau agrāk, arī latviešu vidū, bet tieši revolūcija pavēra iespēju tās piepildīt. Minētajam sieviešu bataljonam sekoja arī citi, kā rezultātā izveidojās arī 2. Maskavas un 3. Kijevas sieviešu bataljons, kā arī vairākas sieviešu sakaru rotas. Latviešu vidū sieviešu vienības izveidotas netika.⁷⁷

Kopumā sieviešu militārās vienības dibināja visā Eiropā, piemēram, Lielbritānijas bruņotajos spēkos 1917.- 1919. gadā darbojās Sieviešu Karaliskie Gaisa spēki, Jūras Kara flotes Sieviešu palīdzības korpuss un Autotransporta sieviešu leģions. Tas norāda, ka sabiedrības attieksme pret sievieti un tās lomu bija radikāli mainījusies. Sievietes tika uztvertas kā nozīmīgs faktors, kas var ietekmēt kara gaitu. Tā kā Pirmais pasaules karš no daudzām valstīm prasīja milzīgus resursus, kā tāds tika uzlūktas arī sievietes, kuras ar savu darbu un pat aktīvu dalību karadarbībā varētu ietekmēt kara iznākumu. Šis jaunais sabiedrības uzstādījums sakrita ar pašu sieviešu vēlmi ieņemt līdzvērtīgu pozīciju vīriešiem.⁷⁸

⁷⁵ Jēkabsons, Ē., Latviešu sievietes militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā. Grām.: Zellis, K.. (sast.), *Sieviete Latvijas vēsturē*, Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007., 175 lpp, 40.lpp.

⁷⁶ Turpat, 46.-53. lpp.

⁷⁷ Haeker, B., Vining M. ed., *A Companion to Women's Military History, USA*, 2012, 662 pages, page 209.; Jēkabsons, Ē., *Latviešu sievietes militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā.*, 39-40.lpp.

⁷⁸ Jēkabsons, Ē., *Latviešu sievietes militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā.*, 37.lpp.

Turpinot Pirmā pasaules kara tendenci arī Brīvības cīņu laikā sievietes aktīvi iesaistījās gan sabiedriskajā, gan arī militārajā dzīvē. Pirmā Latvijas Republikas sieviešu sabiedriskā organizācija bija 1919. gada septembrī dibinātais Sieviešu palīdzības korpuss. Šajā pašā gadā Johannas Rumpes vadībā Tērbatā tika dibināta sieviešu organizācija ar mērķi sniegt palīdzību ievainotajiem un slimajiem karavīriem. Organizāciju darbu beidza 1919. gada oktobrī pēc tam, kad latviešu karavīri atstāja Igauniju. Organizējās arī vairākas sieviešu idejiskās un politiskās organizācijas, kā Latvijas sieviešu savienība, Latvju sieviešu apvienība un Latvju sieviešu nacionālā līga.⁷⁹

Nozīmīga bija sieviešu dalība armijas apgādē. Tomēr nereti sievietes gāja vēl tālāk, ieņemot līdz Pirmajam pasaules karam sievietei nepieņemamus amatus- bruņoto spēku palīgdienestā vai pat ierindā. Lielākais sieviešu pieplūdums latviešu karaspēka daļās norisinājās 1919. gada vasarā, kad tika izveidota LA, kā arī Bermontiādes dienās, kam raksturīgs vispārējs patriotisms un saliedētība. Tomēr dažādos amatos sievietes armijas sastāvā atrodamas arī pirms tam.⁸⁰

Neapšaubāmi lielākā daļa Neatkarības kara dalībnieču bija nodarbinātas medicīniskajā dienestā. Sievietes darbojās praktiski visās kara medicīnas iestādēs- kara slimnīcās, lazaretēs, pārsienamajos punktos, sanitārajā vilcienā, komandantūrās, u.c.-, kā žēlsirdīgās māsas (Pēc Ē. Jēkabsona aprēķiniem, apmēram 250- 300), slimnieku kopējas (apmēram 250- 300) un ārstes (zināmas vismaz divas). Medicīnas darbinieces atradās faktiski visās frontes karaspēka daļās, tā esot maksimāli tuvu pietuvinātas aktīvam karadienestam un kara šausmām, kā arī nereti, pildot savus pienākumus, parādīja izcilu varonību.⁸¹

Vairākas sievietes darbojās dažādās karaspēka daļās un iestādēs, ne kā aktīvā karadienestā, bet gan uz t.s. brīva līguma pamata. Daudz šādu sieviešu bija pulku un divīziju sakaru nodaļās- telefonistes, telegrāfistes, kā arī rakstvedes. Sievietes strādāja gandrīz visu karaspēku daļu kancelejās. Sievietes nebija retums arī centrālajās armijas iestādēs (tai skaitā Armijas virspavēlnieka štābā), ieņemot kantoristu, apkopēju, trauku mazgātāju, u.c. amatus. Sevišķi daudz sieviešu tika nodarbinātas dažādās armijas darbnīcās- Apsardzības ministrijas Apģērbu un kara piederumu darbnīcā, LA autocentrā, Saimniecības pārvaldes Sedlinieku (vēlāk t.s. Kara munīcijas) darbnīcā, u.c.- pildot šuvēju, mašīnrakstītāju, kantoristu, saimnieču, rēķinvežu, apkalpotāju, u.c. amatus.⁸²

⁷⁹ Branta, L., *Latviešu sieviete*, 155.-157. lpp

⁸⁰ Jēkabsons, Ē., *Sievietes un bruņotie spēki Latvijas Neatkarības kara laikā (1919- 1920)*, Latvijas Vēsture: Jaunie un jaunākie laiki Nr. 3, 2012., 20.-39.lpp., 33.lpp.

⁸¹ Turpat, 23.- 27., 33.- 34. lpp.

⁸² Turpat, 27.- 29. lpp.

Atrodami vairāki gadījumi, kad LA militārais izlūkdienests par izlūkiem izmantoja sievietes, piemēram, Zelma Sirsone trīs reizes tika sūtīta Bermonta armijas aizmugurē, par ko 1934. gadā tikusi apbalvota ar Triju zvaigžņu ordeni. Savukārt Paulīne Laivecuma šķērsojusi frontes līniju Latgalē starp LA un Sarkano armiju vairāk nekā 30 reizes. 1920. gadā robežsargu vienībās tika izveidots oficiāls izlūka amats, ko vairakkārt ieņēma sievietes.⁸³

Vienīgā līdz šim zināmā sievietē, kura dienēja LA kaujas daļā kā ierindas karavīrs bija 7. Siguldas kājnieku pulka kareivis (vēlāk- dižkareivis) Vallija (Valērija) Veščūna, kura Bermontiādes laikā bija lūgusi sevi ieskaitīt pulkā kā brīvprātīgo. Veščūna piedalījies cīņās pret Bermonta armiju līdz pat Lietuvas robežai, vēlāk, 1919. gada 25. decembrī, jau dižkareivja pakāpē, tika atvaļināta. 1922. gada 25. jūnijā jauniete tika apbalvota ar augstāko apbalvojumu- Lāčplēša kara ordeni- par 1919. gada 19. novembrī parādīto drošsirdību, forsējot Lielupi un dodoties durkļu uzbrukumā ienaidniekiem.⁸⁴

***

19. gs. aizsāktās sieviešu emancipācijas idejas Pirmā Pasaules kara laikā ieguva jaunu pavērsienu- lielai daļai sieviešu līdz šim vīriešiem domātu darbu veikšana vairs nebija pašu iegriba, bet gan kopēja nepieciešamība, ko diktēja smagie kara apstākļi. Pamazām sievietes sāka nostiprināties arī militārajā sfērā (iesākumā kā žēlsirdīgās māsas, bet pamazām iekļaujoties arī ierindas karavīra statusā).

Aizsāktā tendence Latvijā turpinājās arī Neatkarības cīņu laikā, kad sievietes nereti ieņēma militārai sfērai pietuvinātus amatus, vai pat atradās militārajā dienestā, t. sk. LA sastāvā.

1919. gada oktobrī uzsākās Krievu Rietumu Brīvprātīgo armijas uzbrukums. Izveidojās frontes līnija gar Daugavas upi, kuras kreiso krastu (Pārdaugavu) kontrolēja bermontieši, bet labo - LA. Nozīmīgu atbalstu Latvijas spēkiem sniedza liels brīvprātīgo skaits, kas bija gatavi cīnīties par valsts neatkarību. Sekmīga LA pretuzbrukuma rezultātā 1919. gada 11. novembrī Rīga tika atbrīvota. Tam sekoja pilnīga Latvijas teritorijas atbrīvošana no Bermonta armijas. Latgales atbrīvošanas cīņas bija pēdējais Brīvības cīņu posms, kura mērķis bija atbrīvot Latgali, kas atradās zem Padomju Krievijas armijas okupācijas.

1920. gada 11. augustā tika noslēgts miera līgums ar Padomju Krieviju, līdz ar to Brīvības cīņas bija noslēgušās. Latvija ilgajos kara gados cieta lielus zaudējumus, tomēr tā izcīnīja neatkarīgu valsti un iespēju veidot pati savu nākotni. Pēc Brīvības cīņām sievietes sabiedrībā ieņēma vīrietim līdzvērtīgu vietu, ko noteica kara laikā radusies apziņa par sievieti kā svarīgu, karu ietekmējošu un spēcīgu faktoru.

---

⁸³ Turpat, 29.- 31. lpp.

⁸⁴ Turpat, 21.- 23. lpp.

2.LATVIJAS SIEVIEŠU PALĪDZĪBAS KORPUSA SĀKOTNĒJĀ ORGANIZĒŠANA

2.1. Sieviešu palīdzības korpusa dibināšana

1919. gada 3. septembrī Ministru Prezidents Ulmanis nāca klajā ar ideju pēc Angļu Sieviešu palīdzības korpusa parauga līdzīgu organizāciju dibināt arī Latvijā. Organizācijas nepārprotamo nepieciešamību noteica smagie kara apstākļi Latvijā un nepieciešamība mobilizēt pēc iespējas lielākus cilvēku resursus, kā arī apstākļi, ka „militārām saimnieciskām iestādēm bija sakrājis zināms daudzums visādu izstrādātu un neizstrādātu materiālu, kurš bija gan savākts, gan ziedots armijas vajadzībām, un vīriešiem aprūka padoma, ko ar tiem iesākt.” Turklāt Ulmaņa ierosinājums sakrita ar sieviešu gatavību uzņemties aizvien nozīmīgāku sabiedrisko lomu un, patriotisma iespaidā, dot savu ieguldījumu Brīvības cīņās. Vēlāk SPK vadība skaidroja: „Šis aicinājums nāca taisni kā gaidīts lielajā vēstures brīdī, kad.. sievietes dvēseles traucās līdz saviem brāļiem uz lielu darbu un nezināja kur pielikt savas spējas armijas labā.”⁸⁵

Neilgi pēc korpusa dibināšanas SPK vadība publicēja presē: „Šis jaunais stāvoklis (Latvijas valsts un LA dibināšana- A. B.), kas ir nesis līdz visu mūsu cerību piepildījumus, uzliek tautai attiecībā uz armiju vislielākos pienākumus.” Kā arī, kā pamatojums un ierosinājums tika minēta citu valstu pieredze: „Ka Francija un Anglija patrieca vāciešus, tur ir liels nopelns arī šo tautu sievietēm, kuras dziļā aizmugurē, vīriešiem frontē ejot, izpildīja visus darbus, gādāja par armijas garīgā stāvokļa uzlabošanu un uzņēma savās ģimenēs tos kareivjus, kuri no frontes pārnāca atpūtā.”⁸⁶

Korpuss oficiāli tika dibināts 22. septembrī, kad tika sasaukta pirmā organizācijas sēde. Jau iepriekš par korpusa komandieri ar Armijas Virspavēlnieka Štāba norīkojumu tika iecelts sevišķu uzdevumu virsnieks kapt. Arturs Galindoms, kurš jau no 1916. gada, atrodoties Krievijas armijas sastāvā, bija saistīts ar militāro dzīvi un darbību.⁸⁷ Korpusa darbiniece Elza

⁸⁵ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 102. lp.; Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, Rīga, 1934, 39(lpp), 13.lpp.

⁸⁶ [Uzsaukums]. Latvijas sievietēm! Jaunākās Ziņas Nr. 110, 1919. gada 3. oktobris, 7.-8. lpp.

⁸⁷ Ulmaņa valdībai lojālos formējumos Galindoms iestājies 1918. gada 24. decembrī - sākotnēji dienējis Atsevišķā studentu rotā kā rotas k-ris, bet pēc tās pārformēšanas par bataljonu, no 10. aprīļa ieņēmis bataljona k-ra amatu. No 18. jūlija dienējis kā Armijas virspavēlnieka štāba sakaru virsnieks pie angļu militārās misijas priekšsēdētāja ģen. Bērtā, no kurienes arī pārcelts LSPK priekšnieka amatā, ko ieņēmis 1919. un 1920. gadā. Pēc Brīvības cīņu beigām Galindoms LU ieguvis arhitekta izglītību un dienestu LA turpinājis Kara ēku un būvju valdē, vēlāk Kara saimniecības valdē, bet no 1923. gada- Apgādes pārvaldes būvniecības daļā. 1934. gadā paaugstināts pulkveža pakāpē. 1940. gadā atvaļināts, 1941. gadā izceļojis uz Vāciju, kur 1945. gadā gaisa uzbrukuma laikā smagi ievainots. Pēc Pasaules kara Eslingenē darbojies latviešu trimdas organizācijās, bet 1952. gadā izceļojis uz Bostonu, kur aizvadījis turpmāko dzīvi, strādājot arhitekta profesijā. (Jēkabsons, Ē. (sast.), *Latvijas Armijas augstākie virsnieki 1918- 1940*, Rīga, 1998, 527 lpp., 171.- 172. lpp.)

Klaustiņa savās atmiņās raksta: „Galindoma rokās vienmēr bija garas lapas ar vajadzībām un SOS saucieniem. Viņu pašu nebija viegli sastapt. Te viņš bija frontē, te izbraucis uz kādu nodaļu, te slimnīcā pie ievainotiem vai pie prezidenta Ulmaņa, bet ar visu viņš tika galā. Viņš veica vienreizēju, apbrīnošanas cienīgu un svētīgu darbu.”⁸⁸

Pirmās korpusa dibināšanas sēdes atklāšanu, sniedzot ieskatu SPK mērķos un uzdevumos, uzņēmās jaunais korpusa vadītājs A. Galindoms. Viņš uzstāja, ka „sabiedrības priekšstāviem vajadzētu rūpēties par armiju un censties to pabalstīt pēc ārzemju parauga.” No tā likumsakarīgi izrietēja arī galvenais SPK uzdevums: brīvprātīga regulārās armijas aizmugures dienestu atbalstīšana. Tāpat jau pirmajā sēdē nolēma organizatoriski korpusa darbu sadalīt vairākās nozarēs, kuras atrastos nozaru priekšnieču vadībā, kā arī darba organizēšanai pa visu Latviju dibināt atsevišķas nodaļas. Pēc priekšlikuma apspriedes sēdes dalībnieki vienojās par piecu nodaļu izveidi: Līdzekļu vākšanas, 18. novembra (ar mērķi sagatavot paciņas izdalīšanai karavīriem valsts svētkos), Veļas apgādāšanas, Karavīru klubu dibināšanas un Karavīru kulturālās attīstības pacelšanas nodaļu.⁸⁹

Jau otrajā korpusa dibināšanas sēdē, ko sasauca 25. septembrī, pie nodaļām pieteicās pirmās darbinieces. Bija gan notikušas nelielas izmaiņas plānoto piecu nodaļu dibināšanā - nodaļas karavīru klubu ierīkošanai un kultūras attīstībai tika apvienotas vienā, turklāt klāt nāca jauna - Invalīdu un kara gūstekņu apgādības nodaļa. Tāpat tika izvirzīts priekšlikums par vēl viens nodaļas dibināšanu, kuras uzdevums būtu saistīt karavīrus ar civilo sabiedrību tādā veidā, ka konkrēta sieviete uzņemtos rūpes par konkrētu karavīru (šāda nodaļa gan izveidota netika).⁹⁰

Līdz trešajai sēdei 29. septembrī korpusa komandieris A. Galindoms bija izstrādājis noteikumus, kas sastāvēja no deviņiem punktiem un noteica nodaļu sastāvu, biedru naudu apmēru, nodaļu priekšnieču uzdevumus, sēžu sasaukšanas un apmeklēšanas kārtību, kā arī citus organizatoriski svarīgus jautājumus. Noteikumi paredzēja, ka nodaļā, bez priekšnieces, jābūt vismaz 10 citām darbiniecēm, pretējā gadījumā tā pāries citas nodaļas pakļautībā. Nodaļu priekšniecēm bija jāievēro stingra kārtība: jāiemaksā biedru nauda (10 Latv. rbl.), jāiesūta ziņojumi ne vēlāk kā 24 stundas pirms to izpildes, obligāti jāapmeklē visas korpusa sēdes (nodaļas priekšnieci varēja pārstāvēt arī viņas vietniece), vai arī, ja tas nav iespējams, sava neierašanās jāpamato trīs dienu laikā pēc sēdes, kā arī par sēdes atstāšanu ātrāk kā divas stundas pēc tās sākuma, priekšniecēm bija jāmaksā soda nauda (10 Latv. Rbl.). Turpmāk paredzēja sasaukt divējādas sēdes - kārtējās (katru pirmdienu plkst. 18:00 Armijas

⁸⁸ Klaustiņa, E., *To nevar aizmirst: Patriotiskā un sociālā darbā*, Grāmatu Draugs, 1968, 224 lpp., 107.lpp.; Pētersone, I. (red.), *Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija*. 338.-339. lpp.

⁸⁹ NA LVVA 5192. f., 1.apr., 60. l., 103. lp.

⁹⁰ Turpat, 104. lp.

Saimniecības pārvaldes telpās Nikolaja ielā 23), un ārkārtas sēdes (sasaukt pēc vajadzības). Līdzīgi noteikumi saglabājās visu Neatkarības kara laiku.⁹¹

Trešajā korpusa dibināšanas sēdē 29. septembrī tika ievēlēta korpusa valde, kuras mērķis bija darboties SPK interesēs, to reprezentēt, kā arī kopīgi ar komandieri Galindomu regulēt organizatoriskos un darbības jautājumus. Sekretāru amatus valdē ieņēma B. Ašmane un Irmeja, savukārt kasieres uzdevumi tika uzticēti E. Lazdiņai.⁹²

Savā iekārtā korpusa balstījās uz militāriem pamatprincipiem, kā arī atradās Armijas Virspavēlnieka padotībā. Tāpat jau no sākuma tika paredzēta sadarbība ar dažādām militārajām un valsts struktūrām. Tā, piemēram, Finanšu ministrija atbrīvoja SPK rīkotos pasākumus, kuru mērķis ir vākt ziedojumus armijai, no valsts nodokļiem, kā arī Tiešo nodokļu departaments SPK atcēla zīmogu nodokli.⁹³

Nozīmīgi minēt divu Lielbritānijas misijas pārstāvju- kapt. Duhersta (*Duhearst*) un Kaseleta (*Caselet*) piedalīšanos otrajā SPK dibināšanas sēdē. Abi minētie kungi sniedza padziļinātu ieskatu Lielbritānijas sieviešu palīdzības korpusa darbībā, kā arī mudināja Latvijas pārstāves meklēt palīdzību ziedojumu veidā pie Lielbritānijas Sarkanā Krusta. Šāds priekšlikums izsauca ierosinājumu līdzīga veida palīdzību meklēt arī neitrālajās valstīs: Šveicē, Zviedrijā, Dānijā un ASV un kalpoja par ierosinājumu vēlāk veiksmīgi izvērstajai sadarbībai ar citu valstu institūcijām. Jau 2. oktobrī Redakcijas komisija bija izstrādājusi uzsaukumu angļu un citu valstu sievietēm, kā arī strādāja pie uzsaukuma Sarkanā Krusta organizācijām, ar mērķi veidot sadarbību.⁹⁴

1919. gada 13. oktobrī SPK saņēma atļauju no Apsardzības Ministrijas izgatavot savas organizācijas zīmogu. Tāpat tika izgatavotas SPK nozīmes, uz kurām attēlota bija uzlecoša saule un Latvijas zīmogs, kas tika papildināts ar organizācijas abreviatūru. Par korpusa devīzi izvirzīja frāzi: „Būt pirmajai tur, kur palīdzība vajadzīga”. Tomēr kādā 1919. gada 12. novembra vēstulē, kas adresēta Amerikas latviešiem, kā devīze nosaukta: „Ziedot visus spēkus un visādā veidā brīvprātīgi palīdzot mūsu varonīgajai armijai.” Jādomā, ka devīze labskanības dēļ mainīta.⁹⁵

---

⁹¹ Turpat, 105. lp.

⁹² Turpat, 105. lp.

⁹³ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 66. l., 132, 139. lp.

⁹⁴ NA LVVA 5192. f., 1. apr., 60. l., 103. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 27. lp.

⁹⁵ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 70. l., 46. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 28. lp.

2.1. Personālsastāva komplektēšana

Bez nodaļu organizēšanas dibināšanas sēdēs tika apspriesti vēl divi nozīmīgi jautājumi – kā ieinteresēt sabiedrību ņemt dalību korpusā un kādā veidā jāorganizē pieteikšanās un uzņemšana tajā. Sabiedrības ieinteresēšanai nolēma nodrukāt uzsaukumus avīzēs un skrejlapu formā, ko uzticēja īpašai redakcijas komisijai, kuras sastāvā bija sabiedrībā atpazīstamas dāmas, kā Anna Meierovica, Justīne Čakste un A. Ķēniņa.⁹⁶

Pirmie laikrakstos publicētie aicinājumi sievietēm stāties Korpusa rindās klajā nāca 3. oktobrī. Avīzē „Jaunākajās Ziņas”, apelējot pie sievietes sirdsapziņas un patriotiskajām jūtām, rakstīja: „Pilsētās un uz laukiem, lai nodibinās sieviešu komitejas, kuras darinātu un vāktu kopā visus tos nepieciešamos apģērba gabalus, kas vajadzīgi, ka mūsu kareivjiem frontē nebūtu jācieš aukstums. Tādā ziņā Latvijas sieviete var stiprināt fronti un būt līdzdarbniece pie lielā tēvijas atsvabināšanas darba. Tas ir ne vien pienākums pret tēvijas kareivjiem, bet tā ir tēvijas pavēle.” Sākotnēji pieteikties korpusā un griezties pēc plašākas informācijas par SPK darbību, mērķiem un to, kas tiek darīts, lai mērķus sasniegtu, varēja Lazaretes ielā 2/4, 15. dzīvoklī no plkst. 2- 4 dienā, kur ik dienas dežurēja septiņas korpusa nozīmētas dāmas.⁹⁷

Apstākļi, ka informācijas aprīte galvenokārt risinājās ne ar laikrakstu starpniecību, bet gan sarunu un kontaktu ceļā, noveda pie tā, ka tikai neliels skaits sieviešu informāciju par korpusa izveidi bija ieguvis pirms Bermonta uzbrukuma un arī Bermontiādes sākumā ne visas iespējamās darbinieces šī ziņa bija sasniegusi, turklāt vēl aktuālāks šis jautājums bija teritorijās ārpus Rīgas. Vēl novembra beigās laukos nereti trūka informācijas par šīs organizācijas pastāvēšanu. Jaunpilniece Augustīne Aina Zariņa rakstīja: „Ļoti nožēloju, ka jau agrāk par šo korpusu ko tuvāk dzirdēt nebija lemts. Tur vainīgi mūsu, laucinieku, nožēlojamie apstākļi.” Līdz ar apstākli, ka ziņas izplatījās lēni, pirms Bermonta armijas uzbrukumam dalībai korpusā pieteicās tikai nedaudz sieviešu, bet jau neilgi pēc uzbrukuma sākuma patriotiskā pacilājuma apstākļos bija vērojams liels brīvprātīgo pieplūdums SKP organizācijā. Nereti sievietes darbībai pieteicās arī ar vēstuļu starpniecību, piemēram, 10. novembrī E. Strēķe rakstīja, ka no laikraksta „Latviešu Sargs” uzzinājusi par SPK tējnīcu atvēršanu un lūdza viņu pieņemt darbā kādā no tām, turklāt, kā savu priekšrocību min, ka pirms kara viņai piederējusi viesnīca, tāpēc ir iegūta pieredze apkalpojošajā sfērā.⁹⁸

Sievietes gatavību ziedot savu brīvo laiku un spēku, kā arī sarežģītos apstākļus, kuros attiecīgajā laikā atradās Latvijas iedzīvotājas, spilgti demonstrē Smiltenes apkārtnē dzīvojošās

⁹⁶ NA LVVA 5192. f., 1.apr., 60. l., 103. lp.

⁹⁷[Uzsaukums]. Latvijas sievietēm! Jaunākās Ziņas Nr. 110, 1919. gada 3. oktobris, 7.-8. lpp.; NA LVVA 5192. f., 1.apr., 60. l., 105. lp.

⁹⁸ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 1., 39. lp.

Marijas Lezdiņas SPK oktobrī iesūtītā vēstule. Tāpat vēstulē spilgti izpaužas daudzu sieviešu cerība atrast atbalstu un ierosinājumu pie jaundibinātā korpusa. Lezdiņa raksta: „Izlasīju jūsu uzsaukumu, kur lūdzat mūsu kareivjiem palīdzēt, palīdzēt ar ko varam mūsu Latvijai cīnīties ar ienaidniekiem. Man nav ne naudas, ne mantas, bet es esmu jauna, vesela un spēcīga, es gribu ziedot savu dzīvi, savus spēkus, bet es nezinu kā to izdarīt. Es tērēju bezdarbībā tik dārgu laiku un spēku. Es gatava iet uz fronti par vienkāršo zaldāti, vai kādā lazaretē par apkopēju, es gatava strādāt.. Esmu iebraukusi no Krievijas, nobeigusi septiņas klases ģimnāzijā. Mans vecs tēvs brīvprātīgi atrodas pirmās rindās Latvijas armijā. Es brauktu uz Rīgu, jeb kur vajag, ja es varētu cerēt, ka tur dabūšu darbu un algu, lai varētu dzīvot un strādāt.”⁹⁹

Tā kā personālsastāva komplektēšana ritēja lēni, bet bija organizatoriski ļoti nozīmīgs jautājums, nepieciešams aplūkot kāds izveidojās biedreņu sastāvs 1919. gada nogalē. Kopumā 1919. gada (oktobris- decembris) biedreņu sarakstā (tikai Rīgā) minēta 491 uzņemta darbiniece, tomēr šis skaits neatbilst reālajai patiesībai, jo sarakstos neparādās jau pie korpusa dibināšanas piesaistītās sievietes, kā arī, domājams, ka kara apstākļu dēļ nebija iespējams fiksēt katru darbinieci (precīza uzskaitē veikta vēlākos korpusa darbības gados), tāpat sarakstos neparādās nozaru priekšnieces un to vietnieces, kuru aptuvenais skaits bijis 49. Līdz ar to jāsecina, ka darbinieču skaits bijis lielāks, nekā tas norādīts 1919. gada sarakstos un Rīgā sasniedzis vismaz 600 darbinieces.¹⁰⁰

Lai gan biedreņu saraksts nav pilnīgs, pēc reģistrētās informācijas iespējams izdarīt secinājumus par to, cik plašs un daudzveidīgs bijis korpusa biedreņu sociālais portrets. Jau sākotnēji tika noteikts, ka „par korpusa darbinieci var skaitīties katra latviešu sieviete, kas vēlas sniegt brīvu palīdzību LA un trūcīgajiem.” Īpašu piebildi izpelnās norāde „latviešu sieviete”, kas neatbilst vēsturiskajai patiesībai, bet vairāk uzskatāms kā konkrētā laika posma rakstības stila īpatnība. Vēlāk pieņemtajos statūtos šī nepilnība izlabota un teikts, ka „par biedreni var iestāties ikvienu Latvijas pilsoni bez tautības un ticības izšķirības..”¹⁰¹ Tā, piemēram, 1919. gada 27. oktobrī Latvijas Dzelzceļu virsvalde ziņo SPK vadībai par piecām vācu un krievu tautības sievietēm- Apoloniju Vjsļeņevu, Aleksandru Hugo, Lidiju Maslovu, Heleni Hofmani un T. Štālu-, kas pieteikušās darbībai korpusā.¹⁰²

Arī cita veida, ne tikai nacionalitātes, ierobežojumi darbiniecēm sākotnēji netika noteikti. No 491 darbinieces 419 norādīts vecums, kas vidēji veido 26,8 gadus. Īpaši daudz sieviešu atrodas vecuma grupā no 18 - 21 gadam (168 sievietes jeb 40%), tomēr vecuma

⁹⁹ Turpat, 8.-9. l.p.

¹⁰⁰ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 28. l., 3.lp.; NA LVVA 2498. f. 1. apr. 37. l.

¹⁰¹ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 1. l.p., 53. l.p.

¹⁰² NA LVVA 2498. f. 1. apr. 66. l., 12.lpp.

amplitūda ir visai ievērojama: kā jaunākās reģistrētas divas 14 gadus vecas meitenes (Ernestīne B[erne] un Anna Vilde), bet, kā vecākās, divas 60 gadus vecas dāmas (M. Bandere un Marija Baumanē). Tomēr šāda vecuma starpība nebūtu jāuzlūko kā unikāla parādība, ņemot vērā apstākļus, ka Bermontiādes laikā LA (un arī SPK) bija vitāli nepieciešami pēc iespējas lielāki cilvēku resursi efektīvākai darbu veikšanai. „Sirmas māmuliņas lai ada cimodus un zeķes, mazmeitiņas lai šuj kabatas drāniņas, ciema zeltenes- veļu cepures un kamzoļus, nama mātes savās saimniecības noliktavās lai atliek aizvien maliņā no visa, kas tām tas labākais..” savu vīziju izteica korpusa vadība.¹⁰³

Arī izglītības ziņā redzamas ievērojamas atšķirības darbinieču vidū. Izglītība norādīta 430 sievietēm. Lielākais pārsvars bija ieguvušas vidusskolas izglītību, tomēr netrūka arī tādas, kuru izglītības līmenis bija zemāks, piemēram, 26 gadus vecā kantoriste Dora Dilberga, tāpat kā viņas gadu jaunākā māsa Paula bija ieguvušas trīs klašu izglītību, savukārt 22 gadus vecā strādniece Rozālija Plašmane bija beigusi tikai divas klases. Tomēr starp korpusa darbiniecēm netrūka arī augstskolas studenšu- pie nodarbošanās 83 darbinieces (18%) norādījušas, tieši šādu jomu.¹⁰⁴

Krasi atšķīrās arī nodarbošanās un sociālais stāvoklis. Izplatītākā profesija darbinieču vidū bija kantoriste, ko veica 19% sieviešu. Tam sekoja augstskolas studentes un saimnieces. Kopumā minētas 39 atšķirīgas nodarbošanās, kuras nereti bija visai lietderīgas arī korpusa ietvaros, kā šuvēja (19), slimnieku kopēja (7), apkopēja (10) vai kasiere (13). Tāpat 13 sievietes norādījušas, ka ir žēlsirdīgās māsas, bet viena, ka strādā pārsienamajā punktā.¹⁰⁵

Ļoti nozīmīgs ir rādītājs, cik stundas dienā sieviete bija gatava ziedot palīdzības darbam SPK sastāvā. Lielākais vairākums- 64% (no 421) bija gatavas korpusa darbos pavadīt visu dienu. Liela daļa no tām bija studentes, sakarā ar to, ka mācības augstskolā Bermonta uzbrukuma laikā tika pārtrauktas. Tomēr nereti sievietes stāvoklis bija komplicētāks un viņa darbam varēja atvēlēt noteiktu skaitu stundu, šādu apstākļi noteica gan katras materiālais nodrošinājums (par palīdzības darbu nekāda atlīdzība netika saņemta), gan ģimenes stāvoklis, gan citi individuāli aspekti. Tā, piemēram, 23 gadus vecā kantoriste Doroteja Gulbe varēja atvēlēt korpusam trīs stundas, bet saimniecības vadītāja Emīlija Kine, kurai bija 37 gadi, tikai 2 stundas. Vairākas sievietes norādījušas, ka korpusa darbam var pievērsties tikai konkrētās stundās, kā, piemēram, 19 gadus vecā studente Alvīne Smilga SPK uzdevumus varējusi veikt tikai pēc pieciem pēcpusdienā un 28 gadu vecā ierēdne Līna Frečmane- no plkst. 9 - 11 un no plkst. 16 - 18, tātad, kopā četras stundas, savukārt šuvēja Lilija Paula, 32 gadus veca,

¹⁰³ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 37. l. (lietai netiek norādītas lapas, jo datu iegūšanai izmantota visa lieta); NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 102. lp.

¹⁰⁴ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 37. l.

¹⁰⁵ Turpat.

palīdzības darbam varēja atvēlēt divas dienas nedēļā. Šādos apstākļos sievietē vidēji bija gatava ziedot 17,5 stundas dienā, kas spilgti demonstrē kopējo sieviešu gatavību, nežēlojot savu spēku, dot savu ieguldījumu Brīvības cīņū laikā. Interesants ir ieraksts pie 18 gadus vecās māšas Marijas Korotkevičas: „ar mieru uz fronti”. Tomēr korpusa darbinieces, neskatoties uz izteikto vēlmi, uz fronti sūtītas netika, bet gan izvērša darbību piefrontes joslās.¹⁰⁶

Arhīva materiālos atrodamas norādes, ka SPK sastāvā darbojušies arī vīrieši. Tāpat vēlāk pieņemtajos statūtos rakstīts, ka „par darbiniekiem korpusa iestādes var pieņemt kā sievietes, tā vīriešus.” Korpusa vadība saprotamu iemeslu dēļ atradās militārpersonas- vīrieša rokās. Tomēr domājams, ka viņš korpusā nebija vienīgais šī dzimuma pārstāvis. Pie Tukuma nodaļas, kas dibināta 1919. gada 12. novembrī, norādīts, ka nodaļas sastāvā darbojušās 48 darbinieces un 23 darbinieki. Tāpat 1919.- 1921. gadu algu grāmatiņā kā darbinieki SPK noliktavā norādīti seši vīrieši- sētnieks Mārtiņš Reimans un strādnieki Miķelis Strautiņš, Jānis Muceniece, Aleksandrs Sprancis, Aleksandrs Čimmermans un Mārtiņš Peters. Tomēr jāsaprot, ka korpusā nodarbinātie vīrieši nav atbilduši iesaucamajam vecumam vai citu iemeslu dēļ atzīti par militārajam dienestam nederīgiem.¹⁰⁷

2.3. Korpusa budžets

Palīdzības darbs prasīja ne tikai uzņēmību un gatavību darboties, bet arī zināmu lielumu materiālu un finansiālu līdzekļu. Korpusa līdzekļi kopumā veidojās no sešiem komponentiem: biedru naudas, ziedojumiem, ienākumiem no pasākumiem, ko rīkoja SPK, Korpusa uzņēmumiem un īpašumiem, aizņēmumiem, kā arī dažādiem valsts un no privātiem resursiem (t.sk. ārvalstīm) piesaistītiem pabalstiem. Līdz pat 1920. gada janvāra vidum aktuāls bija jautājums, kādai institūcijai pieskatīt SPK budžetu. Ilgāku diskusiju rezultātā korpusa budžets tiek pievienots Valsts Kancelejas budžetam.¹⁰⁸

Sākotnējo korpusa budžetu sastādīja tieši biedru naudas, kas tika maksātas jau tad, kad SPK atradās tikai dibināšanas stāvoklī. Dalības naudas lielums tika vairākkārt mainīts. Septembrī dalības naudās tika savākti 190 Latv. Rbl., oktobrī 100 Latv. Rbl., bet kopumā 1919. gadā biedru naudas kasē ienesa 665 Latv. Rbl.¹⁰⁹

---

¹⁰⁶Turpat.

¹⁰⁷ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 1. l., 5., 340. lp.; NA LVVA 2498. f. 1. apr. 109. l., 69.- 73. lpp.

¹⁰⁸ Pēdējie trīs no minētajiem līdzekļu iegūšanas veidiem spilgtāk izpaužas vēlākā SPK darbības laikā.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 1. l., 3. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 65. lp.

¹⁰⁹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 145. l., 1. lp.

Neapšaubāmi lielāko daļu no SPK budžeta veidoja tieši ziedojumi. Korpusa darbinieces vēlāk atcerējās: „Nekad Latvija nav piedzīvojusi tik lielu ziedošanas sajūsmu kā Atbrīvošanas cīņu laikā.”¹¹⁰ Korpusa Ziedojumu vākšanas nozare tika organizēta jau pirmajās korpusa dienās un oficiāli savu darbību uzsāka jau 22. septembrī un ziedojumu vākšanas darbs nepārtraukti turpinājās visu organizācijas pastāvēšanas laiku. Par nozares vadītāju kļuva M. Berga. Ziedojumu vākšanai tika izraudzīti trīs samērā populāri veidi: uzsaukumu publicēšana laikrakstos, ziedojumu vākšanas sarakstu veidošana un dažādu pasākumu rīkošana, kuru peļņu novirzīja SPK kasei. Paralēli naudai tika vāktas arī dažādas lietas (apgērbs, veļa, pārtika, u.c.), kas varētu noderēt karavīriem, pašas organizācijas darbībai un vēlāk arī trūkcūcietējiem. Ziedotāju loks bija ļoti dažāds, sākot ar indivīdiem, līdz pat dažādām organizācijām. Piemēram, 14. oktobrī Minna Valtere ziedojusi divas karotes un divas bļodiņas. Iespēju robežās visi ziedotāji tika fiksēti un tika izteiktas pateicības, piemēram, 22. oktobrī laikrakstā „Jaunākās Ziņas” SPK publicējis pateicību 20 kungiem un 42 kundzēm par izdarītajiem mantiskajiem ziedojumiem.¹¹¹

Oktobrī ziedojumos tika savākti 12 772 Latv. Rbl., bet līdz 1920. gada 1. janvārim nodaļai ziedojumos bija izdevies savākt 96 629 Latv. Rbl. Saņemtos ziedojumus SPK sūtīja vai nu tieši karavīriem uz fronti, kara slimnīcām, armijas pārvaldēm, vai arī izlietoja citu korpusa nozaru un nodaļu finansēšanai.¹¹²

Ziedojumi tika saņemti arī no ārvalstīm, īpaši ārzemēs dzīvojošajiem latviešiem. Nereti SPK pats centās sakontaktēties ar dažādām ārvalstu organizācijām un privātpersonām. Korpus rakstīja: „Mūsu nabaga tēvija jau tik daudz laupīta un postīta, ka maz kas vairs savācams.” Tomēr notika arī tā, ka piedāvājums palīdzēt nāca no pretējās puses. Tā, piemēram, 1919. gada novembra sākumā SPK ienāca ierosinājums no Filadelfijā dzīvojošā latvieša E. Minka (ziņojumu viņš nosūtījis Ārlietu Ministrijas Informācijas departamentam, kurš to nodevis SPK rīcībā) griezties pie Filadelfijā dzīvojošajiem latviešiem un tur pastāvošās latviešu sieviešu palīdzības nodaļas (*The Lettish Womens Relief Society of Philadelphia*).¹¹³

Pirmais ziedojums no ASV dzīvojošajiem latviešiem- ap 2000 komplektu veļas un drēbju- pienāca laika posmā no 1919. gada 27. septembra- 10. oktobrim. Pēc tam dažādi

¹¹⁰ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 23. l., 6. lp.

¹¹¹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 76. lp.; Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 28.lpp.; Sieviešu Palīdzības korpusa izsaka pateicību.. Jaunākās Ziņas Nr. 123, 1919. gada. 22. oktobris, 2.lpp.

¹¹² NA LVVA 2498. f., 1. apr., 23. l., 136. lp.

¹¹³ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 70. l., 45. lp.

ziedojumi tika saņemti regulāri, piemēram, 4. decembrī SPK kasē ienāca 25 Latv. Rbl. no Baltkrievijas pilsoņa Borisa Usmana.¹¹⁴

Pasākumu rīkošana tika ieviesta laikā, kad ziedojumu plūsma samazinājās. SPK rīkotie pasākumi bija dažādi, sākot ar ballēm un loterijām, līdz dažādiem priekšnesumiem. Tā, piemēram, 13. decembrī Latviešu Biedrības namā no 16.00 līdz 4.00 norisinājās korpusa rīkotais „bazārs un loterijas ar priekšnesumiem”, kur tika sarīkotas dažādas izklaides, kā krāmu tirgus, tautiski un moderni krodziņi, „čigānu nometne”, laimes aka, „kliņģeru bode”, rotaļas, u.c.¹¹⁵

Tā kā arī katra nozare un nodaļa individuāli bija tiesīga vākt ziedojumus un rīkot pasākumus ar mērķi iegūt peļņu, kas tiktu novirzīta tiem pašiem mērķiem, par galveno Ziedojumu vākšanas nozares uzdevumu izvirzījās visu (gan Rīgā, gan arī provincēs) saņemto ziedojumu pārzināšana, kontrole un tālākas darbības ar tiem. Priekšnoteikums šādai sistēmai bija precīza ziedotāju un ziedoto preču un naudas uzskaitē ziedojumu vākšanas grāmatā, kā arī regulāru atskaišu sūtīšana korpusa vadībai (centram) Rīgā. Kopumā ziedojumi 1919. gadā organizācijai ienesa 220 895, 71 Latv. Rbl.¹¹⁶

Ziedojumu vākšanas darbu atceras Elza Klaustiņa: „Sievietes prata rast līdzekļus. Rīkoja koncertus, teātra izrādes, mantu loterijas, dažādas izlozes, tirdziņus, izveda ziedojumu vākšanas akcijas ar sarakstiem, bundžām, kā arī pašaplikšanās veidā izkārtēja atvilkumus no algām ministrijas un privātos uzņēmumos, utt. Viss tas prasīja neskaitāmas klauvēšanas pie neskaitāmi daudzām durvīm. Tauta visam tam bija atsaucīga.”¹¹⁷

Lielāko daļu organizācijas izdevumu veidoja palīdzības darbs. Tika izsniegtas pusdienas karavīriem, kā arī uz fronti sūtīti ziedojumi gan naudā, gan priekšmetos. Nereti SPK no dažādām karaspēka daļām saņēma lūgumus pēc tiem nepieciešamo priekšmetu iegūšanas no korpusa līdzekļiem, piemēram, 1. Studentu Bataljona ambulance SPK oktobrī lūdza viņiem nosūtīt 16 veidu lietas, kas nepieciešami slimnīcai, kā zeķes, palagus, saliekamās gultas, u.c., kopskatā 137 priekšmetus.¹¹⁸

Oktobrī korpusa galvenos izdevumus sastādīja ēdināšanas punktu un tējnīcu uzturēšana, kā arī biroja nepieciešamības. Kopumā birojā no budžeta tika atvēlēti 1081, 90 Latv. Rbl., bet ēdināšanas punktiem- 467, 35 Latv. Rbl.¹¹⁹

Tāpat korpusa līdzekļi aizgāja malkas iegādē, šķūtnieku pakalpojumu izmantošanā, elektrības, u.c. rēķinos. Interesants ir gadījums ar telpām Latviešu biedrības namā. Korpus

¹¹⁴ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 41. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 66. l., 167. lp.

¹¹⁵ [Sludinājums], Jaunākās Ziņas, Nr. 165, 1919. gada 11. decembris., 7. lpp.

¹¹⁶ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 1. l., 103. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 145. l., 13. lp.

¹¹⁷ Klaustiņa, E., *To nevar aizmirst: Patriotiskā un sociālā darbā*, 104. lpp.

¹¹⁸ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 67. l., 24. lp.

¹¹⁹ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 4. l., 41. lp

šīs telpas apdzīvoja no 12. oktobra līdz 29. novembrim, pēc to atstāšanas korpusam no Rīgas Latviešu biedrības tika piesūtīts rēķins 8664 Latv. Rbl. apmērā. Tas sevī ietvēra izdevumus par telpu tīrīšanu, par diviem izsistiem stikliem durvju rūtīs, par 35 izdegušām elektriskajām lampiņām, par vairāku mēbeļu sabojāšanu, par „izbrauktu un bojātu trotuāru”, par „noplēstu linoleja gabalu caur smagu kastu un mucu vilkšanu pa trepēm”, u.c.¹²⁰

***

SPK A. Galindoma vadībā tika dibināts 1919. gada 22. septembrī kā regulārās armijas aizmugures dienesta atbalsts. Piecās organizācijas dibināšanas sēdēs (1919. gada 22. septembris- 6. oktobris), kurās piedalījās kapt. Gaindoms un vairākas sabiedrībā plaši pazīstamas sievietes, tiek izstrādāta pamata struktūra un noteikumi korpusa darbībai. Organizatoriski korpusa darbību paredzēja sadalīt vairākās nozarēs pēc darbības specifikas, kuru priekšgalā atrodas nozaru priekšnieces, savukārt nozare sīkāk iedalās nodaļās.

Oktobra sākumā tika uzsākts plašs personālsastāva komplektēšanas darbs. Darbiniecēm netika noteikti ne vecuma, ne ticības, ne arī nacionalitātes ierobežojumi (ziņas arī par vīriešiem korpusā). 1919. gadā Rīgā vien darbojās vismaz 600 darbinieces, kas veidoja plašu un daudzveidīgu sociālo portretu: darbinieču vecums svārstījās starp 14 un 60 gadiem un izglītība starp pašmācību un augstskolu. Darbinieču vidū bija atrodamas gandrīz visu profesiju pārstāves, kā arī katrai bija atšķirīgs sociālais nodrošinājums. Vairums darbinieču 1919. gadā palīdzības darbam bija gatavas veltīt visu dienu, tādējādi spilgti demonstrējot sieviešu gatavību pašuzupurēties valstiskās idejas vārdā.

Korpusa līdzekļi lielākoties tika iegūti ziedojumu vākšanas ceļā (t. sk. rīkojot pasākums), ko kontrolēja šim mērķim izveidotā Ziedojumu vākšanas nozare. Tika vākti arī dažādi priekšmeti. Sākot no septembra beigām korpusa saņēma ziedojumus arī no ārvalstīm. Korpusa kasē līdzekļus ienesa arī darbinieču iemaksātās biedru naudas, īpašumi, valsts un privātie pabalsti, aizņēmumi, u.c. Galvenos izdevumus veidoja palīdzības darbs karavīriem un sociālā darbība.

---

¹²⁰ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 175.- 176. lp.

3. SIEVIEŠU PALĪDZĪBAS KORPUSS 1919. GADA SEPTEMBRĪ- DECEMBRĪ

3.1. Sieviešu palīdzības korpusa darbības izvērsana

Ar 6. oktobri SPK organizēšanās darbus bija spiests pārtraukt Bermonta armijas uzbrukuma dēļ. Tas noteica apstākli, ka vairāki juridiski jautājumi tika atlikti vēlākam laikam, bet korpusa uzmanība tika koncentrēta aktīvai darbībai. Īsajā organizēšanās laikā nebija izdevies ne reģistrēt korpusu, ne arī sastādīt statūtus, un tas nebija iespējams arī Bermonta uzbrukuma laikā (šis uzdevums tika pakārtots palīdzības darbam, nevis izvirzīts steidzamo darbu vidū). Vēlāk korpusa vadība skaidroja: „Korpusa darbībai sākoties, darba bija ārkārtīgi daudz, nebija organizētas kancelejas, un darbinieces, strādādamas ar aizrautību praktiskus darbus, papīru formalitātēm piegriezta maz vērības.”¹²¹

Tomēr, kā organizācijas galvenie noteikumi novembra pirmajā pusē tika pieņemtas oktobrī izstrādātās Pagaidu instrukcijas, kas kalpoja arī kā korpusa juridiskā bāze un, lai gan to pieņēma pēc Bermontādes, tur paustie principi (iespēju robežās) tika ievēroti arī tās laikā.¹²²

Pagaidu instrukcijās iekļauta skaidra korpusa definīcija: „SPK ir brīvprātīga sieviešu darba organizācija, kuras mērķis ir sniegt visāda veida palīdzību armijai, darbojoties ciešā sakarībā ar armijas pārvaldēm.” Paralēli šim SPK tika izvirzīts vēl viens uzdevums- gādība par nespējniekiem un trūcīgiem bērniem (Sākotnēji bija paredzēts veikt tikai palīdzības darbu armijai, tomēr dažādu apstākļu ietekmē, kuru vidū svarīgākā bija izvērstā savdabība ar Amerikas Sarkanā Krusta organizāciju, SPK uzdevumiem tika pievienotas arī rūpes par maznodrošinātajiem civiliedzīvotājiem, sevišķi bērniem.). Tāpat skaidri norādīts, ka korpus „stāv ārpus politiskām organizācijām.”¹²³ Pagaidu instrukcijās sniegts ieskats dažādos praktiskos jautājumos, kā uzņemšana korpusā, jaunu nozaru un nodaļu dibināšana, lietvedība, u.c.¹²⁴

Turklāt jāmin, ka, tā kā nozaru un nodaļu priekšnieču sēdes karadarbības apstākļos nebija iespējams bieži sasaukt, nebija arī iespējams ievēlēt tiešu korpusa vadību, sauktu par prezidiju, bet gan izveidojās situācija, ka katra nozare rīkojās zināmā mērā patstāvīgi, bet visu organizācijas un centralizācijas darbu nācās veikt korpusa priekšniekam- Galindomam. Tomēr netika aizmirsta disciplīnas un kārtības ievērošana. E. Freivads par organizāciju teica:

¹²¹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 71. l., 10. lp.

¹²² NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 53. lp.

¹²³ Lai gan norādīts, ka SPK nepieder politiskām kustībām, vairākkārt tikai saņemti aicinājumi no Latviešu Sieviešu savienības SPK darbiniecēm pievienoties viņu partijai.

¹²⁴ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 53. lp.

„Korpusa pastāv stiprā subordinācijā, kā tas ir nepieciešams iestādē, kas stāv tuvu armijai. Dāmu komiteju parastās garās spriešanas korpuss neatzīstot.”¹²⁵

Bermontiādes pirmajās dienās pieteikšanās punktā koncentrējās liels darboties gribētāju skaits. 7. oktobrī Jaunākajās Ziņās SPK publicēja lakonisku sludinājumu: „Sieviešu Palīdzības korpuss uzaicina latvju sievietes, kas vēlētos ziedot savu brīvo laiku, kaut arī tikai dažas stundas dienā, brīvprātīgam armijas palīdzības darbam..”, kuram atsaucās daudz sieviešu.¹²⁶

Sievietes tika pierēģistrētas un ieskaitītas kādā no esošajām nozarēm vai nodaļām (nepārtraukti tika veidotas arī jaunas nozares un nodaļas), vērā ņemot arī pašas sievietes vēlmes attiecībā uz nodaļu, kur viņa vēlētos nonākt. Stājoties SPK bija jāiemaksā biedru nauda 5 Latv. Rbl. apmērā¹²⁷ kā ziedojums attiecīgajai nodaļai, kurā jaunā darbiniece tiek ieskaitīta. Kā zīmi, ka sieviete pieder SPK, viņai, stājoties korpūsā, izsniedza apliecību ar nodaļas zīmogu un priekšnieces un sekretāres parakstiem (no 1920. gada 1. janvāra iepriekš izdotās baltās apliecības atzina par nederīgām un visām darbiniecēm, kuras reāli darbojās SPK tika izsniegtas jaunas apliecības violetā krāsā¹²⁸). Tiesa, sākotnēji arī apliecību sagatavošana un izdalīšana jaundibinātajai organizācijai sagādāja grūtības un šis jautājums tika noregulēts tikai pēc zināma laika.¹²⁹

Straujais un sasteigtais darbinieču pieplūdums radīja zināmas grūtības ne tikai reģistrēt lielo sieviešu skaitu, bet arī katrai uzdot veicamos uzdevumus, kā rezultātā vairākkārt radās situācija, kad sieviete, lai gan iestājusies korpūsā, nevarēja uzsākt darbību. Tā, piemēram, 16. oktobrī SPK saņēma sūdzību no Olgas Gibeles, kura korpūsā iestājusies 9. oktobrī. Viņa raksta, ka līdz šim no korpūsā nav saņēmusi nekādu ziņu, un īpašu sašutumu tas viņā izraisa arī tāpēc, ka viņas radniecības, kas korpūsā pieteikušās vēlāk, jau saņēmušas darba uzdevumus, bet viņa nē.¹³⁰

Korpūsā darbība strauji izplatījās un Bermontiādes laikā Rīgā nodibināja vairākas nozares: Apgādības, Veļas, Ziedojumu vākšanas, Apbedīšanas, Bibliotēkas (Literatūras un mākslas), Sieviešu Zelta fondu, kā arī Sociālās apgādības nozari. Visas nozares aktīvi izvērta savu darbību. Jau oktobra sākumā SPK apgalvoja, ka „palīdzības korpūsā īsajā darbības laikā var uzrādīt spožus panākumus”.¹³¹

¹²⁵ Freivalds, E., Sieviešu korpūsā štābā., G: Iksens, A. (sast.), Daugavas sargi: Brīvības cīņas 1919., Rīga: Leta, 1923., 310 lpp., 123.- 125. lpp.; Latvijas Sieviešu palīdzības korpūsā piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.- 1934., 16.-17. lpp.

¹²⁶ Sieviešu Palīdzības korpūsā uzaicina sievietes.. Jaunākās Ziņas, Nr. 113, 1919. gada, 7. oktobris, 6. lpp.

¹²⁷ Šī darba autore izsaka šaubas, ka biedru nauda pirmajās Bermonta armijas uzbrukuma dienās, ņemot vērā sarežģītos apstākļus un nepieciešamību pēc darbiniecēm, tika skrupulozi iekasēta, kā tas notika vēlākā laikā.

¹²⁸ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 112. lp.

¹²⁹ Ščerbinskis, V., „Sieviešu armija” cīņā par Latvijas patstāvību. Latviešu Strēlnieks, Nr. 11, 1993. gada novembris, Latviešu strēlnieku apvienības laikraksts, 9.-10.lpp; NA LVVA 2498. f. 1. apr. 1. l., 53. lp.

¹³⁰ NA LVVA 297. f., 1. apr., 67. l., 4. lp.

¹³¹ Latvju sieviete armijas apgādāšanas darbā. Latvijas Sargs Nr. 157, 1919. gada 5. oktobris, 3. lpp.

Atceroties Bermontiādes dienas, korpusa darbinieces vēlāk rakstīja: „Veci cilvēki, bērni, nespējnieki salīda pagrabos un tur mitinājās visu uzbrukuma laiku. Bet sievietes gāja laukās savā korpusa darbā. Šāva mūsējie, šāva ienaidnieki, visa pilsēta brīžiem vārtījās kā elles katls, lodes skrēja svilpodamas un kā milzu pātagas plikšķēdamas pāri galvām gaisos. Pie katra šāviena sieviete nodreb pie visas miesas un bailēs sarāvusies pieplok pie ielas mūra. Tad tā atkal soļo uz savu tuvējo korpusa punktu, līdz nākošam šāvienam.”¹³²

Paralēli darbības izvērsšanai Rīgā aktivizējās arī darbība ārpus tās. Iepriekš minēts, ka doma veidot nozares un nodaļas ārpus Rīgas aktuāla bijusi jau korpusa dibināšanas sēdēs, tomēr darbību neizdevās vienmērīgi izvērst Bermonta uzbrukuma dēļ, kas noteica nepieciešamību lielāko uzmanību vērst uz darbību Rīgā. Tomēr jau oktobrī provincēs tika dibinātas vairākas nodaļas (piemēram, Cēsu nozare 13. oktobrī, Bolderājas nodaļa 26. oktobrī, u.c.) un līdz ar to 20. oktobra sēdē tika pieņemti atsevišķi noteikumi šo nodaļu darbībai (paralēli pagaidu instrukcijām), kas noteica sēžu apmeklēšanas kārtību, un citus praktiskus jautājumus. Tomēr visaktīvāk nodaļu dibināšana ārpus Rīgas tika izvērsta novembra mēnesī.¹³³

Nereti iniciatīva dibināt nodaļu laukos nāca no turienes iedzīvotājiem. Tomēr informācijas trūkuma dēļ bieži radās neskaidrības kā nodaļa dibināma. Tā, piemēram, 6. decembrī tika saņemta vēstule no siguldietes K. Lāces, kura izsacīja vēlmi pievienoties korpusam, tāpēc lūdza paskaidrojumus, kā tas izdarāms. Lai dibinātu nodaļu bija jāsasauca no vietējām sievietēm sapulce, kurā jāievēl priekšniece, tai vietniece, sekretāre, kasiere un trīs kontroles komisijas locekļi. Pēc dibināšanas, nekavējoties jāinformē centrs, kurš apstiprināja jaundibināto struktūru.¹³⁴ Interesants priekšlikums SPK vadībai pienāca no Smiltēnē dzīvojošajām dāmām, kuras rakstīja, ka „...visu labāki būtu, ja mobilizētu sievietes.” Tomēr šādas idejas attīstība neatbilda korpusa būtībai un priekšniecības vidū to neizskatīja.¹³⁵

Galvenais nodaļu uzdevums ārpus Rīgas bija saistīts ar ziedojumu vākšanu armijas vajadzībām. No laukiem pirmie ziedojumi Rīgā ienāca 27. oktobrī- vilciena vagona no Smiltēnes, kas pildīts ar dažādiem produktiem.¹³⁶ Tomēr dažas nozares un nodaļas rīkojās zināmā mērā patstāvīgi un, saskaņā ar centru, savāktos līdzekļus nevis iesūtīja centram, bet gan izlietoja uz vietas trūkumcietēju vai arī vietējā karaspēka vajadzībām. Tā, piemēram, Tukuma nodaļa centram rakstīja, ka Rīgā vērsas „dēļ atļaujas paturēt pagaidām nozares rīcībā ziedotās naudas summas, vai arī noteikt citu zināmu summu, kuru nozarei būtu tiesības

¹³² NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 102. lp.

¹³³ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 23. l., 64. lp

¹³⁴ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 66. l., 184. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 1. l., 53. lp.

¹³⁵ NA LVVA 2498. f., 1. apr. 67. l., 27. lp.

¹³⁶ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 38. lp.

izlietot pirmo izdevumu segšanai, kā: kareivju tējnīcas atvēršanai, izrīkojuma priekšizdevumiem, sīkiem saimnieciskiem izdevumiem, utt.” Tāpat, kur tas bija nepieciešams, lauku nodaļām bija jāierīko karavīru tējnīcas pēc centra parauga. Tā, piemēram, nepieciešamība decembra sākumā radās pēc tējnīcas Vecgulbenē. Korpusa skaidroja: „Vecgulbene ir dzelzceļa mezgls, kur kareivjiem jāpārsēžas un dažreiz jāuzkavējas, gaidot uz citu vilcienu dažas dienas, tāpēc ikdienēja maizes izsniegšana minētai tējnīcai būtu no liela svara.”¹³⁷

Ārpus Rīgas izdevās noorganizēt arī četras nozares, kas sevī apvienoja vairākas apkārtnes nodaļas un palīdzēja centram pārziņāt nodaļu darbību. 13. oktobrī dibinātās Cēsu nozares (vadītāja Margareta Neija) pārziņā atradās 25 lauku nodaļas. Pašās Cēsīs tika noorganizētas sešas nodaļas: Karavīru atpūtas, Tējnīcu, Veļas, Redakcijas, Apgādības un Sanitārā. Valmieras nozare ar vadītāju dibināta 1919. gada 15. oktobrī un tās pārziņā atradās 20 lauku nodaļas. Pašā Valmierā tika nodibinātas sešas nodaļas: Ziedojumu vākšanas, Sociālās apgādāšanas, Kareivju kluba, Izrīkojumu, Zelta fonda un Darba. Limbažu nozare dibināta 1919. gada 2. novembrī A. Gredzes vadībā. Limbažu nozare atbildēja par 10 lauku nodaļām, tā nodarbojusies galvenokārt ar ziedojumu vākšanu. Ceturtā, Jelgavas nozare ar vadītāju E. Kleinbergu dibināta 1919. gada 25. novembrī un tās pārziņā bijušas 8 nodaļas.¹³⁸

SPK izdevās noorganizēt divas nodaļas ārzemēs. 1919. gada 22. novembrī Švēdes vadībā dibināja nodaļu Helsinkos un 10. decembrī ar priekšnieci A. Veitneri un vēl 10 darbiniecēm tika atklāta nodaļa Tallinā. Abām ārzemju nodaļām galvenais uzdevums bija ziedojumu vākšana. Jāmin, ka abu nodaļu dibināšanā īpaši nopelni piedienas Kristīnei Bakmanei (vēlākā Z. Meierovica sieva). Tieši viņa jau 1919. gada 5. novembrī ierosināja nodaļas dibināšanu Tallinā. Savukārt 20. novembrī viņa devās uz Helsinkiem, lai dibinātu kontaktus ar Somijas kaimiņvalstī Zviedrijā dzīvojošajām latvietēm.¹³⁹

Lai būtu vieglāk koordinēt gan Rīgas, gan provinču nozaru un nodaļu darbību Rīgā tika izveidots SPK birojs (centrs), kas atradās tiešā priekšnieka pakļautībā. Centram tika iesūtīti visi lūgumraksti, atskaites, darbības un kases pārskati, u.c. Tas ne tikai centralizēja visu korpusa darbību, bet, tā kā karadarbības apstākļos sēdes un apspriedes nebija iespējams regulāri sasaukt, tieši no centra nāca visi rīkojumi un norādes.¹⁴⁰

Lai vēl vairāk uzlabotu korpusa darbību, 1919. gada 2. decembra priekšnieču sēdē pieņēma lēmumu SPK darbību sadalīt divās lielās grupās: SPK Rīgas nozares un nozares ar

¹³⁷ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 66. l., 209. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 394. l., 523. lp.

¹³⁸ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 23. l., 71.-77. lp

¹³⁹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 23. l., 108. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 70. l., 51. lp.

¹⁴⁰ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 23. l., 64. lp.

vadītāju B. Ašmani un SPK nozares un nodaļas ārpus Rīgas ar vadītāju O. Znotiņu. Šāda kārtība pastāvēja visu turpmāko Neatkarības kara laiku.¹⁴¹

Decembrī visu nozaru un nodaļu darbība, paralēli jau ierastajiem uzdevumiem, saistījās ar Ziemassvētku dāvanu sagatavošanu karavīriem. Latvijas iedzīvotāji tika aicināti ziedot šim mērķim: „Latvju tauta! Tēvijas sargi- tavi dēli gaida, ka tu viņus atcerēsies, par viņiem domāsi un lūgsi labos garus arī lielajos Miera un Mīlestības svētkos- Ziemas svētkos!”¹⁴² Jau decembra sākumā SPK ziņoja LA Virspavēlnieka štābam, ka iecerēts uz Ziemassvētkiem sagatavot frontes karavīriem paciņas no ziedojumiem, kā arī iepirkt dāvanas par naudu. Virspavēlnieka štābs, atbalstot šo SPK ieceri, piešķir 2052, 70 Latv. Rbl. dāvanu iegādei. Ziemassvētku dāvanu iegādei ziedojumu 25 000 Latv. Rbl. apmērā ziedojis arī Ministru Prezidents Ulmanis.¹⁴³

Dāvanu izdalīšanu lielinieku frontē organizēja un vadīja H. Ozola un M. Sterndoka. Tās izdalīt palīdzēja karavīri, kurus norīkoja Kurzemes divīzijas saimniecības priekšnieka vietnieks kapt. [Rubuls].¹⁴⁴

Tomēr janvāra sākumā korpusam pienāca vairākas sūdzības no karavīriem, kuri, lai gan izteica pateicību un atzinību par korpusa darbību, norādīja uz dažām nepilnībām, tā, piemēram, karavīri sūdzējās par Drustu un Saikavas nodaļas darbiniecēm, kuras, Ziemassvētku dāvanas nav izdalījušas visiem karavīriem. Viņi rakstīja: „Izdalīja starp tiem, kas atradās tuvāk zem rokas un acu priekšā (Sakaru komanda), bet tā kā turpat atrodošies Komandantu Komandas kareivji un štāba rakstveži, kuri tolaik bija apkrauti ar darbiem un nevarēja būt acu priekšā- palika neievēroti.”¹⁴⁵

Darba sākumā radās arī citi sarežģījumi. Trūka daudzu svarīgu lietu, piemēram, ēdināšanas punktus nebija svaru un sākotnēji darbinieces bija spiests produktus izdot pēc acu mēra. Ar svaru produktus sāka izdot tikai ar 21. oktobri.¹⁴⁶

Tomēr nopietnāks bija telpu jautājums. SPK bija spiests izdarīt daudzus lūgumus saistībā ar telpu piešķiršanu un labiekārtošanu, tā, piemēram, 17. oktobrī tika nosūtīts lūgums Apsardzības Ministrijas Dzīvokļu pārvaldes priekšniekam veikt apgaismošanas darbus un nepieciešamos mūrēšanas darbus (bija nepieciešams iemūrēt katlus ēdiena pagatavošanai) Latviešu Biedrības namā, bet 23. oktobrī izskanēja lūgums Armijas Apgādības priekšniekam rekvizēt restorānu telpas Sarkandaugavā, Duntē muižas ielā, un citās vietās, kurās būtu nepieciešams ierīkot karavīru tējnīcas. Tomēr ne vienmēr korpusa lūgumi tika izpildīti,

¹⁴¹ Turpat, 64. lpp.

¹⁴² [Uzsaukums] Latvju tautai- latvju sievietei!, Jaunākās Ziņas Nr. 158., 1919. gada 3. decembris, 5. lpp.

¹⁴³ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 66. l., 165., 239. lpp.

¹⁴⁴ Turpat, 247. lpp.

¹⁴⁵ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 93. lpp.

¹⁴⁶ Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934., 18.lpp.

piemēram, decembra sākumā korpusam, darbību izvērsot, bija radusies nepieciešamība pēc lielākām biroju un noliktavu telpām. Telpu meklējumu rezultātā SPK 8. decembrī izdeva paziņojumu, ka tas aizņems telpas Slokas ielā 1, taču, uz šo ēku pretendēja arī Armijas Apgādības nodaļa. Lai gan 13. decembrī SPK iekārtojās Slokas ielā, nācās konstatēt, ka telpas atrodas nepiemērotā stāvoklī, turklāt uz tām joprojām pretendēja Armijas Virspavēlnieka štābs, kurš savā īpašumā telpas arī ieguva. SPK pārcēlās uz Baznīcas ielu 19, taču telpu apkurināšana šajā ēkā ar centrālapkuri izrādījās ļoti dārga, turklāt mājā nebija it nekādu mēbeļu. Korpusam bija spiests vērsties pie Ministru Prezidenta ar lūgumu piešķirt malku telpu apsildīšanai, kā arī SPK vajadzībām piešķirt sekvestrētās mēbeles.¹⁴⁷

Tāpat korpusam nācās lūgt Rīgas pilsētas komandantūru, Armijas Saimniecības pārvaldi, Dzīvokļu pārvaldi, Armijas Apgādes pārvaldi, Kara ieguvumu nodaļu, Iekšlietu Ministriju un citas struktūras piešķirt traukus, izsniegt lampas un petroleju (3. novembrī SPK ziņo, ka „pietrūkstot elektrībai, ēdināšanas punkts un citas iestādes palikušas pilnīgā tumsā”), mēbeles, malku, un citus vitāli nepieciešamus priekšmetus.¹⁴⁸

Nereti palīdzības darbs prasīja arī smagu fizisku darbu un darbu nelabvēlīgos apstākļos. Tā, piemēram, Jaunjelgavas nodaļas dibinātāja un vadītāja skolotāja Marta Vēzis, neraugoties uz stipru salu un bīstamos apstākļus Bermonta armijas apšaudes dēļ, kājām veica vairākus kilometrus garu ceļu līdz Skrīveru stacijai, lai organizētu tur uzsākto palīdzības darbu. Tālā pārgājiena laikā sieviete saslima un vēlāk no iegūtās slimības mira.¹⁴⁹

Bija sastopami arī dažādi pārkāpumi korpusa iekšienē. Tā, piemēram, līdz 17. novembrim korpusa darbinieces divas reizes bija griezušās pie Valdības iestādēm ar ziņojumiem un lūgumiem par lietas būtību neinformējot kapt. Galindomu, kas tika uzskatīts par disciplīnas pārkāpumu. Līdzīgi 20. novembrī Galindomam ienāca ziņojums no Valsts Kancelejas par Liliju Pārupu, kura apbraukājusi fronti, radot neskaidrības vai tas noticis korpusa uzdevumos vai personīgas iniciatīvas dēļ. Savukārt 21. novembrī ienāca sūdzība par Ogres nodaļas priekšnieci Natāliju Kalekam, kura iestājusies SPK „nevis ar nolūku ziedot savu laiku labdarīgiem mērķiem, bet tikai piepalīdzēt savam „saimniekam” Antonam Pudanam (Ogres stacijas priekšnieks par kura sievu uzdevusies Kaleka- A.B.) pagasta valdi visādi ķengāt.” Ogres rajona valde uzsver, ka Kaleka apgrūtinot gan SPK, gan pagasta valdes darbību, piemēram, pierunājot rotmistru Goldfeldu, kurš šajā laikā bijis apmeties Ogrē, izdot pavēli SPK 24 stundu laikā atstāt telpas, kuras bijušas nepieciešamas tējnīcas ierīkošanai un citādi pārkāpjot savas pilnvaras.¹⁵⁰

¹⁴⁷ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 66. l., 147., 199. lp.

¹⁴⁸ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 66. l.

¹⁴⁹ Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934., 36. lpp.

¹⁵⁰ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 60. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 66. l., 118., 123.-124. lp.

Tāpat arī SPK negāja secen visā Latvijas teritorijā izplatītā nelegālā komunistu aģitācija. 1919. gada 5. decembrī korpusa centrs saņēma ziņojumu no 5. Cēsu kājnieku pulka komandiera, kurā viņš informē korpusa vadību par divu SPK Katlakalna tējnīcas darbinieču māsu Ernās (SPK Katlakalna nodaļas priekšniece) un Annas (nodaļas sekretāre) Cintu nelegālo darbību. Ziņots, ka abas sievietes piederīgas komunistiskajai partijai un nodarbojas ar pretvalstisku propagandu. Viņš raksta: „dažas no nodaļas darbiniecēm stiprā mērā nodarbojas ar kaitniecību pret Latvijas valsts politiku.” Pēc ziņojuma izskatīšanas tika pieņemts lēmums Katlakalna nodaļu likvidēt un abu māsu lietu nodot izskatīšanai atbildīgajām institūcijām. Nodaļa tika izformēta 13. decembrī.¹⁵¹

Par spīti dažādiem pārkāpumiem un nepilnībām, SPK izvērstais armijas un sociālais palīdzības darbs deva nozīmīgu aizmugures dienesta atbalstu. Korpusa vadība, izsakot pateicību daudzajām darbiniecēm par Bermontiādes laikā paveikto, rakstīja: „Latvju sievietē! Kas būtu latvju tauta bez tavas neizmērojami mīļējošās, bezgalīgi atsaucīgās sirds! Visur, kur nepieciešams bijis pašai ziedzīgs darbs, atsaucīga sirds, mīļi glāsti, tur uz tevis nav bijis jāgaida. Bez atgādinājuma, bez uzmundrinājuma tu esi ķērusies pie darba, neprasīdama ne peļņas, ne atmaksas!”¹⁵²

Tāpat par korpusa darbību Bermontiādes dienās atzinīgi izteicās sabiedrība un vairākas augstu stāvošas amatpersonas. Jānis Balodis par sieviešu darbību vēlāk rakstīja: „Latviešu sievietes līdz ar saviem tēviem, brāļiem, dēliem un vīriem šinīs gaišo cerību stundās un dienās apliecināja savu karsto Tēvijas mīlestību un apgaroto patriotismu, frontes pirmajās līnijās pārsiedamas ievainotos, palīdzot tiem nokļūt uz pārsienamiem punktiem, slimnīcās, ar mātes mīlestību kopdamas ievainotos, iedvešot viņiem ticību izveseļoties, pārliecību par mūsu taisnīgās cīņas uzvaru.”¹⁵³

3.2. Rīgas nozaru darbība Bermonta uzbrukuma laikā

Armijas apgādības nozare. Lai gan sākotnējā ideja bija vienmērīgi attīstīt dažādu nozaru darbību, militārā situācija noteica atsevišķu nozaru paātrinātu organizēšanu. Īpaši nepieciešama kara apstākļos bija Armijas apgādības nozare, kuras sākotnējie uzdevumi bija kareivju ēdināšanas punktu un tējnīcu ierīkošana frontes tuvumā, frontes apgādāšana ar

¹⁵¹ NA LVVA 2498. f., 1.apr., 91. l., 3.-10. lp.

¹⁵² [Uzsaukums] Latvju tautai- latvju sievietei!, Jaunākās Ziņas Nr. 158., 1919. gada 3. decembris, 5. lpp.

¹⁵³ Ciganovs, J., 1918.-1920. Atbrīvošanas cīņas. Pieejams: <http://www.la90.lv/?&top=-1&id=1940> (skatīts: 12.05.2013.)

produktiem, drēbēm un veļu un kara slimnīcu apgādāšana. Nozares priekšgalā atradās Tautas Padomes priekšsēdētāja (vēlāk- pirmā valsts prezidenta) Jāņa Čakstes sieva Justīne Čakste.¹⁵⁴

Nozare kā pirmā darbību uzsāka 1919. gada 8. oktobrī, atverot pirmo SPK karavīru ēdināšanas punktu¹⁵⁵ Romanova (tag.- Lāčplēša) ielā 25. Tomēr, telpu šaurības dēļ, jau 10. oktobrī ēdināšanas punkts tika pārcelts uz Pauluči (tag.- Merķeļa) ielu 13- Rīgas Latviešu biedrības namu. Ēdināšanas punktā aktīvu dalību ņēma Anna Meierovica (zupas virtuves pārzinātāja) ar palīdzēm A. Bērziņu un V. Līdaku, Štāla (atbildīga par dzērienu izsniegšanu), Celmiņa (atbildīga par maizes izsniegšanu), Gauja¹⁵⁶ (vadīja galveno pārtikas noliktavu), Ance Lindberga (virtuves noliktava), Š. Kalniņa (darbinieču reģistrācija), Valtera (ēdāju reģistrācija), Bumane un Vulfa (atbildīgas par avīžu un lasāmo galdu). Kopumā ēdināšanas punktā bija nodarbinātas ap 180 darbinieces¹⁵⁷. Vienas darbinieces dežūra ēdināšanas punktā ilga astoņas stundas.¹⁵⁸

Pirmajās dienās šajā ēdināšanas punktā tika apkalpoti karavīri, kas, pēc atkāpšanās no bermontiešu ieņemtās Pārdaugavas atradās Rīgas centrā ar mērķi pārgrupēties, bet kuru pārtikas apgāde bija aizkavējusies. Vēlāk- punkts primāri apkalpoja karaspēka daļas, kas atradās pozīcijās Rīgas centrā un kurām tika dots pilsētas komandanta rīkojums. Tāpat korpusa ēdināšanas punkts regulāri saņēma lūgumu pēc aizvien jauniem ēdienreizu izsniegumiem, piemēram, 10. novembrī tika saņemts ziņojums, ka Informācijas departamenta ziņnesis Arveds Ziemels kara apstākļu dēļ atstājis savu dzīvesvietu Zaslaukā un nevar tur atgriezties, tāpēc Informācijas departamenta vadība lūdz SPK izsniegt viņam ēdienreizes Pauluči ielā. Pirmajās dienās uzturs tika izsniegts arī bēgļiem no Pārdaugavas, taču vēlāk viņi tika aicināti vērsties pie bēgļu apgādāšanas institūcijām.¹⁵⁹

Šādu ainu par ēdināšanas punktu presē uzbūra SPK: „Paēdināšanas vietās plašajā ēdamajā zālē pastāvīgi ieņemtas visas vietas. Tur sēd ap garajiem galdiem kareivji, mūsu dēli un brāļi- visi braši zēni.. Maltīte, kura viesiem mainoties, norit 24 stundas dienā, norit bez lieka trokšņa un visai pieklājīgā veidā. Viesus apkalpo vienkārši, bet pieklājīgi un darbam piemērīgi ģērbusās čaklas un daiļas jaunavas un arī jau padzīvojušas kundzes. Aiz ēdamās zāles nāk ēdienu sagatavošanas telpas, kur atkal dienu un nakti nemitīgi darbojas nenogurstošas rokas. Bet aiz šīm rosīgā darbā ņirbošām telpām pašā dibenā bez noguruma

¹⁵⁴ Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 18. lpp.

¹⁵⁵ Pirmo reizi ideja par karavīru ēdināšanas punkta (kafejnīcas) ierīkošanu izskanēja un tika pieņemta 2. oktobrī.

¹⁵⁶ Vēlāk: Speisa un Priede

¹⁵⁷ Kopš 1920. gada 4 darbinieces tika algotas

¹⁵⁸ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 176. lp.

¹⁵⁹ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 68. l., 1216. lp.; NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 177. lp.

darbojas māksliniece, pazīstamā dziedātāja Ance Lindberga, pienestos produktus saņemdamā un tos izdodama ēdienu pagatavošanai.”¹⁶⁰

Līdzīgi uz to skatījās arī paši karavīri. 1919. gada 12. oktobri atceras R. Valdess-Bērziņš: „„Mamuļā” (Biedrības namā- A. B.) pie garajiem galdiem kareivji bauda to, ko viņiem pienes labvēlīgas rokas. Tās rokas ir čaklas, viņu tik daudz: aiz katra krēsla stāv daiļaviņa- baltmatīte zilacīte. Kad no ielām skan dziesma „Izdzēr alu, sasit kalnu, nobučoju nesējiņ”- tad galdi pildās ar „zaftsmaizēm” un tējas krūzēm.”¹⁶¹

Produkti ēdināšanas punktam tika iegūti ziedojumu ceļā, kā arī no Apgādības ministrijas un Armijas Saimniecības pārvaldes¹⁶². SPK presē publicēja: „Pateicoties tautas atsaucīgam patriotismam, šai ēdināšanas vietai pieplūst bagātīgi ziedojumi. Pastāvīgi tur pienāk gan mazāki, gan arī lielāki sūtījumi, kā naudā tā arī graudā, kā: dažādi dārzāji, kartupeļi, milti, putraimi, gaļa, tauki, sviests, marmelāde, ievārījums, trauki, pārsienamie, utt.” Sākotnēji bija ierīkots galds, uz kura visu dienu atradās aukstie ēdieni, bet no 20. oktobra ierobežoto produktu dēļ šāds galds tika likvidēts. Brokastis sastāvēja no tējas, kafijas vai kakao (pēc izvēles) un sviestmaizes. No plkst. 10 sāka izsniegt pusdienām domāto zupu, kurai klāt varēja dabūt tēju un sviestmaizi. Zupa bija paredzēta arī vakariņām, bet, ja tās nepietika, tika izsniegta tēja ar sviestmaizēm un siļķi.¹⁶³

Taču ierobežoto produktu dēļ ne vienmēr izdevās izsniegt maltītes visiem atnākušajiem karavīriem. Šādu gadījumu atceras E. Klaustiņa: „Kādu nakti Māmuļā (Latviešu Biedrības namā- A. B.), kad dežūrējusi Malvīne Vīgnere- Grīnberga, sanācis lielāks karavīru pulks un aptrūkušās sviestmaizes. Malvīne uztraukusies. Ko darīt? Tad viņai ienākusi prātā dziesma. Sākusi šķetināt savu dziesmu kamoliņu. Karavīri sākuši dziedāt līdzī. Visi dziedājuši ar tādu sajūsmu, ka sviestmaižu trūkums piemirsies pilnīgi.”¹⁶⁴

Štālas ierosināta, lai kontrolētu produktu plūsmu, tika ieviesta kartīšu (čeku) sistēma (tas ļāva izvairīties no gadījumiem, kad produktu trūkuma dēļ nebūtu iespējams izsniegt porcijas visiem atnākušajiem ēdājiem): karavīram pret ēdāju reģistrētājam nodotu čeku tika izsniegta maltīte. No 12.- 27. oktobra¹⁶⁵ ēdināšanas punkts darbojās visu diennakti, bet pēc tam no sešiem dienā līdz pusnaktij (darba laika maiņas izsauca apstākļi, ka frontes tuvumā darbojās divas SPK karavīru tējnīcas), un kopumā Bermontiādes laikā apmeklētāju skaits sasniedza pat 7000 dienā. Kopumā no 1919. gada 9. oktobra līdz 31. decembrim tika

¹⁶⁰ Patriotisks darbs! Jaunākās Ziņas Nr. 118, 1919. gada 16. oktobris, 1. lpp.

¹⁶¹ Valdess Bērziņš, R., Šo dienu skices, G:Iksens, A. (sast.), Daugavas sargi: Brīvības cīņas 1919, Rīga: Leta, 1923., 310 lpp., 34.- 35.lpp.

¹⁶² Daļa produktu no minētajām iestādēm tika iegādāti arī par pazeminātu maksu.

¹⁶³ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 176. lp.; Patriotisks darbs! Jaunākās Ziņas Nr. 118, 1919. gada 16. oktobris, 1. lpp.

¹⁶⁴ Klaustiņa, E., *To nevar aizmirst: Patriotiskā un sociālā darbā*, 105. lpp.

¹⁶⁵ Citur- no 11. oktobra (NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 176. lp.)

izsniegtas 216 677 porcijas brokastu, 133 062 porcijas pusdienu un 76 518 vakariņu, kopā 426 257 maltītes.¹⁶⁶

Daļa ēdienu tika piegādāti arī ārpus Biedrības nama telpām - Sarkanā Krusta pārsienamajiem punktiem un sargu posteņiem. No 20. oktobra siltu kafiju un zupu izsūtīja arī uz pozīcijām II Studentu rotai priekš 130 cilvēkiem. Tieši ar šo apstākli saistāms traģiskākais brīdis SPK vēsturē- nesot pārtiku no Biedrības nama karavīriem, kas bija novietoti Esplanādē, tika nāvīgi ievainota korpusa darbiniece Elza Žiglēvica. Tāpat smagi ievainota tika darbiniece Emīlija Jātniece.¹⁶⁷

Elza Žiglēvica¹⁶⁸ 21 gada vecumā, kad Rīgai uzbruka Bermonta karaspēks, iestājās SPK un aktīvi darbojās korpusa ierīkotajā karavīru ēdināšanas punktā Latviešu Biedrības namā, iznēsādama karavīriem pusdienas. 10. novembrī Elizabetes un Brīvības ielu krustojumā, sprāgstot vācu šāviņam, jaunietai tika sadragātas abas kājas. Žiglēvica, caur sāpēm drosmīgi smaidīdama, teikusi kādam karavīram, kas piesteidzies viņai palīgā: „Kas nu par bēdu par manām kājām, bet to Rīgu gan noturiet.” Pulkveža J. Zemitāna automobilī Žiglēvici aizveda uz Rīgas pilsētas pirmo slimnīcu, kur viņai tika amputētas abas kājas. Taču operācija meiteni neglāba, un pēc divām slimnīcā pavadītām nedēļām, 29. oktobrī viņa nomira. 2. novembrī viņu apbedīja Rīgā, Svētā Jāņa draudzes kapos. Pirms nāves Elza rakstījusi dienasgrāmatu, kuras pēdējais ieraksts izdarīts, jau atrodoties slimnīcā: „Katra minūte, cilvēk, lai tev ir pilnīga dzīve. Nicini bailes un iegribas, nākotni un pagātņi.”¹⁶⁹

Pēc nāves 1928. gadā Žiglēvica tika apbalvota ar trešās šķiras Lāčplēša kara ordeni un ir uzskatāma par vienu no spilgtākajiem piemēriem, kas raksturo sievietes nesavtīgo darbību Atbrīvošanas kara laikā. Ordeņa piešķiršanas aktā teikts: „Šāda pilsones Elzas Žiglēvcas pašizliedzīgā uzpurēšanās lielā mērā pacēla gara stāvokli un modināja cīņas sparū mūsu kareivjos.” Savukārt K. Ulmanis par viņu teicis: „Cīņā par brīvu Latviju viņa ir visskaistākais piemērs latvju sievietes patriotiskajai sajūsmi. Uz visiem laikiem viņa būs cēls paraugs pašizliedzīgā mīlestībā uz dzimteni.”¹⁷⁰

Otrs korpusa ēdināšanas punkts tika atvērts 9. novembrī Aleksandra (tag.- Brīvības) bulvārī 2- 4 ar vadītāju Buduli priekšgalā. Šajā punktā, kurš produktus saņēma no Armijas

---

¹⁶⁶ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 109. lp.; Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 18.lpp.

¹⁶⁷ Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 18.lpp.

¹⁶⁸ Dzimusi Slokā. Pirmā pasaules kara laikā kopā ar vecākiem dodas bēgļu gaitās uz Maskavu, kur aktīvi piedalās ziedojumu vākšanas darbā priekš karavīriem. 1917. gada vasarā ģimene atgriežas Latvijā, kur kara dēļ uz laiku paliek Rīgā. Pēc LU nodibināšanas Elza uzsāk studijas Juridiski ekonomiskajā fakultātē. Pārtrauc studijas, sākoties Bermonta uzbrukumam. (Eduards Krūklis, Slokas Elza, Jūrmala 1992.g.12.-18.novembris, 8.lpp.)

¹⁶⁹ Lipša, I., Leģendas. Latvietes, kas karoja. Vakara Avīze, Vakara Ziņas, 2001.g. 6. Septembris, 12.- 13.lpp.

¹⁷⁰ Eduards Krūklis, Slokas Elza, Jūrmala 1992. gada 12.-18.novembris, 8.lpp.; Jurkovskis, A., Elza Žiglēvica-paraugs mūsdienu jaunatnei. Nacionālā Neatkarība 1994., 10/16.augusts, 4.lpp.

saimniecības pārvaldes, uzturu varēja saņemt militārās palīgpersonas- invalīdi un kara zēni (kara zēniem papildus produktus izsniedza arī Dr. Orbisona Amerikas palīdzības komiteja).¹⁷¹

Kaujas rajonam attālinoties, izzuda nepieciešamība pēc diviem ēdināšanas punktiem, kā rezultātā 28. novembrī ēdināšanas punkts no Pauluči ielas tika pārvietots uz Aleksandra bulvārī 2- 4 (kur jau atradās otrs punkts), bet 15. decembrī abi punkti tika apvienoti vienā un tā vadība tika uzticēta Štālai. Samazināts tika arī darbinieču skaits- saglabāja 22 darbinieces (ieskaitot priekšnieci). Punktā ēdināja kara zēnus, invalīdus, invalīdu apsardzības rotas, Rīgas pilsētas komandantūras, izlūku nodaļas, sargu rotas un caurbraucošos karavīrus, kopumā dienā vidēji tika paēdināti 800- 900 karavīru un 120 karazēnu. Vairākkārt ēdināšanas punktā tika rīkoti pasākumi, piemēram, tika sarīkota eglīte kara zēniem 1919. gada Ziemassvētkos un 22. decembrī sarīkoja svinīgu sagaidīšanu 892 karavīriem, kas atgriezās Rīgā no Kurzemes frontes.¹⁷²

Korpusa tējnīcu organizēšana atradās Annas Rūmanes- Ķēniņas pārziņā, kura sākot ar 21. oktobri apbraukāja kaujas rajonus Mīlgrāvī, Bolderājā, Dolē un gar Daugavu līdz Stukmaņiem, konstatējot, ka nepieciešamība pēc tējnīcām pozīciju tuvumā, kurās karavīri varētu apsildīties, atspirdzināties un uz brīdi atpūsties, ir ļoti liela un vēlmi pēc šādām vietām izteikuši arī paši karavīri. Pirmā tējnīca tika atvērta 8. oktobrī Voleru muižā žēlsirdīgās māšas M. Tobias vadībā. Viņas vadībā darbojās arī divas tējnīcas Bolderājā, no kurām viena 3. novembrī tika sagrauta no bermontiešu granātas un savu darbību vairs neatjaunoja.¹⁷³

Oktobrī teritorijā no Bolderājas līdz Stukmaņiem tika atvērtas 13 tējnīcas: Bolderājā (25. okt.), Sarkandaugavā (26. okt.), Mīlgrāvī (26. okt.), u.c. Turklāt no 4. – 22. oktobrim SPK apgādāja arī Sarkanā Krusta tējnīcu Rīziņu ielā. Tāpat no tējnīcām tika izvērsta piegāde pozīcijām, kā arī paši karavīri ar kannām varēja ierasties pēc tējas priekš ierakumiem.¹⁷⁴

Interesants gadījums ir tējnīca Mazā Grēcinieku ielā, kur atradās arī pārsienamais punkts. Sākotnēji četras žēlsirdīgās māšas Treijeres vadībā pēc pašu iniciatīvas šajā vietā sniegušas palīdzību karavīriem, tām pievienojies arī ārsts [Zembušs]. Privātajiem līdzekļiem izsīkstot, izteikta vēlme pievienoties SPK, kas tikusi atbalstīta, un pārsienamais punkts pievienots SPK pārziņā esošajiem, turklāt tur atvērta arī tējnīca un ambulance. Tējnīcā bez

¹⁷¹ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 109. lp.; Ciganovs, J., Latviešu sieviešu palīdzības korpuss Atbrīvošanas cīņu laikā., Grām.: Zellis, K. (sast.), Sieviete Latvijas vēsturē, Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007., 175 lpp., 58. lpp.

¹⁷² NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 176. lp.; Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 20.lpp.

¹⁷³ Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 22.lpp.

¹⁷⁴ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 176. lp.

atlīdzības darboties palikušas trīs žēlsirdīgās māsas- M. Tobiasa, J. Ledus un Černova, kā arī ārsts. Šajā punktā kopumā palīdzība sniegta ap 180 karavīru.¹⁷⁵

Tējnīcās karavīriem bez maksas izsniedza saldu tēju, kafiju un sviestmaizes. Reizēm, iespēju robežās, izdeva arī tabaku, papirosus un ziepes. Tāpat ēdināšanas punktos bija ierīkots laikrakstu galds, kur karavīri uz vietas varēja izlasīt laikrakstus, bet nākamajā dienā šie paši eksemplāri tika nosūtīti uz pozīcijām. SPK šo galdu vajadzībai pēc panāktas vienošanās ar laikrakstu redakcijām par brīvu saņēma 100 eksemplārus „Jaunākās Ziņas” un „Brīvā Zeme”, kā arī pa 50 eksemplāriem no „Latvijas Sarga”, „Baltijas Vēstneša” un „Utro i Eho”.¹⁷⁶

Reizēm tējnīcas uzņēmās arī papildu pienākumus. Piemēram, tējnīcu darbinieces piegādāja produktus sausā veidā karaspēkam, kurš sargāja Ikšķili un Doles salu un bija spiests ilgstoši dzīvot zemnīcās, kā arī, karaspēku, pārvietojot uz citu kaujas rajonu, tam līdzīgu deva „ceļa maizi”.¹⁷⁷

Tējnīcu darbību kontrolēja SPK izdotie noteikumi tējnīcām un tējnīcu darbiniecēm, kur tika apvienoti galvenie uzdevumi un nosacījumi. Ja sākotnēji karavīri tējnīcās varēja uzskatīties cik vien ilgi vēlējās un patērēt neierobežotu skaitu sviestmaizi, tad ar laiku darbiniecēm bija jāraugās, lai porcijas tiktu izsniegtas tikai pret čekiem un ne vairāk kā viena porcija dienā vienam karavīram (tas skaidrojams ar produktu ierobežoto daudzumu). Tāpat rūpes prasīja tējnīcas tīrības un kārtības uzturēšana. Interesanti, ka darba laikā tējnīcu darbiniecēm tika aizliegtas jebkāda veida privātas sarunas ar karavīriem, tādējādi veicinot darba ražīgumu un kārtības uzturēšanu. Tāpat arī ārpus darba laika tējnīcu darbiniecēm bija jāievēro cieņa un atturība saziņā ar karavīriem, atceroties, ka ikviena darbiniece reprezentē SPK un no katras personīgās izturēšanās atkarīga korpusa slava. Noteikumos rakstīts, ka „ārpus darba laika tiek noliegta katra brīva izturēšanās un lieka amizēšanās ar kareivjiem un civilpersonām.” Noteikumu neizpildīšanas gadījumā darbinieci paredzēja atlaist bez iepriekšējas brīdināšanas, tomēr par šādiem gadījumiem nav informācijas.¹⁷⁸

Karaspēkam pārvietojoties, tējnīcas Rīgā tika slēgtas un atvēra jaunas, tuvāk karadarbības zonai: Rembatē, Iecavā, Stukmaņos, Ieriķos, Balvos, Biržos, Vecgulbenē, u.c. tā, piemēram, 11. novembrī tika slēgts pārsienamais punkts un ambulance Mazajā Grēcinieku ielā (tur izmantotie medikamenti nodoti bataljona ambulancei), bet tējnīca pārcelta uz Torņkalnu un Sloku.¹⁷⁹

¹⁷⁵ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 4. l., 43. lp.

¹⁷⁶ Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 22. lpp.

¹⁷⁷ Turpat, 22. lpp.

¹⁷⁸ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 60. , 97. lp.

¹⁷⁹ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 66. l., 106. lp.

Ēdināšanas punktu un tējnīcu darbiniecēm, kas pastāvīgi atradās kontaktā ar dažādiem karavīriem, gadījās arī konfliktu situācijas. Lai tādus apstākļus mazinātu, jau oktobra sākumā kareivju klubos tika aizliegts tirgot alkoholu. Saglabājies ziņojums no 1920. gada 3. janvāra, kad SPK ēdināšanas punktā Aleksandra bulvārī 2- 4 plkst. 7.30 ieradies Invalīdu rotas dižkareivis Augusts [Rutkovskis] alkohola reibumā, izrādījis neapmierinātību ar ēdināšanas punktu (to nosaucis par „iebraucamo vietu”), apvainojis darbinieces, kā arī vienu no viņām, Elzu Bošu, „aizskāris ar darbiem”, kopumā radot lielu nekārtību, apgrūtinot darbu un aizvainojot personālu.¹⁸⁰

11. decembrī SPK nodaļa sāka darboties Rīgas kara slimnīcā A. Meierovicas un Dr. Rozentāles vadībā. Sākotnēji SPK tika izteikts aicinājums uzņemties kara slimnīcas iesvētību organizēšanu, kas notika 16. novembrī. Slimnīcas atklāšanā piedalījās daudzi ievērojami Latvijas politiķi, kā K. Ulmanis, J. Časte, J. Balodis, u.c., kā arī Lielbritānijas misijas pārstāvji.¹⁸¹

Jau pirms nodaļas dibināšanas kara slimnīca bija saņēmusi vairākus ziedojumus no korpusa, kā metāla gultas, pārsienamos materiālus, gultas veļu, ziepes, un citus slimnīcai nepieciešamus priekšmetus. Nodaļas uzdevumi slimnīcā bija kontrolēt produktu izsvēršanu, gatavošanu un izdalīšanu, pēc nepieciešamības izsniegt papildu porcijas, kā arī gādāt par slimnieku garīgo dzīvi (no 1. novembra kara slimnīcā darbojās arī SPK literatūras un mākslas nodaļa): par SPK līdzekļiem abonēja 150 eksemplārus avīžu un saņēma 50 bezmaksas eksemplāru, kā arī tika rīkoti koncerti, kuros piedalījās daudzas tā laika slavenības, kā Biruta Skujeniece, Tija Banga, A. Mierlauks, Ā. Kaktiņš, u.c. Tāpat korpusa darbinieces palīdzēja pie slimnieku kopšanas un tīrības uzturēšanas un pēc iespējas centās palīdzēt karavīriem, kas atradās citās slimnīcās. Kopumā kara slimnīcā darbojušās aptuveni 250 SPK darbinieces.¹⁸²

Veļas nozare. Nozare organizēta jau septembra beigās, bet darbu uzsāka oktobra sākumā. Vadītāja J. Reinhardta, bez viņas kā nodaļu vadītājas aktīvi darbojās arī M. Petrova, M. Golta, Kirkuma, H. Ruškēvica, M. Kalniņa. Nozare nodarbojās ar negatavu materiālu pārstrādi veļā un apģērbā. Materiāli galvenokārt tika iegūti no Armijas Saimniecības pārvaldes un ziedojumu ceļā. Jāatzīmē, ka liels daudzums veļas tika izgatavots no ASV miltu maisiem. SPK skaidroja: „Nekas netiek projām mests: no lielākiem gabaliem šuj kreklus,

¹⁸⁰ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 68. l., 461. lp.

¹⁸¹ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 4. l., 46. lp.

¹⁸² NA LVVA, 2498. f., 1. l., 186. lp.; Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934., 24.lpp.

bikses, palagus, no mazākiem- dvieļus, autus, kabatas lakatus no lupatām ada kurpes.” Nereti materiālus sievietēm deva uz mājām, lai darbs tiktu veikts tur.¹⁸³

Pie veļas izgatavošanas tika piesaistītas vairākas skolas un sabiedriskās organizācijas, kā arī aptuveni 250 privātpersonu. No organizācijām minamas tādas, kā Demokrātiskais dāmu pulciņš, Skolotāju arodnieciskā savienība, Skolotāju savienība, Kartiņu nodaļas darbinieces, Sieviešu patversme Frīdriha ielā 9, Sociāldemokrātiskais jaunatnes pulciņš. Tāpat aktīvi iesaistījās SPK nozare pie Satiksmes un Darba ministrijas.¹⁸⁴

Aktīvu dalību ņēma skolēni no septiņām Rīgas pamatskolām un 13 vidusskolām, piemēram, Millera ģimnāzijas un Pilsētas vācu meiteņu skolas. Skolēnu darbs tika dalīts divās grupās: zēnu un meiteņu palīdzības dienestā. Meitenes nodarbojās ar veļas pagatavošanu, galvenokārt lazaretēm. Savukārt zēni dalījās skautu (karazēnu) un mājas darbu nodaļās. Skautu nodaļa darbojās centralizēti ar galveno mītni Skolas ielā 11. Galvenie skautu uzdevumi bija saistīti ar veļas un citu priekšmetu transportēšanu, iepirkšanos nozares vajadzībām, vēstuļu iznēsāšanu, u.c. Tā kā skautiem, savus uzdevumus pildot, nereti nācās nokļūt frontes tuvumā un pārvietoties pa karadarbības pārņemto Rīgu, viņu darbība bija saistīta ar paaugstinātu bīstamību. Sadarbība ar skautiem SPK uzlika pienākumu arī rūpēties par šiem zēniem, apgādāt tos ar pārtiku un veļu. Mājas darbu nodaļas zēni savu darbību veica mācību iestāžu skolotāju vadībā un nodarbojās ar papīra darbiem, piemēram, izgatavojot spēles lazaretēm, kā arī salmu pīšanu.¹⁸⁵

Karavīru apbedīšanas nozare. Darbu uzsāka 1919. gada 24. oktobrī M. Sleikšas vadībā. Bez Sleikšas nozarē sākotnēji darbojās vēl deviņas darbinieces.

Novembrī bez priekšnieces nozarē darbojās jau 13 darbinieces (astoņas darbā atradās jau no nozares dibināšanas, divas bija pievienojušās 1. novembrī, bet vēl trīs 7. novembrī, kad notika pēdējā nozares paplašināšana). Darbinieces bija 18 līdz 29 gadus vecas, veidojot vidējo vecumu 21,1 gads, kas, kā iepriekš parādīts, bija izplatītākais vecums visu korpusa nozaru darbinieču vidū. Darbinieču vidū bija dažādu profesiju pārstāves, tai skaitā divas žēlsirdīgās māsas.¹⁸⁶

Kopumā nozare pildīja šādus uzdevumus: ziņu ievākšana no slimnīcām par kritušajiem karavīriem, kapliču un zārku dekorēšana un citi priekšdarbi bērū sarīkošanai, zārku sagāde un piesūtīšana slimnīcām, ziņu sniegšana piederīgajiem un izziņošana laikrakstos, nezināmo kritušo fotogrāfiju uzņemšana un identitātes noskaidrošana, no frontes

¹⁸³ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 103. lp.; Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 26. lpp.

¹⁸⁴ Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 26.lpp.

¹⁸⁵ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 66. l., 108. lp

¹⁸⁶ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 237. l., 8. lp.

atsūtīto un slimnīcās esošo kritušo pārvešana uz Brāļu kapiem, un to apglabāšana, kritušo pārvešana pēc piederīgo pieprasījuma. Korpusa vadība teica: „Šīs nozares darbs ir viens no visgrūtākajiem darbiem sievietei, kur no kara lauka atvesto sasalušo liķu iezārkošana saistīta ar lielām grūtībām.”¹⁸⁷

Nozare nodarbojās arī ar Bermontiādes laikā kritušo karavīru pārapsēšanu. Tā, piemēram, 13. decembrī tika izrakti un pēc iespējas identificēti pie Katlakalna baznīcas iepriekš apglabātie kritušie LA karavīri.¹⁸⁸

Tā kā kapavieta izrakšana, aizbēršana, un citi darbi bija fiziski smagi, SPK karavīru bēres saņēma no Pilsētas Komandantūras piekomandētus palīgus. Nereti palīgā tika sūtīti kara gūstekņi, pret ko SPK darbinieces izrādīja neapmierinātību, uzstājot, ka bēres jāpiedalās „pašu cilvēkiem”.¹⁸⁹

Viens no būtiskākajiem sarežģījumiem, ar ko nācās saskarties nozares darbiniecēm, bija transporta trūkums, kas ievērojami apgrūtināja zārku transportēšanu uz slimnīcām un kapiem. Tāpat ne vienmēr izdevās noskaidrot kritušā personību un reizēm slimnīcu sarakstos valdīja haoss. Nereti darbiniecēm bija jāsaskaras ar nepatīkamiem skatiem, materiālu trūkumu un darbu aukstumā.¹⁹⁰

Pirmā SPK kritušo apbedīšana, kurā Brāļu kapos tika apglabāti 16 kritušie karavīri, tika organizēta 26. oktobrī. Lielākās bēres tika rīkotas 26. novembrī, kad apbedīja 90 karavīrus. Kopumā 1919. gada oktobrī- decembrī tika organizētas 10 apbedīšanas un kopskaitā apglabāti 277 kritušie.¹⁹¹

Iespēju robežās nozare gādāja par godpilnu un svinīgu bērū sarīkošanu un par bērēm plaši izziņoja laikrakstos. Bērēs piedalījās vairāki tā laika mākslinieki, kā M. Vīgnere-Grīnberga, Nacionālās Operas solisti, Izglītības Biedrības jauktais koris, u.c. Tāpat nozarei izveidojās sadarbība ar vairākām dārzniecībām un privātpersonām. Piemēram, J. Lauks nozarei dāvināja 10 zārkus (aptuveni 300 Latv. Rbl. vērtībā), bet K. Bērziņš 16 krustus (192 Latv. Rbl. vērtībā).¹⁹²

Savās atmiņās kādas bēres atceras Brīvības cīņu dalībnieks R. Vītols: „Tas bija 1919. gada 22. novembrī¹⁹³, kad daudzus kritušos karavīrus izvadīja pēdējā dusā. Daudzi rīdzinieki piedalījās šajā pavadīšanā un tālo ceļu no pilsētas līdz kapiem tie gāja kājām, ar to parādot

¹⁸⁷ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 103. lp.; Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 26. lpp.

¹⁸⁸ SPK Kareivju apbedīšanas nozare., Jaunākās Ziņas Nr. 170., 1919. gada 17. decembris, 5. lpp.

¹⁸⁹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 66. l., 212. lp.

¹⁹⁰ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 147. lp.;

¹⁹¹ Turpat, 147. lp.

¹⁹² Turpat, 147. lp.

¹⁹³ 1919. gada 22. novembrī SPK karavīru bēres nerīkoja, tomēr varam pieņemt, ka ceremonija visumā risinājās līdzīgi vai arī R. Vītols kļūdījies ar bērū datumu.

pēdējo godu kritušajiem karavīriem, kuri pārējiem latviešu tautas piederīgajiem deva iespēju turpināt dzīvi brīvībā.”¹⁹⁴

Bibliotēkas nozare. Vadītāja H. Kaire. Bez viņas darbojās vēl 24 darbinieces, lielākoties studentes. Jau oktobra sākumā pie LA Virspavēlnieka štāba darbojās SPK nodaļa ar uzdevumu rūpēties par karavīru bibliotēkas ierīkošanu. Nepieciešamību pēc šādas nodaļas lielā mērā noteica apstākļi, ka darbu pie šādas bibliotēkas jau bija uzsākuši vairāki LA virsnieki, kas tādējādi kavēja viņu darbību frontē. Iesākto darbību pārņēma un paplašināja SPK. Vēlāk SPK skaidroja, ka šī „ir viena no tām nozarēm, kas radusies uz pašu kareivju ierosinājuma.”¹⁹⁵

Galvenais nozares uzdevums bija organizēt ceļojošas bibliotēkas, kas sastāvēja no ziedotām grāmatām. Šim uzdevumam tika sarīkoti speciāli ziedošanas punkti un līdz 27. oktobrim nozare ziedojumos jau saņēmusi 560 grāmatas latviešu valodā, 216 krievu, 43 vācu, 10 lietuviešu, vienu franču, kā arī 10 nošu burtnīcas. Kopumā nozarei izdevās noorganizēt un izsūtīt 43 bibliotēkas, no kurām 16 tika izsūtītas uz fronti.¹⁹⁶

Tāpat nozare nodrošināja Rīgas Kara slimnīcu ar lasāmgaldū. 10. Novembrī nozare uzsāka darbu Sarkanā Krusta lazaretē Nikolaja ielā, kā arī viena darbiniece strādāja Pilsētas slimnīcā. Paralēli literatūras sagādei, nozares darbinieces sarīkoja vairākus pasākumus Kara slimnīcā un Sarkanā Krusta lazaretē (Pilsētas slimnīcā tas nebija iespējams).¹⁹⁷

Nozare pie Satiksmes un Darba ministrijas. Darbību uzsāka 1919. gada 17. novembrī Hermanovskas un E. Klaustiņas vadībā ar centrālo atrašanās vietu Gogoļa ielā 3. Savā būtībā šī nozare sevī apvienoja funkcijas, kas bija arī citām nozarēm (kā ziedojumu vākšana, armijas apgāde, u.c.), bet kā svarīgākā izvirzījās nozares vadītā darbnīca, kas nodarbojās ar veļas un apģērba šūšanu, kā arī labošanu.¹⁹⁸

Sociālās apgādības nozare. Nozares dibināšanas nepieciešamību noteica apstākļi, ka bija izveidojušies vairāki uzdevumi, kas nebija tieši saistīti ar sākotnējo mērķi- palīdzību armijai. Amerikas Sarkanā Krusta piedāvājums SPK piešķirt izdalīšanai trūcīgajiem iedzīvotājiem dažādus apģērba gabalus, sadarbība ar Amerikāņu misiju, kā arī nepieciešamība sniegt palīdzību trūkcūcietējiem noteica jaunas nozares izveidi. Darbība O. Jessenas vadībā tika uzsākta 1919. gada novembrī. Kā pirmais uzdevums tika izvirzīts Rīgas un Rīgas nomaļu trūcīgo iedzīvotāju un nespējnieku, karā iesaukto ģimeņu reģistrācija neskatoties un trūcīgā tautību. Rīgas pilsēta tika sadalīta 57 apgabalos un reģistrētāji attiecīgajā apgabalā apstaigāja

¹⁹⁴ Vītols, R., *Kā pa tumsu, kā pa ēnu: atmiņas no Latvijas atbrīvošanas kara*, Vaidava, 1976., 146. lpp., 91. lpp.

¹⁹⁵ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 4. l., 28., 43. lp.; NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 66. l., 132. lp.

¹⁹⁶ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 4. l., 28., 43. lp.; Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934., 26.lpp.

¹⁹⁷ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 1. l., 187. lp.

¹⁹⁸ Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934., 28. lpp

visas trūcīgo mājvietas un reģistrēja tos, kam bija nepieciešama steidzama palīdzība. 1919. gada nogalē SPK izdarītajā reģistrācijā Rīgā tika reģistrēti 14 121 trūcīgs bērns, citās pilsētās un laukos šis skaitlis bija 23 624. Tāpat visā Latvijā tika reģistrēti ap 102 880 nespējnieki. Galvenokārt sociālā palīdzība tika izvirzīta karavīru ģimenēm.¹⁹⁹

Nereti nozarei tika iesūtīti lūgumi palīdzēt. Tā 12. novembrī tika saņemts lūgums no mūzikas skolotājas Matildes Švarcas, kura, dodoties bēgļu gaitās pazaudējusi visu savu līdzšinējo mantu un tagad atrodas trūkumā. Tā kā par SPK prioritāti izvirzīta palīdzība karavīru ģimenēm, korpuss bija spiests noraidīt šo prasību.²⁰⁰

Drēbju izdalīšanai tika sastādīta piecu cilvēku komisija. Lai izvairītos no jebkādam nacionālām pretrunām palīdzības darba sniegšanā komisijas sastāvs bija sekojošs: viena vāciete, viena ebrejiete, viena krieviete un divas latvietes. Tomēr, tā kā šādā sastāvā valdīja minoritāšu pārsvars, izdarīja izmaiņas un komisiju turpmāk veidoja septiņas dāmas, no kurām četras bija latvietes. Jau novembrī SPK no Amerikas Sarkanā Krusta izdalīšanai saņēma 14 000 dažādus apģērbu gabalus, decembrī vēl ap 10 000.²⁰¹

Saglabājušās vairākas pateicības, kas veltītas SPK sniegtās palīdzības dēļ. Hiršu ģimene rakstīja: „Nespēju vārdos izteikt to, ko jūtu, bet esat pārliecināti, ka esam bezgala pateicīgi.”²⁰²

Sieviešu Zelta fonds. Dibināts 1919. gada 5. novembrī pēc rakstnieces Ivandes Kaijas (īstajā vārdā- Antonija Lūkina) iniciatīvas. Ivande Kaija darbam SPK pieteicās 1919. gada 14. oktobrī un darbojās Klaustiņa ģimnāzijā esošajā karavīru mēteļu darbnīcā, kas bija padota Veļas nozarei. 5. novembrī laikrakstā „Latvijas Sargs” tika publicēts Ivandes Kaijas uzsaukums latviešu sievietēm, kurā ierosina dibināt Zelta fondu. Tajā aicina: „Dodat bez apdomas visu savu zelu, lai Latvija var būt lepna uz savu Sieviešu Zelta fondu. Ja arī Latviju jūs napadarīsat bagātu, tad jūsu solis būs tomēr skaists rokas mājieni pasaules un vēstures priekšā.”²⁰³

Savā dienasgrāmatā viņa raksta: „Man sen bija tāds uzsaukums padomā, bet baidījos nākt klajā, ka neiznāk latvju sievietēm liela blamāža. Bet acumirkļi Latvijas valsts un tautas stāvoklis tik kritisks, ka tomēr riskēju cerībā, ka latvju sieviete neatteiksies..” Tomēr I. Kaijas bažām nav bijis pamata un jau tajā pašā dienā, kad publicēts uzsaukums, karavīru ēdināšanas

¹⁹⁹ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 104. lp.; NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 70. l., 202. lp.

²⁰⁰ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 17. lpp.

²⁰¹ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 4. l., 60. lp.; NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 69. l., 242. lp.

²⁰² NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 19. lpp.

²⁰³ Kaija, I., Latvju sievietes! Latvijas Sargs Nr. 181, 1919. gada 5. novembris, 4. lpp.

punktā Biedrības namā ieradušās vairākas ziedotājas, tādējādi radot apjukumu ēdināšanas punkta vadībai, kas par Ivandes iniciatīvu vēl nebija informēta.²⁰⁴

Zelta fonds visu darbības laiku atradās tiešā ministru prezidenta K. Ulmaņa pārziņā. Pēc tikšanās ar Ulmani Ivande Kaija laikrakstos publicēja: „...latvju sieviešu pasākumam prezidents ar atzinību un piekrišanu nāk pretim, apsolīdams visādi palīdzēt un pabalstīt vākšanu un garantēt par fonda drošu apsardzību un lietderīgu izlietošanu..”²⁰⁵

Nozares priekšnieces amatu pēc SPK lūguma uzņēmās tās dibinātāja I. Kaija. Nedaudz vēlāk tiek dibināta Zelta fonda komiteja, kurā bez Ivandes Kaijas darbojās arī Klāra Kalniņa, Anastasija Čikste, Kaija Cielēna, Ada Benfelde, Lūcija Kuršinskija, Emīlija Zemgale, Marija Jurjāne un Helēna Jurjāne. Komitejas uzdevumi bija ziedojumu vākšanas pārzināšana, ziedotāju un ziedoto lietu uzskaiti, apsardzību, u.c. Savukārt ar cēlmetālu ziedojumu vākšanu, sākotnēji nodarbojās katru darbadienu no plkst. 14.00- 16.00 Lielajā Ņevas ielā 17 Krāšanas un Aizdošanas biedrības telpās (tag.- Blaumaņa iela), bet jau neilgi pēc darbības uzsākšanas, līdzīgi kā ar naudas ziedojumiem, nodarbojās katra nodaļa un nozare atsevišķi (par to nesaņemot nekādu atlīdzību), vēlāk savāko piesūtot Zelta fonda komitejai. Tāpat ar ziedojumu vākšanu nodarbojās dažādas pašvaldību iestādes un sabiedriskās organizācijas.²⁰⁶

Fonda mērķis bija vākt līdzekļus Latvijas valsts labā, tomēr, ja sākumā nebija precīzi paredzēts, kur savāktos līdzekļus novirzīt, vēlāk, pēc informācijas par Valsts Zelta fonda dibināšanu, SPK nolēma novirzīt savāktos ziedojumus šim mērķim un sākotnēji pat izvirzīja mērķi likt pamatu Valsts Zelta fondam. SPK skaidroja: „Lai pret fondu rastos nedalīta uzticība un paļāvība, tad Komiteja nolēma Fondu nodot Satversmes Sapulcei, kā labprātīgi saziēdotu daļu nodomātam valsts Zelta Fondam.” Šis apstāklis noteica galveno atšķirību starp SPK Zelta fondu un Ziedojumu vākšanas nozari. Būtiska atšķirība bija arī tā, ka Fonds orientējās galvenokārt uz cēlmetālu (zelta un sudraba) kolekcionēšanu, tāpat vāca zelta, sudraba, vara, niķeļa, dzelzs un papīra naudu.²⁰⁷

Ziedot tika aicināti visi Latvijas iedzīvotāji: „Lai fonds būtu tiešām tik liels, ka tas varētu darīt zināmu iespaidu uz Latvijas finansēm, tad jāpiedalās visai tautai.” Pret katru ziedoto priekšmetu SPK darbinieces izsniedza kvīti un paredzēja saglabāt ikkatra ziedotāja vārdu, ko vēlāk varētu veidot kā „...laikmeta vēsturisku pieminekli muzejā..kā mērauklu, katra atsevišķa pilsoņa, tā pilsētas un novada dzimtenes mīlestībai.” Tika paredzēta iespēja

²⁰⁴ I. Kaija, *Mana dienasgrāmata 1918- 1921*, Rīga: Zelta grauds, 1931, 176 lpp., 83., 86.lpp.

²⁰⁵ Sieviešu Zelta Fonds, Jaunākās Ziņas Nr. 140, 1919. gada 11. novembrī, 5. lpp.

²⁰⁶ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 118. lp.; Sieviešu Zelta Fonds, Jaunākās Ziņas Nr. 140, 1919. gada 11. novembrī, 5. lpp.

²⁰⁷ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 118. lp.

cēlmetāla priekšmetus par simbolisku summu atpirkt, ja ziedotāja materiālie apstākļi neļauj to atdot par velti.²⁰⁸

Ziedotāju atsaucība bija liela. Elza Klaustiņa atcerās: „...kāds no ziedotājiem noņēma no pirksta savu laulības gredzenu un sacīja: „Tas ir viss, kas man no zelta vai sudraba pieder. Lūdzu, ņemiet to. Cits atdeva savu pulksteni. Kāda jaunava izbēra uz galda veselu sauju sīku gredzentiņu, spirālīšu, visu, ko varēja saukt par rotas lietām un teica: Lūdzu, ņemiet!” „Vai tad nav žēl šķirties?” iejautājos. „Būs Latvija- nopirks jaunas rotas; nebūs Latvijas- kam tad vairs šīs rotas?” bija jaunavas lepnā atbilde.”²⁰⁹

Sporta nozare. Dibināta 16. decembrī Mildas Ķempeles vadībā. Sākotnēji darbojās 15 darbinieces, bet vēlāk paplašinājās līdz 30.²¹⁰

Nozares mērķis bija veicināt sportisku, veselīgu dzīvesveidu karavīru vidū, kas būtu ne vien lietderīgi, bet arī veicinātu katra fizisko sagatavotību, tādējādi kāpinot kaujas spējas. To iecerēja panākt, iekopjot sporta laukumus un iegādājoties dažādus sporta piederumus. Piemēram, 1919.- 1920. gada ziemā tiek ierīkota slidotava Nikolaja ielā 65/67- Rīgas riteņbraucēju biedrības teritorijā, ko tā korpusa vajadzībām atvēlēja bez atlīdzības.²¹¹

Tomēr aktīvāku darbību nozare izvērsa tika vēlākā laikā, iekārtojot futbola, vieglatlētikas, tenisa, un citus laukumus, kā arī no Somijas iegādājoties sporta inventāru, tādējādi būtiski papildinot LA karavīru brīvā laika pavadīšanas iespējas.

***

SPK organizēšanās darbus pārtrauca Bermonta armijas uzbrukums, priekšplānā izvirzot aktīva palīdzības darba uzsākšanu. Tā kā karadarbības apstākļos regulāras priekšnieču sēdes nebija iespējams sasaukt, korpusa vadību vienpersoniski veica Galindoms, bet katra nozare darbojās zināmā mērā neatkarīgi viena no otras. Galvenā korpusa darbība tika izvēsta Rīgā, kur Bermontiādes laikā darbojās jau astoņas nozares (1919. gadā tika dibināta arī devītā

Vienlaicīgi darbība tika izvēsta arī provincēs, kur jau oktobrī tika dibinātas pirmās nodaļas. Nodaļas un četras nodibinātās nozares ārpus Rīgas galvenokārt nodarbojās ar ziedojumu vākšanu armijas vajadzībām. Divas nodaļas tika nodibinātas arī ārzemēs. Korpusa tīklam paplašinoties, Rīgā tika izveidots SPK centrs, kas koordinēja darbību. Decembra sākumā korpusa darbību sadalīja divās lielās grupās: SPK Rīgas nozares un nodaļas un SPK nozares un nodaļas ārpus Rīgas. Par spīti dažādiem sarežģījumiem, kā arī pārkāpumiem korpusa iekšienē, Bermontiādes laikā SPK sniedza nozīmīgu atbalstu LA, kā arī pakāpeniski izvēsa sociālo palīdzību.

²⁰⁸Turpat, 118. lp.

²⁰⁹Klaustiņa, E., To nevar aizmirst: Patriotiskā un sociālā darbā, 104. lpp.

²¹⁰Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 28. lpp.

²¹¹NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 206. lp.

4. SIEVIEŠU PALĪDZĪBAS KORPUSS 1920. GADA JANVĀRĪ- AUGUSTĀ

4.1. Organizatoriskās izmaiņas Sieviešu palīdzības korpusā

Pēc smagajām cīņām pret Bermonta armiju un uzvarām tajās, lai gan karadarbība turpinājās Latgalē, kopumā valsts situācija kļuva drošāka. Tas pavēra iespēju veikt pārkārtojumus arī SPK organizācijā. Jau janvārī konstatējama vairāku darbinieču izstāšanās (lai gan šādi precedenti notika arī iepriekš, tas bija daudz mazākā mērā). Tā, piemēram, 12. janvārī Ziedoju vākšanas nodaļas priekšniece M. Berga atteicās no saviem pienākumiem „mājas apstākļu dēļ”. Tāpat arī vairākās lauku nodaļās samazinājās darbinieču skaits, piemēram, Cēsu pils pagasta nodaļā no 25 darbiniecēm palika 12, Dzērbenes nodaļā no 49 ap 30, bet Jelgavas nozarē no 130 darbiniecēm darbu turpināja tikai 42.²¹²

Kara darbībai attālinoties izzuda nepieciešamība pēc sasteigtas darbības un tas deva iespēju pārstrukturizēt korpusa vadību, kas līdz šim bija atradies vienas personas- A. Galindoma rokās. 1920. gada 12. janvārī priekšnieču sēdē tika ievēlēts prezidijs. Šādas institūcijas nepieciešamību jau iepriekš bija atzinis arī Galindoms. Prezidijā tika ievēlētas trīs dāmas, kas bija aktīvi darbojušās līdzšinējā korpusa darbībā: J. Čakste, Ž. Kalniņa un O. Jassena. Tomēr, tā kā O. Jassena un Ž. Kalniņa no pienākumiem prezidijā atteicās, viņu vietā stājās M. Petrova un M. Sleikša. Tāpat kā pilntiesīgi prezidija locekļi skaitījās Galindoms, kasiere E. Lazdiņa, Rīgas nozaru vadītāja B. Ašmane un provinču nodaļu vadītāja O. Znotiņa.²¹³

Šādā sastāvā prezidijs, noturot sēdes katru dienu, darbojās līdz 14. aprīlim, kad J. Čakste, M. Petrova, M. Sleikša un E. Lazdiņa no tā izstājās. Cēlonis šādam solim bija domstarpības, kas bija radušās prezidija un Galindoma starpā. Galindoms paziņojis, ka skaitās vienīgā atbildīgā persona korpussā un līdz ar to tikai viņš ir atbildīgs par korpusa darbību un naudas iemaksām. Tas izraisījis sašutumu prezidija dalībniecēs, liekot viņām justies liekām.²¹⁴

1920. gada jūlijā tika atsaukts korpusa priekšnieks Galindoms un ievēlēta pirmā korpusa valde no 11 locekļēm. Par valdes priekšnieci ievēlēja Alisi Sūnu, kuras vadībā valde darbojās līdz 1924. gadam. Bez A. Sūnas valdē tika ievēlētas B. Ozoliņa, E. Klaustiņa, Š. Kalniņa, M. Kempele, A. Ābeltiņa, M. Sleikša, M. Golta, A. Celmiņa, K. Bakmane un M. Rinka. Par Galindoma turpmāko stāvokli jaunievēlēta valde skaidroja, ka „līdzšinējais priekšnieks A. Galindoms paliek tikai kā priekšstāvis no Armijas Virspavēlnieka Štāba.”²¹⁵

²¹² NA LVVA 2498. f., 1. apr., 1. l., 270., 291., 325. lp.

²¹³ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 23. l., 64. lp.

²¹⁴ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 65. lp.

²¹⁵ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 142. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 252. l., 75. lp.

Sākot ar 1920. gada 26. janvāri pie SPK darbību uzsāka Revīzijas komisija ar mērķi veikt kontroli dažādos SPK materiālos, kā kasē, norēķinos, pārskatos un dažādās kvītīs. Tāpat Revīzijas Komisijai bija jākontrolē dažādu korpusa iestāžu un tā vadības darbība. Komisija sastāvēja no trīs dāmām: N. B. Ozoliņas, E. Adamovičas un Beržinskas. Vairākkārt Revīzijas komisija savai darbībai centās piesaistīt vairāk darbinieču, paskaidrojot, ka darba priekš trīs cilvēkiem ir pārāk daudz. Tomēr šie pūliņi beidzās nesekmīgi.²¹⁶

Sākotnēji viss palīdzības darbs tika veikts bez atalgojuma, bet, sākot ar 1919. gada decembri tika izsniegtas algas nelielam skatam korpusa darbinieču (tomēr līdz ar algu izsniegšanu pārtrauca darbinieču ēdināšanu, tā taupot produktus). Līdz ar to gan no indivīdiem, gan dažādām iestādēm korpusam tika iesūtīti lūgumi nodrošināt darba vietas. Rīgas pilsētas prefekts J. Dambekalns 10. decembrī rakstīja: „Ministrija aiz saimnieciskiem nolūkiem prasa, lai man padoto policijas ierēdņu skaitu samazinu, kādēļ 1. janvārī no policijas valdes jāatlaiž 12 ierēdnes- sievietes. Janvāra mēnesī beigsies Latvijas pasu izdošana un būs jāatlaiž šim darbam uz laiku pieņemtās aptuveni 70 sievietes.” J. Dambekalns skaidroja, ka šīm sievietēm nepieciešams darbs un lūdz SPK to nodrošināt. Diemžēl korpusa spiests atbildēt noraidoši: „Pie mums tiek nodarbinātas ļoti maz kantoristes par algu un nav paredzams, komplekts tik drīz tiks pavairots.”²¹⁷

Plašāka darbinieču algošana tika izvēsta sākot ar 1920. gada janvāri. Nepieciešamību nodrošināt atalgojumu raksturo Ziedojumu vākšanas nodaļas priekšnieces M. Bergas SPK vadībai iesūtītā vēstule: „LSPK Ziedojumu vākšanas nodaļā no 16. oktobra sākot, pastāvīgi Marija Šterndoka un Alma Skuja, nodarbodamās ik dienas no plkst. 9 no rīta līdz apmēram 8 vakarā. Abas darbinieces strādāja ļoti apzinīgi un kārtīgi un ir labi pieradušas pie sava darba, tā kā viņu aiziešana nozīmētu stipru traucējumu nodaļas darbā. Bet abas jaunkundzes, pašas sevi uzturēdamas, ilgāk nevar strādāt bez atalgojuma. Tāpēc lūdzu SPK priekšniecību piešķirt Šterndokai un Skujai atalgojumu no 250 Latv. Rbl. mēnesī.”²¹⁸

Nozarēs kurās algoja strādnieces, darba vietu skaits bija ierobežots. Centrā tika algotas 19 strādnieces, Armijas apgādības nozarē deviņas, Ziedojumu vākšanas nozarē viena, Bibliotēkas nozarē divas, Nozarē pie Satiksmes un Darba ministrijas 17 (no tām 15 šuvējas), kara slimnīcā 19 (virtuves pārzine un viņas palīdzē, divas apkopējas, divas virtuves darbinieces, divas telpu tīrītājas, divas frizieres, divas masētājas, divas darbinieces pie literatūras piegādes un izdalīšanas, kā arī piecas žēlsirdīgās māsas), Sociālās apgādības nozarē deviņas un Veļas nozarē viena. Tātad sākotnēji atalgoja 77 darbinieces. Tāpat turpināja

²¹⁶ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 1. l., 5. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 85. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 23. l., 64. lp.

²¹⁷ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 142. lp.

²¹⁸ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 79. lp.

darboties arī brīvprātīgās. Algu maksājumus nozarēs un nodaļās izdarīja nodaļu priekšnieces, pēc tam ik mēnesi centram iesūtot algu sarakstus apstiprināšanai.²¹⁹

Sākotnēji piešķirtās algas bija mazākas, nekā prasītā summa. Piemēram, bibliotēkas nozares algotajai darbiniecei K. [Hazeņai] janvārī tika izmaksāta 150 Latv. Rbl. liela alga. Saprotams, ka vadošajām darbiniecēm algas bija lielākas, piemēram, korpusa sekretāre B. Ašmane janvārī saņēma 600 Latv. Rbl. Kopumā 1920. gada janvārī biroja darbiniecēm algās tika izmaksāti 8922 Latv. Rbl., darbiniecēm pie Satiksmes un Darba ministrijas 3345 Latv. Rbl., Sociālās apgādības nozares darbiniecēm 2755 Latv. Rbl.²²⁰

Sākot ar maiju parādījās pirmie lūgumi piešķirt atvaļinājumus. Tā 15. maijā M. Talmanai, kura SPK strādāja jau no janvāra, pēc lūguma tika piešķirts divas nedēļas ilgs atvaļinājums.²²¹

Dzīves dārdzībai ievērojami pieaugot, aizvien regulārāk korpusa prezidijam pienāca lūgumi paaugstināt algas. Piemēram, 13. februārī 26 biroja darbinieces lūdza SPK prezidiju pielīdzināt darbinieču algas citām valsts iestādēm, kas nozīmētu piemaksu izsniegšanu. Tāpat jūnijā 11 nozares pie Satiksmes un Darba ministrijas darbinieces rakstīja: „Ņemot vērā vispārējo dārdzību, ar 250 Latv. Rbl. mēnešalgu mums nav iespējams tālāk darboties.” Lai gan strauja algu paaugstināšana, korpusa ierobežoto līdzekļu dēļ nebija iespējama, pakāpeniska darbinieku algu palielināšana tomēr notika. Piemēram, 21. janvārī pēc Ziedojumu Vākšanas nozares darbinieču lūguma paaugstināt viņu algas par 100 Latv. Rbl. mēnesī izskatīšanas, darbinieču algas nolēma paaugstināt par 50 Latv. Rbl. Tāpat korpusa darbinieces nereti vērsās Amerikas Sarkanajā Krustā ar lūgumu trūcīgajiem domāto apgērbu, kas tika dalīts saskaņā ar SPK, izsniegt arī viņām.²²²

No 1920. gada maija korpusam izdevās piesaistīt dažādas valsts subsīdijas, tai skaitā piemaksas algām. Subsīdijas 1920. gada maijā- jūlijā sastādīja 280 480, 50 Latv. Rbl., tomēr jāsaprot, ka tika daļa no šīs summas tika novirzīta algām.²²³

Tā kā bija parādījusies disproporcija starp brīvprātīgajām un algotajām darbiniecēm, radās arī zināmas nesaskaņas to vidū. Algotās darbinieces iesniegušas prezidijam prasību izskatīt viņu attiecības pret korpusu. Viņas raksta, ka līdz šim bijušas vienlīdzīgas tiesības, turpretim „tagad viņas tiek atstumtas”, kā piemēru minot gadījumu SPK vadītajā studentu virtuvē, kur algotajām darbiniecēm citas atteikušās pārdot limonādi. Tāpat algotās darbinieces

²¹⁹ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 1. l., 186. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 71. l., 10. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 75. lp

²²⁰ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 109. l., 78. lp ; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 120. l., 21. lp.

²²¹ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 264. lp.

²²² NA LVVA 2498. f., 1. apr., 67. l., 157., 246. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 6. l., 2.-3. lp.

²²³ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 145. l., 67. lp.

norāda, ka bijuši gadījumi, kad kāda vārdā nesaukta vadošā darbiniece draudējusi ar atstādināšanu.²²⁴

Algu izmaksas sastādīja tikai daļu no korpusa izdevumiem. Tāpat kā 1919. gadā lielāko materiālo bāzi prasīja tieši palīdzības darbs- karavīriem tika sūtīti savāktie ziedojumi gan mantās, gan naudā, piemēram, 27. februārī 8. Daugavpils kājnieku pulka 5. rota no SPK saņēma 1000 Latv. Rbl. Tāpat bija jāveic maksājumi par dažādiem pakalpojumiem, ko izmantoja korpuss, piemēram, martā šķūtniekiem par paveikto darbu tika izmaksāta 3465, 55 Latv. Rbl. liela atlīdzība.²²⁵

Kopumā korpuss darbojās ar pozitīvu bilanci: janvārī korpusa kasē no dažādiem avotiem ienāca 183 60, 63 Latv. Rbl., bet iztērēti tika 126 689, 49. No maija novērojams ārzemju valūtas ieplūdums korpusa kasē.²²⁶

Nepārtraukti risinājās aktīvas ziedojumu vākšanas process, galvenokārt rīkojot dažādus pasākumus. Piemēram, 31. janvārī Virsnieku kluba telpās SPK rīkoja koncertu un balli, kurā piedalījās vairākas tā laika slavenības, kā arī spēlēja kara orķestris. Pasākuma ienākumi tika ziedoti Kara slimnīcai.²²⁷

Lai gan parasti visi korpusa rīkotie pasākumi ar mērķi vākt ziedojumus karavīriem tika atbrīvoti no valsts un pašvaldību nodokļiem, izņēmums bija Bauskas pilsētas valde. Bauskas SPK nodaļa, būdama aizvainota par šādu soli sūdzībās rakstīja: „Visas citas pašvaldību un pilsētu iestādes nākušas pretī, apzinoties sarīkojuma mērķi, un nodokli nav likušas maksāt, bet Bauska pieprasa maksāt nodokli 50% no bruto ienākuma.” Bauskas pilsēta, savu rīcību pamatojot, skaidroja, ka „SPK Bauskas nodaļa nav ņēmusi dalību pie slimo un ievainoto kareivju kopšanas un ārstēšanas Bauskā, bet to darīja tikai Bauskas pilsēta un vietējā Sarkanā Krusta nodaļa”, arī trūkcumcietēju un nespējnieku apgādāšanā SPK Bauskas nodaļa neņemot dalību, tāpēc esot nepieciešams iegūto naudu novirzīt pilsētas Sociālās apgādāšanas nodaļai.²²⁸

Aizvien aktīvāk tika izvērsta sadarbība ar ārzemju organizācijām. Caur Ārlietu Ministriju Latvijas organizācijas apraksti un uzsaukumi sievietēm tika nosūtīti uz Zviedriju, Krieviju (Sibīriju), ASV, Ķīnu, Norvēģiju, Dāniju, Brazīliju, Austrāliju, Argentīnu, Kanādu u.c. valstīm. Korpuss rakstīja: „Zemes vajadzības ir tik ielas, ka ar vietējiem līdzekļiem vien

²²⁴ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 316. lp.

²²⁵ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 120. l., 30., 89. lp.

²²⁶ Turpat., 19. lp.

²²⁷ [Sludinājums], Jaunākās Ziņas Nr. 17, 1920. gada 22. janvārī, 9.lpp.

²²⁸ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 142. lp.

nav iespējams apmierināt visu postu.” Īpašs aicinājums palīdzēt tika izteikts ārzemēs dzīvojošajiem latviešiem.²²⁹

Cieša sadarbība SPK izvērās ar Zviedrijas palīdzības organizāciju. 7. februārī Latvijas sūtnis Stokholmā F. Grosvalds korpusam rakstīja: „Stipri sāk interesēties par mūsu trūkuma cietējiem bērniem Anna Lindhagen- „Rädda Barnen”²³⁰ priekšniecības locekle.. Uz viņas ierosinājumu šais dienās viņas biedrība nosūtīs LSPK lietotas drēbes un veļu priekš bērniem, kā arī naudu.”²³¹

Nozīmīga bija arī sadarbība ar ASV dzīvojošajiem latviešiem. 1920. gadā līdz augustam no ASV dzīvojošajiem latviešiem korpusam bija saņēmis 44 675 56 Latv. Rbl., kā arī apģērba, veļas un pārtikas ziedojumus. Tomēr ne vienmēr izdevās palīdzību saņemt. Kāds ASV dzīvojošs latvietis 1920. gada sākumā korpusam rakstīja, ka Latvija un arī SPK organizācija „uz ASV liek pārāk lielas cerības”. Viņš skaidroja, ka Amerikā dzīvo maz latviešu un vēl mazāk ir tādu, kas ir turīgi, tāpēc palīdzības iespējas ir ierobežotas. Savukārt dažu starpā valdot arī citāda attieksme, tā, piemēram, Čikāgas Palīdzības biedrības priekšnieks kādā runā izteicis cinisku salīdzinājumu: „Ārsti ļoti bieži liedz slimniekam pēc operācijām dot ēdinu un dzērienu. Katris maizes kumoss var novest slimnieku pie nāves. Arī Latvija pārdzīvo tādu pat operāciju. Vienīgi bads var izārstēt Latviju!”. Tāpat sadarbību apgrūtināja informācijas trūkums un Latvijas valsts ierēdniecības aparāts.²³²

Bermontiādes laikā korpusam aizņemtības dēļ vajadzēja apmierināties ar Pagaidu Instrukciju darbību, bet pēc uzvaras pār Krievu Rietumu brīvprātīgo armiju nepieciešamība pēc organizācijas statūtu izstrādes aktualizējās. Iepriekš prasītie Anglijas Sieviešu palīdzības korpusa statūti Latvijas organizācijai caur Ārlietu Ministriju tika piesūtīti 20. janvārī un kalpoja par paraugu jauno statūtu izstrādei. Jaunizstrādātiem statūtiem vajadzēja paredzēt SPK iekārtas pārbūvi. Statūtu izstrādāšana tika uzdota Valsts Kancelejas direktoram D. Rudzītim.²³³

SPK statūti Ministru Kabineta sēdē tika apstiprināti 26. maijā. Ja līdz šim SPK, darbojoties uz Pagaidu Instrukciju pamata, bija uzskatāma par LA pakļautu institūciju (vai pat tās sastāvdaļu) un arī korpusa vadība, kas izpaudās Galindoma personā, atradās

²²⁹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 70. l., 203., 223. lp.

²³⁰ Rädda Barnen (Glābiet bērnus)- zviedru nodaļa internacionālajai organizācijai „Save the Children International”. Rädda Barnen darbību uzsāka 1919. gada 19. novembrī Elēnas Palmstiernas (*Ellen Palmstierna*), Elīnas Vāgneres (*Elin Wagner*) un Gerdas Markus (*Gerda Marcus*) vadībā.

²³¹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 70. l., 92. lp.

²³² NA LVVA 2498. f., 1. apr., 70. l., 266., 268., 288., 325. lp.

²³³ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 23. l., 64. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 120. l., 29. lp.

militārpersonas rokās, tad līdz ar statūtu stāšanos spēkā SPK kļuva par patstāvīgu un tiesisku organizāciju.²³⁴

Paralēli korpusa iekārtas pārbūvei risinājās arī jaunu nodaļu dibināšana (to ierosinājis turpināt K. Ulmanis) vai nu pēc vietējo iedzīvotāju iniciatīvas, vai arī karaspēka tuvumā atbrīvotajās teritorijās. SPK apgalvoja, ka „arī turpmāk darbam jāiet ne mazumā, bet plašumā.” Nodaļu tīkla paplašināšanai tika pieņemtas algotas darbinieces, kuras apbraukāja lauku teritorijas, tur dibinot un organizējot jaunas nodaļas. 1920. gada 10. janvārī tika dibināta Daugavpils nodaļa, kura atradās īpašā stāvoklī, jo „ievērojot grūtos apstākļus, Daugavpils nodaļa nekādus līdzekļus uz vietas nevar iegūt, viņa var būt tikai kā darbu izpildīšanas vagonš.” Kara laikā pilsēta bija stipri izpostīta un tajā bija nepieciešams izvērst plašu sociālās palīdzības darbu. Tāpat tika saskatīta nepieciešama atvērt karavīru tējnīcu. Šajā situācijā bija nozīmīga centra darbība un atbalsts nodaļai no Rīgas. Daugavpils vadība rakstīja: „...visas Daugavpils iedzīvotāju acis ir grieztas uz amerikāņiem un Rīgas SPK.”²³⁵

Jauna nozare tika dibināta arī Rīgā. Tā kā Dr. T. Orbisons piekrita izsniegt produktus cietumniekiem, februārī tiek dibināta SPK Cietumnieku apgādāšanas nodaļa ar priekšnieci Rozentālu. Nozare darbojās pie Rīgas Centrālcietuma un Citadeles cietuma, kur darbinieces nodarbojās ar cietumniekiem saņemtās pārtikas izdalīšanu.²³⁶

Pēckara sarežģītās situācijas dēļ ne visur bija iespējama plānoto nodaļu dibināšana. Siguldiete Antonija Krūmiņa februāra mēnesī uzaicinājumam dibināt nodaļu atbildēja norādot divus iemeslus, kāpēc tas pagaidām nav iespējams. Viņa raksta: „Mūsu pagasti tik ārkārtīgi izpostīti un savā laikā no dažādām varām izlaupīti, tā kā kaut kādu palīdzību uz ārieni, piemēram, kareivjiem, vēl neesam spējīgi acumirkļi sniegt.” Kā otru iemeslu viņa norāda, ka sievietes „negrib ņemt nekādu dalību dzīvē ārpus savas mājas un saimniecības”. Tomēr, lai gan nodaļas dibināšanu A. Krūmiņa neuzskata par iespējamu, tiek lūgta SPK sniegtā sociālā palīdzība.²³⁷

Kopumā 1920. gadā darbojās jau deviņas nozares Rīgā, četras nozares ārpus Rīgas un 96 lauku nodaļas.

²³⁴ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 23. l., 64. lp.

²³⁵ Dibiniet Sieviešu palīdzības korpusa nodaļas, Jaunākās Ziņas Nr. 25., 1920. gada 31. janvārī, 3. lpp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 6. l., 4. lp.; NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 119. lp.

²³⁶ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 6. l., 10. lp.; 24. Ščerbinskis, V., „Sieviešu armija” cīņā par Latvijas patstāvību., 10. lpp

²³⁷ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 67. l., 168.- 169. lp.

4.2.Sieviešu palīdzības korpusa darbība

Ja līdz šim primārā korpusa darbība saistījās ar palīdzības darbu armijai, tad, karadarbībai mazinoties, priekšplānā izvirzījās sociālie jautājumi. Līdz ar to, lai gan joprojām tika atvērtas jaunas karavīru tējnīcas, kā arī karavīriem sūtīti dažādi ziedojumi, notika pakāpeniska darbu pārstrukturizēšana. Korpus skaidroja: „Gan gādība par armijai nepieciešamām lietām arvien vairāk nostāsies otrā vietā, jo līdz ar mūsu zemes iztīrīšanu armija būs veikusi savus galvenos uzdevumus, bet rodas jauni pienākumi, kuri atkal aicināt aicina sievietes čaklās rokas talkā. Tie ir- gādība par nespējniekiem un trūcīgiem bērniem.”²³⁸

Darbu Rīgā un ārpus tās sākotnēji turpināja jau iepriekš dibinātās nozares un nodaļas. Kā pirmā savu darbību izbeidza Karavīru apbedīšanas nozare. Jau 6. februārī pieņēma lēmumu likvidēt šo nozari. Tomēr darbu nozarē līdz martam turpināja viena darbiniece, kura sniedza nepieciešamās atskaites, norādījumus, un risināja citus organizatoriskus jautājumus, kā arī rūpējās par Kara slimnīcā no ievainojumiem un slimībām mirušo karavīru apglabāšanu. Darbības laikā nozare bija sarīkojusi bēres 867 zināmiem un 57 nezināmiem kritušajiem karavīriem. Augusta sākumā tika atlaistas visas SPK darbinieces Kara slimnīcā, tomēr vairākas no viņām palika iepriekšējā darba vietā kā slimnīcas algots personāls.²³⁹

Aprīlī darbību izbeidza Sieviešu Zelta fonds. SPK apgalvoja: „Tā kā Satversmes Sapulces vēlēšanas jau noteiktas uz 15.- 18. aprīli, tad mūsu fondu, kā balvu Satversmes Sapulcei, mēs uz to laiku gribam nobeigt.” Ziedojumu vākšana fondam noslēdzās 17. aprīlī, un savāktie ziedojumus plānoja nodot Satversmes Sapulcei. 1920. gada 12. jūnijā Valsts Kases telpās notika Finanšu Ministrijas izveidotas komitejas sēde V. Āboltiņa vadībā, kura pieņēma visas Zelta fonda savāktās vērtības un to iemaksāja Valsts Kasē. Valsts kasē no Sieviešu Zelta fonda ienāca ap 400 000 Latv. Rubl.²⁴⁰

Vairāku nozaru darbība tika sašaurināta. Piemēram, tika likvidēti Apgādības nozares pārziņā esošie ēdināšanas punkti: 15. martā pārtrauca invalīdu ēdināšanu, bet 1. aprīlī tika izformēta karazēnu rota. Tāpat Bibliotēkas nozare tās rīcībā esošo grāmatu nolietojuma un jaunu grāmatu trūkuma dēļ bija spiesta sašaurināt darbību.²⁴¹

Pēc Latgales atbrīvošanas 1920. gada februārī uz šīm teritorijām devās SPK darbinieces, lai sniegtu pirmo palīdzību iedzīvotājiem, organizētu trūkcietēju un nespējnieku reģistrāciju, kā arī atvērtu karavīru tējnīcas. Šo darbu organizēšanas darbu vadīja H. Ozola.

²³⁸ Dibiniet Sieviešu palīdzības korpusa nodaļas, Jaunākās Ziņas Nr. 25., 1920. gada 31. janvārī, 3. lpp.

²³⁹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 1. l., 137. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 88. lp.; Pētersone, I. (red.), Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija., 171. lpp.

²⁴⁰ Latvju sieviešu zelta fonds, Jaunākās Ziņas Nr. 49., 1920. gada 1. marts, 9. lpp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 6. l., 13. lp.; Ciganovs, J., Latviešu sieviešu palīdzības korpus Atbrīvošanas cīņu laikā., 60. lpp.

²⁴¹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 1. l., 180. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 6. l., 12. lp.

Latgales frontē līdz aprīlim tika atvērtas septiņas tējnīcas, kur karavīri par pazeminātu maksu varēja iegādāties tēju, kafiju un maizītes: Daugavpilī (šeit ierīkots arī karavīru klubs), Ludzā, Viļakā, Pitalovā un Korsovkā, kā arī divas Rēzeknē. Tā kā tējnīcas tika ierīkotas staciju tuvumā vai pašās stacijās, vidēji dienā katru no tām apmeklēja ap 200 karavīru. Tāpat Rēzeknē, lai būtu vieglāk veikt darbību Latgalē, tika nodibināts centrs ar Kristīni Bakmani tā vadībā. Šajā centrā pastāvīgi uzturējās darbinieces no Rīgas.²⁴²

Latgalē tika nodibināti arī vairāki karavīru klubi. Kāda jaundibināta kluba apmeklējumu atceras J. Porietis: „...ieraugam nelielu koka mājiņu, kurā spīd uguns. Caur apsvīdušiem logu stikliem redzami kareivju stāvi. Dodamies iekšā. Mazās istabiņas pārpildītas. Daudzi stāv kājās. Vienā istabā spēlē orķestrs. Čaklas jaunavas skraida no viena gala pie otra, atzīmēdamas viesus. Kareivji sēž mierīgi un klausās mūzikas skaņās. Atskan zobgalīgas sarunas, jautri smieklī.. redzu arī nopietnas, nogurušas sejas, kuras ar labpatiku klausās mūzikā un noskatās biedru jautrībā. Ieradušies arī virsnieki, kuri omulīgi jūtas kareivju vidū.” Viņš arī atzīst, ka „vietējās sievietes ir daudz darījušas klubu sarīkojot. Viņas sanesušas traukus, glāzes, karotes un ķēķa piederumus. Dziļi patīkamu iespaidu atstāj šī vienkāršība, kurā toties vairāk sirsnības sajūtams.”²⁴³

Lai gan tējnīcu atvēršana, pārvietošana un aizvēršana risinājās nepārtraukti, kā arī Ministru Prezidents tās tika atzinis par ļoti vajadzīgām un pat lūdzis tās vairākās vietās atjaunot, pēc Bermonta armijas sakāves to nozīme mazinājās. Tējnīcu uzturēšana prasīja salīdzinoši lielus līdzekļus, tāpēc SPK bieži lūdza Armijas Saimniecības pārvaldi un tās noliktavas Stukmaņos, Valmierā, Ieriķos un Vecgulbenē izsniegt produktus tējnīcu vajadzībām. Līdz ar to radās situācija, ka „tējnīcas jūtami gūlās uz Armijas līdzekļiem”, kamēr gan LA, gan valstī kopumā joprojām valdīja trūcība. Jau 1919. gada decembrī tika nolemts, ka no LA noliktavām tējnīcām var tikt izsniegta tikai tēja un cukurs. LA Saimniecības Pārvalde, ierosinot likvidēt tējnīcas, kuras netiek pilnībā uzturētas no vietējiem līdzekļiem, un pārnesot to resursus un darbību uz citām nozarēm, skaidroja: „Tējnīcām tālu nav tāda nozīme priekš armijas kā to sapratīs SPK pēc ziņām, kas Armijas Saimniecības Pārvaldē ienākušas no vietām, tās pa lielākai daļai neattaisno produktu izlietošanu no Intendantūras krājumiem.”²⁴⁴

24. janvārī SPK centrs saņēma vēstuli no 5. Artilērijas divizona 2. Baterijas komandiera ar lūgumu „iepriecināt frontniekus”. Raksturojot situāciju, komandieris pavēstīja,

²⁴² NA LVVA 2498. f., 1. apr., 1. l., 180. lp.; Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, 24. lpp.

²⁴³ Porietis, J. Kareivju klubs frontē., G: Iksens, A. (sast.), Daugavas sargi: Brīvības cīņas 1919., Rīga: Leta, 1923., 310 lpp

²⁴⁴ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 66. l., 243. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 6. l., 4. lp.

ka 2. Baterija saformēta Bermontiādes dienās un kopš tā laika sekojusi „ienaidniekam pa pēdām līdz pašām Prūšu robežām”. Tagad Baterija 107 vīru sastāvā tiek sūtīta uz Latgales fronti, bet pirms tam paredzēts dažas dienas uzturēties Rīgā. Tā kā „šajā laikā Baterijas karavīri izcietuši dažādas grūtības un no valsts svētku priekiem un Ziemas svētku dāvanām tie nekā nezina”, tad tiek aicināts korpuss sarīkot Baterijai uzņemšanu.²⁴⁵

Tāpat korpuss rīkoja sagaidīšanas citām militārajām vienībām. 28. jūnijā atgriežoties Latvijā tika uzņemts Imantas pulks Skolas ielā 1 ar SPK rīkotām brokastīm un pusdienām. Kā pateicību no Imantas pulka korpuss dāvanā saņēma karavīru Krievijā gatavoto Latvijas karogu. Imantas pulka karodzinieks Kalniņš skaidroja dāvanas vērtību: „Pa visu garo ceļa gabalu, kur vien bija apstāšanās, karogs svešās zemēs un pilsētās ir vēstījis mūsu mīlo dzimteni. Karogs iegādāts Vladivostokā no 3. simta kareivju personīgiem, labprātīgiem ziedojumiem.” Līdzīgi vēlāk risinājās arī Troickas pulka uzņemšana Latvijā un 3. Jelgavas, 4. Valmieras, 6. Rīgas un 5. Cēsu pulku uzņemšana, tiem atgriežoties no frontes.²⁴⁶

Korpuss frontes karavīriem regulāri piesūtīja savāktos ziedojumus. Laikrakstos tika publicēts: „Ziedojiet Latgales atbrīvotājiem!” Uz Lieldienām korpusa darbinieces izgatavoja un nosūtīja karavīriem paciņas ar dāvanām. Tiesa, šajā reizē tika saņemti līdzīgi pārmetumi kā iepriekš ar Ziemassvētku dāvanām. 9. Rēzeknes kājnieku pulka 7. rotas karavīrs Miķelsons rakstīja SPK par nevienlīdzīgu dāvanu sadali. Viņš rakstīja, ka viņa rotā katrs karavīrs dabūjis četras olas, kamēr blakus esošajā rotā katram karavīram bijušas 12. Līdzīgi noticis arī ar citiem paciņās esošajiem produktiem: putrainiem, tabaku, u.c.²⁴⁷

Tāpat cita ar šīm dāvanām saistīta vēstule no karavīriem skaidri demonstrē sieviešu nepietiekamu izpratni par karavīru dzīvi frontē. Paciņās bijusi iekļauta smaržīga tabaka, kuru frontiniekiem nav atļauts lietot. Karavīri rakstīja: „Būtu ieteicams tādas smaržīgas vielas izdalīt aizmugurniekiem un uz fronti sūtīt vienkārši cigaretes, kas iznāktu gan mazliet dārgāk, bet toties varētu atsūtīt mazāku kvantumu.”²⁴⁸

SPK saņēma aizvien vairāk lūgumu pēc pabalstiem, no cilvēkiem, kas bija nonākuši trūcīgos apstākļos. Korpuss katru pieprasījumu izskatīja un iespēju robežās palīdzēja. Piemēram, prezidijam pienāca vēstule no kādas dāmas, kurā lasāms: „Esmu atraitne un karavīra māte; dzīvoju trūcīgos apstākļos un bez kādas palīdzības. Mans vienīgs dēls, kurš cīnījies pirmos Latvijas pulkos jau trīs gadi kamēr bez vēsts pazudis. Tāpat mana vecākā meta jau otru gadu guļ slimnīcā, kur pārcietuse piecas operācijas. Jaunākā atrodas bez

²⁴⁵ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 67. l., 130. lp.

²⁴⁶ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 23. l., 47. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 252. l., 77. lp.

²⁴⁷ Ziedojiet Latgales atbrīvotājiem! Jaunākās Ziņas Nr. 24, 1920. gada 30. janvāris, 9. lpp.; NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 216. lp.

²⁴⁸ NA LVVA 2498. f. 1. apr. 67. l., 213. lp.

nodarbošanās.. tā kā tas ir bijis un varbūt vēl būs kā mazturīgākam grūti kaut kur iekļūt.” Pēc lietas izskatīšanas SPK nolēma piešķirt sievietes jaunākajai meitai darbu šūšanas darbnīcā, tādējādi nodrošinot regulārus ienākumus. Tāpat bieži ienāca lūgumi no pašvaldībām SPK izvērst savu palīdzības darbu trūkcucietējiem viņu pārvaldītajās teritorijās.²⁴⁹

Februārī apsardzības ministrs E. Laimiņš korpussam ierosināja ideju vākt ziedojumus karavīru ģimenēm. Ideja saņēma atbalstu starp korpusa dalībniecēm un tika izvērsta plaša ziedojumu vākšana šim mērķim. Jau marta sākumā laikrakstos parādījās aicinājumi ziedot karavīru ģimenēm: „Šīs saules (brīvības- A.B.) nesējus mēs nedrīkstam aizmirst; mums tie jāgodina un to vislabāk varam darīt, ja pateicību parādam viņu bērniem un sievietēm: tie brīvā Latvijā nedrīkst justies par atstātiem bāriņiem un atraītnēm. Par viņiem jāgādā!”²⁵⁰

Daudz lūgumu pēc palīdzības izsacīja no Krievijas pārradušies bēgļi, piemēram, Katrīna un Anna Lejzemnieces lūdza viņam piešķirt drēbes. Tā kā korpusa palīdzība joprojām tika orientēta galvenokārt uz militārpersonu ģimenēm, lūdzēji iespēju robežās tiek novirzīti uz dažādām institūcijām, kas atbildīgas par palīdzību bēgļiem.²⁵¹

Tomēr, bēgļu straumei palielinoties, SPK uzņēmās to apgādi un sagaidīšanu. Trīs reizes nedēļā SPK darbinieces reģistrēja Iekšlietu Ministrijas bēgļu patversmē jaunpienākušos bēgļus, kuriem pēc korpusa norādēm Amerikas Sarkanais Krusts izdalīja drēbes un veļu. Ja virsdrēbes pietrūka, SPK tās izsniedza no saviem krājumiem. 1920. gada maijā- jūnijā no Amerikas Sarkanā Krusta apgērbs izsniegts 467, bet no korpusa krājumiem- 73 bēgļiem.²⁵²

Tika paredzēts, ka pēc miera noslēgšanas ar Krieviju bēgļu straume kļūs vēl lielāka un tiem pēc ierašanās Latvijā būs 10- 14 dienas jāuzturas karantīnā Rēzeknē. Līdz ar to SPK uzsāka darbu pie bēgļu ēdināšanas punkta, naudas maiņas punkta un drēbju izdalīšanas punkta ierīkošanas Rēzeknē. Korpusa vadība skaidroja, ka „SPK pagaidām ir gandrīz vai vienīgā sabiedriskā organizācija, kas sper reālus soļus bēgļu palīdzības darbā.” Pārtikas iegādes punkts priekš bēgļiem Rēzeknē tika atvērts 5. jūlijā. Tas darbojās līdz 1. decembrim, kad aukstam laikam nepiemēroto telpu dēļ to nācās slēgt.²⁵³

Pēc Brāļu kapu kopšanas komitejas nodibināšanas Ministru Prezidents Ulmanis uzaicināja tajā piedalīties arī SPK. Šim uzdevumam korpuss delegēja Reinhardtus.²⁵⁴

Korpusa plānos ietilpa arī palīdzība universitātes studentiem un uz īsu laiku izdevās atvērt studentu virtuvi Štālas vadībā. Studentu virtuvi pēc divu mēnešu darbības nācās slēgt pārāk augstās produktu cenas dēļ.²⁵⁵

²⁴⁹Turpat, 270. lpp.

²⁵⁰Uzaicinājums! Latvijas Kareivis Nr. 16, 1920. gada 7. marts, 2 lpp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 6. l., 11. lpp.

²⁵¹NA LVVA 2498. f., 1. apr., 67. l., 302. lpp.

²⁵²NA LVVA 2498. f., 1. apr., 69. l., 386. lpp.

²⁵³NA LVVA 2498. f., 1. apr., 69. l., 386. lpp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 88. lpp.

²⁵⁴NA LVVA 2498. f., 1. apr., 23. l., 50. lpp.

Brīvības cīņu beigu posmā aktivizējās SPK turpmāko gadu galvenie uzdevumi: rūpes par bērniem. Korpuss paziņoja: „Pēc tam, kad ir karš izbeidzies uz visām frontēm, LSPK galvenais uzdevums ir gādāt pa bērniem, jo bērnos ir mūsu nākotne.” Ar Amerikas Sarkanā Krusta palīdzību 1920. gada 8. jūlijā tika atvērta ar kaulu tuberkulozi slimiem bērniem domāta sanatorija Rīgas jūrmalā. 1920. gada vasarā sanatorija tika ārstēti un uzturēti 40 bērni. Tāpat korpusa darbinieces (A. Ķēniņa un O. Znotiņa) jautājumu par palīdzību Latvijas bērniem centās izvirzīt starptautiskā līmenī.²⁵⁶

***

Bermontiādei izbeidzoties un karadarbības apjomam mazinoties, SPK tika veikti nozīmīgi organizatoriski pārkārtojumi. Korpusa vadības pārstrukturizēšanas rezultātā janvārī tika ievēlēts prezidijs septiņu cilvēku sastāvā. Jūlijā tika pārskatīta šī kārtība un korpusa vadība nonāca valdes rokās, kas sastāvēja no 11 ievēlētām locekļēm. Svarīga bija korpusa statūtu izstrāde. Līdz ar statūtu pieņemšanu 26. maijā SPK kļuva par neatkarīgu un tiesisku organizāciju. Sākot ar 1919. gada decembri vairākām korpusa darbiniecēm tika izsniegtas algas. Iespēju robežās algas 1920. gada laikā tika paaugstinātas. Tomēr korpuss kopumā darbojās ar pozitīvu bilanci. Līdzekļu iegūšanas jautājumā aktīvi tika izvērsta sadarbība ar valsts iestādēm un ārzemju organizācijām, īpaši Zviedriju un ASV.

Joprojām risinājās jaunu lauku nodaļu veidošana. Tāpat tika dibināta jauna nozare Rīgā-Cietumnieku apgādāšanas nozare. Tomēr vienlaicīgi vairākas Rīgas nozares savu darbību beidza, kā arī vairākas darbinieces no korpusa izstājās. Turpinājās arī jaunu tējnīcu dibināšana Latgalē, taču to nozīme ne tuvu nelīdzinājās Bermontiādes laika tējnīcu devumam. Pakāpeniski, militārai darbībai samazinoties, priekšplānā izvirzījās sociālais darbs. Pēc ilgajiem kara gadiem daudzi trūcīgie iedzīvotāji centās atrast palīdzību pie SPK. Tika izvērsta palīdzība arī karavīru ģimenēm un bēgļiem.

---

²⁵⁵ Turpat, 51. lp.

²⁵⁶ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 4. l., 88. lp.; NA LVVA 2498. f., 1. apr., 70. l., 338. lp.

SECINĀJUMI

Dažkārt, jau pēc Brīvības cīņu beigām, izskanējis viedoklis, ka SPK dibināšanas nepieciešamību noteica Bermonta Rietumu brīvprātīgo armijas uzbrukums²⁵⁷, tomēr tas neatbilst patiesībai. Ideja par korpusa dibināšanu bija pasaules pieredzes, ilgā kara, cilvēku resursu mobilizācijas un ticības pieauguma jaundibinātajai Latvijas valstij rezultāts. Turklāt korpusa tika dibināts jau divas nedēļas pirms Bermonta armijas uzbrukuma sākuma, kad frontē bija iestājies relatīvs pamiers, radot labvēlīgu situāciju ne tikai armijas reorganizācijas darbiem, bet arī palīdzības organizāciju dibināšanai.

SPK organizācijas armijas palīdzības darbs sevī aptvēra plašu darbības loku, iekļaujot apgādes, ēdināšanas, sanitārās, izklaides, un citas funkcijas. Ēdināšanas punktu un tējnīcu iekārtošana un uzturēšana ievērojami atviegloja karavīru ikdienu, tādējādi kāpinot viņu kaujas spējas, un Armijas Saimniecības pārvaldes darbu. Tas pats sakāms arī par apgādes darbu, ko veica SPK. Karavīrus frontē apgādāja ar siltām zeķēm, cimdiem, veļu un pārsienamajiem materiāliem. Tā kā lielākajai daļai karavīru bija gadalaikam un karadarbībai nepiemērots apģērbs, šai palīdzības akcijai bija ārkārtīgi liela nozīme. Ik viena LA struktūra, tāpat kā ik viens karavīrs individuāli, bija tiesīgs vērsties pie palīdzības korpusa ar lūgumiem no korpusa krājumiem izsniegt nepieciešamās lietas. Sprototam uziemeslu dēļ ne vienmēr SPK spēja izpildīt lūgumus, tomēr lielākoties tie tika apmierināti.

Ne mazāk nozīmīgs bija sociālais darbs, ko veica sieviešu korpusa. Ja sākotnēji nepieciešamību pēc šādas jomas noteica sadarbība ar Amerikas Sarkano Krustu, tad pakāpeniski tam aizvien vairāk pievērsās pats korpusa. Sākumā galvenā uzmanība tika veltīta bērniem, invalīdiem, un karavīru ģimenēm. Pakāpeniski cilvēku loks, kam korpusa sniedza palīdzību, kļuva aizvien plašāks. Kara izpostītajā Latvijā, kur neskaitāms daudzums cilvēku bija zaudējuši tuviniekus (tai skaitā apgādniekus), mantu un bija nonākuši grūtos apstākļos, sociālās palīdzības darbs bija īpaši nepieciešams. Tāpat svarīga bija korpusa piedāvātā iespēja vismaz nelielam skaitam sieviešu darboties atalgotā un salīdzinoši stabilā darbā.

Paralēli sadarbības izvēršanai ar militārajām institūcijām, tā tika veidota arī ar valsts un pašvaldību iestādēm. Jau pati ideja par korpusa dibināšanu bija Ministru Prezidenta ierosināta. Sieviešu Zelta fonds var kalpot kā spilgtākais piemērs korpusa attiecībām ar Latvijas valdību. Tautas brīvprātīgie ziedojumi un Latvijas sieviešu darbs, tos savācot, palīdzēja nostiprināt valsts kasi smagā brīdī, kad līdzekļu iepilūšana fondā bija sevišķi nozīmīga.

Latvijas Sieviešu organizācija ieņēma arī starptautisku lomu. Dibinot divas nodaļas ārzemēs un izvēršot sadarbību ar valstīm no dažādiem kontinentiem (īpaši tur dzīvojošajiem

²⁵⁷ Sk: Amerikas latviešiem! Amerikas Atbalss Nr. 26., 1921. gada 26. maijs, 3.lpp.

latviešiem), piemēram, vairākām Eiropas valstīm, Krieviju, ASV, Austrāliju, Brazliju, u.c., organizācija ne vien informēja par jaundibinātās valsts eksistenci, bet arī piesaistīja būtiskus līdzekļus Latvijas vajadzību apmierināšanai, kā palīdzībai bērniem un trūkumcietējiem. Nereti tas vai nu lika pamatus vai attīstīja vairāku internacionālu organizāciju palīdzības izvēršanu Latvijā, kā „*Save the children*” un Dr. Orbisona vadīto Amerikāņu Palīdzības administrāciju.

Korpusa dibināšanai bija nozīmīga loma sieviešu sabiedriskā stāvokļa izmainīšanā. Ja pirms tā tikai neliela daļa Latvijas sieviešu bija sabiedriski aktīvas un iesaistījās vai nu mākslas dzīvē, vai kādā no Pirmā pasaules kara laikā dibinātajām palīdzības organizācijām, tad sākot ar Bermonta uzbrukumu, kad nacionālpatriotisku jūtu vadīta aktivizējās praktiski visa Latvijas sabiedrība, liels skaits sieviešu, piedaloties korpusa darbībā, iekļāvās arī sabiedriskajā dzīvē. Darbs korpusā sevī iekļāva ne tikai palīdzības sniegšanu, bet arī piedalīšanos korpusa sēdēs, tādējādi ik vienai no dalībniecēm kļūstot par demokrātiskas organizācijas sastāvdaļu (sākot ar laiku, kad korpusa vadība vairs neatradās vienas personas rokās) un sniedzot viņām vienu no pirmajām demokrātiskajām pieredzēm.

Korpusa nodaļu tīkls aptvēra visu Latviju. Tā bija pirmā latviešu (piedalīties varēja arī minoritātes, bet korpusā neapšaubāmi valdīja latviešu pārsvars) sieviešu organizācija. Tikai pēc tam, kad sevi kā dzīvotspējīgu un veiksmīgu organizāciju bija pierādījis Sieviešu palīdzības korpusa, tika dibinātas citas ietekmīgas starpkaru Latvijas sieviešu politikās un sociālās organizācijas, piemēram, Latvijas sieviešu savienība, Latvju sieviešu apvienība un Latvju sieviešu nacionālā līga. Nereti kā aktīvas dalībnieces citās sieviešu organizācijās piedalījās dāmas, kas vai nu turpināja darboties korpusā, vai arī bija to darījušas iepriekš.

Korpusa darbība Brīvības cīņu laikā par spīti dažādiem sarežģījumiem un sīkiem pārkāpumiem, vērtējama pozitīvi. Vispāratzīts fakts, ka valsts neatkarības izcīnīšana (īpaši uzvara pār Bermonta armiju) bija visu Latvijas iedzīvotāju, ne tikai karavīru, nopelns. Būtisku un neaizvietojamu ieguldījumu sniedza Latvijas sievietes, kuras veltīja savu brīvo laiku, nereti riskējot arī ar dzīvību, brīvprātīgam un plašam armijas un sabiedrības palīdzības darbam. Tas pozitīvi ietekmēja ne tikai situāciju armijā, bet valstī kopumā.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

I AVOTI

1. Arhīvu materiāli. Nacionālais arhīvs, Latvijas Valsts vēstures arhīvs.

- 1) NA LVVA, 2498. f., 1.apr., 1. l. SPK statūti, darba instrukcijas un darbības pārskati 1919.-1920.g. 27. maijā
- 2) NA LVVA 2498. f., 1.apr., 4. l., Dibināšanas un pilnsapulču protokoli, darbības pārskati. 1919. g. 22. septembrī- 1939. g. 30. martā
- 3) NA LVVA 2498. f., 1.apr., 6. l., Prezidija sēžu protokoli. 1920.g. 20. janvārī- 19. aprīlī
- 4) NA LVVA 2498. f. 1. apr. 23. l., LSPK darbības pārskati 1919.- 1932.
- 5) NA LVVA 2498. f., 1.apr., 66. l. LSPK sarakste ar valsts un pašvaldību iestādēm.1919. -1920.
- 6) NA LVVA 2498. f., 1. apr., 67. l., Sarakste ar valsts iestādēm un biedrībām par telpu īrēšanu, u.c. 1919.g. 14. oktobrī - 1920. 28. decembrī
- 7) NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 68. l., Sarakste ar ēdināšanas punktu priekšnieci par darbību u.c. 1919- 1920.
- 8) NA LVVA 2498. f., 1.apr., 69. l., Sarakste ar valsts un pašvaldības iestādēm par ziedojumu vākšanu, pabalsta sniegšanu, telpu izīrēšanu, u.c. 1919. g. 25. oktobrī- 11. decembrī
- 9) NA LVVA 2498. f., 1.apr., 70. l., LSPK sarakstīšanās ar ārzemēm par savstarpēju palīdzību un sadarbību. 1919. g. -1923. g.
- 10) NA LVVA 2498. f., 1. apr., 71. l., Sarakste ar valsts kontroles departamentu par darbību. 1920. g. - 1924. g.
- 11) NA LVVA 2498. f., 1.apr., 91. l., Darba pieprasījumi un sarakste ar valsts iestādēm par izīrējumiem, darbību, u.c., 1919. g - 1938. g.
- 12) NA LVVA 2498. f. 1. apr. 109. l., LSPK darbinieču algu grāmatas.1919.- 1921.g.
- 13) NA LVVA 2498. f., 1.apr., 120. l.,Kasas pārskati un algu saraksti1920. g. janvārī- decembrī
- 14) NA LVVA 2498. f., 1. apr., 145. l. Kases virsgrāmata 1919. g. – 1920. g.
- 15) NA LVVA 2498. f., 1. apr., 237. l., Ziedojumu vākšanas listes un algu saraksti, 1919.- 1920.
- 16) NA LVVA 2498. f., 1. apr., 252. l., Laikrakstu nozare. Sarakste ar „Jaunāko Ziņu redakciju par rakstu izvietošanu. 1919. g. – 1921. g.

- 17) NA LVVA 2498. f., 1. apr., 394. l., Tukuma nodaļa. Biedru sapulču un valdes sēžu protokoli, kases pārskati 1920. g. aprīlī- oktobrī.
- 18) LVVA 5192.f., 1. apr., 60.l., Galvenā Štāba sarakste ar dažādām iestādēm. 1919. g. – 1920. g.

2. Publicētie avoti

- 1) 1920. gada 11. augustā Rīgā parakstītais Miera līgums starp Latviju un Padomju Krieviju. Publicēts: Bērziņš, V. (sast.), *Dokumenti stāsta: Latvijas buržuāzijas nākšana pie varas.*, Rīga: Zinātne, 1988., 303 lpp.; 259.- 272. lpp.
- 2) Latvijas Sieviešu palīdzības korpusa piecpadsmit gadu darbības pārskats 1919.-1934, Rīga, 1934, 39 lpp.
- 3) P. Bermonta 1919. gada oktobrī Jelgavā izdots uzsaukums „Latvju kareivjiem!” Publicēts: Bērziņš, V. (sast.), *Dokumenti stāsta: Latvijas buržuāzijas nākšana pie varas.*, Rīga: Zinātne, 1988., 303 lpp.; 223.- 224. lpp.
- 4) Strzdmuižas pamiera līgums starp Igaunijas armiju un vācu karaspēku 1919. gada 3. jūlijā, Rīgā. Publicēts: Bērziņš, V. (sast.), *Dokumenti stāsta: Latvijas buržuāzijas nākšana pie varas.*, Rīga: Zinātne, 1988., 303 lpp.; 204. lpp.

3. Preses materiāli

• Jaunākās Ziņas

- 1) Amerikas latviešiem! Amerikas Atbalss Nr. 26., 1921. gada 26. maijs 1. lpp.
- 2) Dibiniet Sieviešu palīdzības korpusa nodaļas, Jaunākās Ziņas Nr. 25., 1920. gada 31. janvārī, 3. lpp.
- 3) Latvju sieviešu zelta fonds, Jaunākās Ziņas Nr. 49., 1920. gada 1. marts, 9. lpp.
- 4) Patriotisks darbs! Jaunākās Ziņas Nr. 118, 1919. gada 16. oktobris, 1. lpp.
- 5) Sieviešu Palīdzības korpusi izsaka pateicību.. Jaunākās Ziņas Nr. 123, 1919. gada 22. oktobris, 2.lpp.
- 6) Sieviešu Palīdzības korpusi izsaka pateicību.. Jaunākās Ziņas Nr. 123, 1919. gada 22. oktobris, 2.lpp.
- 7) Sieviešu Palīdzības korpusi uzaicina sievietes.. Jaunākās Ziņas, 1919.gada Nr. 113, 7. oktobris, 6. lpp.
- 8) Sieviešu Zelta Fonds, Jaunākās Ziņas Nr. 140, 1919. gada 11. novembrī, 5. lpp.
- 9) [Sludinājums], Jaunākās Ziņas, Nr. 165, 1919. gada 11. decembris., 7. lpp.
- 10) [Sludinājums], Jaunākās Ziņas Nr. 17, 1920. gada 22. janvārī, 9.lpp.

- 11) SPK Kareivju apbedīšanas nozare., Jaunākās Ziņas Nr. 170., 1919. gada 17. decembris, 5. lpp.
- 12) [Uzsaukums]. Latvijas sievietēm! Jaunākās Ziņas Nr. 110, 1919. gada 3. oktobris, 7.-8.lpp.
- 13) [Uzsaukums] Latvju tautai- latvju sievietei!, Jaunākās Ziņas Nr. 158., 1919. gada 3. decembris, 5. lpp.
- 14) Ziedoji Latgales atbrīvotājiem! Jaunākās Ziņas Nr. 24, 1920. gada 30. janvāris, 9. lpp.
  - **Latvijas Karevis**
- 15) Uzaicinājums! Latvijas Karevis Nr. 16, 1920. gada 7. marts, 2. lpp.
  - **Latvijas Sargs**
- 16) Kaija, I., Latvju sievietes! Latvijas Sargs Nr. 181, 1919. gada 5. novembris, 4. lpp.
- 17) Latvju sieviete armijas apgādāšanas darbā. Latvijas Sargs Nr. 157, 1919. gada 5. oktobris, 3. lpp.

4. Atmiņas

- 1) Freivalds, E., Sieviešu korpusa štābā., G: Iksens, A. (sast.), Daugavas sargi: Brīvības cīņas 1919., Rīga: Leta, 1923., 310 lpp., 123.- 125. lpp.
- 2) Kaija I., *Mana dienasgrāmata 1918- 1921*, Rīga: Zelta grauds, 1931, 176 lpp.
- 3) Klaustiņa, E., *To nevar aizmirst: Patriotiskā un sociālā darbā*, Grāmatu Draugs, 1968, 224 lpp.
- 4) Porietis, J. Kareivju klubs frontē., G: Iksens, A. (sast.), Daugavas sargi: Brīvības cīņas 1919., Rīga: Leta, 1923., 310 lpp
- 5) Valdess Bērziņš, R., Šo dienu skices, G: Iksens, A. (sast.), Daugavas sargi: Brīvības cīņas 1919, Rīga: Leta, 1923., 310 lpp., 34.- 35.lpp.
- 6) Vītols, R., *Kā pa tumsu, kā pa ēnu: atmiņas no Latvijas atbrīvošanas kara*, Vaidava, 1976., 146. lpp.

II LITERATŪRA

1. Andersons, E., Latvijas vēsture 1914.-1920., Rīga: Daugava, 1967., 755 lpp.
2. Bambals, A., Bērziņš, V. *Latvijas armija*, Rīga: Zinātne, 1991., 110 lpp.
3. Bērziņš, P., *Latvijas brīvības cīņas 1918.-1920.*, Rīga: Junda, 1928, 118 lpp.
4. Bērziņš, V. (red.), *20. gadsimta Latvijas vēsture II: Neatkarīgā valsts 1918.-1940.*, Rīga: Latvijas Vēstures institūta apgāds, 2003., 1024 lpp.
5. Brant, L., *Latviešu sievietes.*, Rīga: Valters un Rapa, 1931., 234 lpp.

6. Ciganovs, J., 1918.-1920. Atbrīvošanas cīņas. Pieejams: <http://www.la90.lv/?&top=-1&id=1940> (skatīts: 12.05.2013.)
7. Ciganovs, J., Latviešu sieviešu palīdzības korpuss Atbrīvošanas cīņu laikā, Grām.: Zellis, K. (sast.), *Sieviete Latvijas vēsturē*, Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007., 175 lpp.
8. Čapenko, A., Rietumu brīvprātīgo armijas komandiera portrets (P.Bermonta biogrāfija). Grām.: *Latvijas Kara muzeja gadagrāmata III*, Rīga: Latvijas Kara muzejs, 2002., 200 lpp.
9. Čapenko, A., P.Bermonta- Avalova Rietumu brīvprātīgo armijas virsniecības raksturojums. Grām.: *Latvijas Kara muzeja gadagrāmata V*, Rīga: Latvijas Kara muzejs, 2004., 220 lpp.
10. Freiberga, I (red.), *Latvijas vēsture: 20. gadsimts*, R: Jumava, 2005, 444 lpp.
11. Haeker, B., Vining M. ed., *A Companion to Women's Military History, USA*, 2012, 662 pages, page 209
12. Jēkabsons, Ē., Latviešu sievietes militārajā dienestā Pirmajā pasaules karā. Grām.: Zellis, K. (sast.), *Sieviete Latvijas vēsturē*, Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2007., 175 lpp.
13. Jēkabsons, Ē., Sievietes un bruņotie spēki Latvijas Neatkarības kara laikā (1919-1920), *Latvijas Vēsture: Jaunie un jaunākie laiki Nr. 3*, 2012., 20.-39.lpp.
14. Jēkabsons, Ē., „Piesardzīgā draudzība: Latvijas un Polijas attiecības 1919. un 1920. gadā.”, Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 249 lpp.
15. Jurkovskis, A., Elza Žiglēvica- paraugs mūsdienu jaunatnei. *Nacionālā Neatkarība*, 1994., 10/16.augusts, 4.lpp.
16. Krūklis, E., Slokas Elza, Jūrmala 1992.g.12.-18.novembris, 8.lpp.
17. *Latvijas brīvības karš: Armijas komandiera štāba apmācības daļa*. II izdevums. Lincoln, Nebraska : Pilskalns, 1959., 107 lpp.
18. Lipša, I., Leģendas. Latvietes, kas karoja. *Vakara Avīze, Vakara Ziņas*, 2001.g. 6. Septembris, 12.- 13.lpp.
19. Paegle, Sp., *Kā Latvijas valsts tapa.*, Rīga: Spiestuve Latvija, 1923., 382 lpp.
20. Peniķis, M. (red.), *Latvijas Atbrīvošanas kara vēsture II*, Rīga: Austrālijas latviešu balva Jaunsargiem, 2006, 478 lpp.
21. Rāte I. (red.), *Kultūras vēsture 20.gadsimts: eksperimentāla mācību grāmata.*, Rīga: Raka, 2002., 326 lpp.
22. Stranga, A., *Latvijas- Padomju Krievijas miera līgums 1920.gada 11.augustā.*, Rīga: LU žurnāla „Latvijas vēsture” fonds,2000, 259 lpp.

23. Ščerbinskis, V., „Sieviešu armija” cīņā par Latvijas patstāvību. Latviešu Strēlnieks, Nr. 11, 1993. gada novembris, Latviešu strēlnieku apvienības laikraksts, 9.-10.lpp
24. Šilde, Ā., *Latvijas vēsture 1914.-1940.:Valsts tapšana un suverēnā valsts*,Stoholma: Daugava, 1976., 782 lpp, 229.- 236. lpp.
25. Voltersa, M., *Feminisms: Ļoti saistošs ievads*, Rīga: Literatūras un filozofijas portāls 1/4 Satori, 2009, 192 lpp.
26. Zelče, V., *Skice vēstures zīmējumam: Sieviete un Pirmais pasaules karš*. Latvijas Arhīvi 2002., Nr.4.

III UZZIŅU LITERATŪRA

1. Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. (sast.), Latvijas Armijas augstākie virsnieki 1918- 1940. Biogrāfiska vārdnīca., Rīga, 1998, 527 lpp., 171.- 172. lpp.)
2. Pētersone, I. (red.), Latvijas Brīvības cīņas 1918-1920. Enciklopēdija. Rīga: Preses Nams, 1999., 446 lpp.

PIELIKUMS

SIEVIEŠU PALĪDZĪBAS KORPUSA PAGaidu INSTRUKCIJAS²⁵⁸

(1919. gada novembris)

1.

Sieviešu palīdzības korpuss ir brīvprātīga sieviešu darba organizācija, kuras mērķis ir sniegt visāda veida palīdzību armijai, darbojoties ciešā sakarībā ar armijas pārvaldēm. Šī palīdzība izpaužas ziedojumu vākšanā, kara vīru materiālā apgādāšanā, kā veļas šūšanā un lāpīšanā, siltu apģērba gabalu pagatavošanā, ēdināšanā, u.t.t. un arī gādībā par viņu gara tieksmju apmierināšanu, ierīkojot ceļojošas bibliotēkas, sarīkojot priekšlasījumus, koncertus un izrādes, cik tas iespējams grūtajos kara apstākļos.

Blakus šim galvenam mērķim Sieviešu palīdzības korpuss ņem dalību arī gādībā par nespējniekiem un trūcīgiem bērniem, pēc iespējas nākdams talkā ar savu darba spēku un līdzekļiem.

2.

Korpuss, kā palīdzības orgāns armijai un trūcīgiem iedzīvotājiem stāv ārpus politiskām partijām. Viss viņa darbs ir ziedots palīdzība, izslēdzot jebkādu partejisku tendenci.

3.

Korpusa priekšgalā stāv kara vīrs, kas skaitās atbildīga persona par korpusa rīcību un ir padots kara ministram.

4.

Par korpusa darbinieci var skaitīties katra latviešu sievietē, kas vēlas sniegt brīvu palīdzību Latvijas armijai un trūcīgiem.

5.

Iestājoties korpussā katrai dalībniecei jāmaksā 5 rubļi, kā ziedojums attiecīgai nodaļai, pie kuras viņa vēlas strādāt, uz ko viņa saņem attiecīgu apliecību ar nodaļas zīmogu, ar priekšnieces un sekretāra parakstiem. Nodaļas priekšniece saņem savu apliecību no Sieviešu palīdzības korpusa priekšnieka.

6.

Darbiniece, kura iestājas kādā Sieviešu palīdzības korpusa nodaļā, skaitās šīs nodaļas priekšnieces rīcībā.

---

²⁵⁸ NA LVVA, 2498. f., 1. apr., 1. l., 53.-54. lp.

7.

Gadienā, ja korpusa darbiniece nepilda viņai uzdoto darbu jeb citu pārkāpumu dēļ, no nodaļas priekšnieces kārtējā sēdē var tikt likts priekšā viņu izslēgt, pie kam no darbinieces tiek atņemta apliecība un nozīme.

8.

Ārpus Rīgas var nodibināties Sieviešu palīdzības korpusa nodaļas vai nozares. Nozare apvieno vairākas viena apgabala nodaļas.

9.

Nodibinot Sieviešu palīdzības korpusa nodaļu, vai nozari, jāsasauca no vietējām sievietēm sapulce, kura ievēl priekšnieci, tai vietnieci, sekretāru, kasieri un trīs kontroles komisijas locekļus.

10.

Par nodibināšanos bez kavēšanās jāziņo Sieviešu palīdzības korpusa priekšniekam Rīgā, iesūtot apstiprinātu dibināšanas sēdes protokola norakstu.

11.

Pēc ziņojuma un protokola noraksta saņemšanas, priekšnieks apstiprina nodaļu vai nozari un izsūta zīmogu.

12.

Nodaļa var līdzekļu iegūšanai sarīkot izrīkojumus un bazārus. Vākt var visu, kas kareivjiem var noderēt un darīt prieku. Nodaļa var organizēt savākto ziedojumu, kā līnu, vilnas, tabakas izstrādāšanu armijas vajadzībām.

13.

Nodaļai jāved kases grāmata, ziedojumu vākšanas grāmata, izejošu un ienākošu rakstu grāmata, darbinieču saraksts, ziedojumu listes saraksts.

14.

Par nodaļas darbību jādod kārtīgi pārskats Sieviešu palīdzības korpusa priekšniekam Rīgā katra mēneša pirmajā datumā. Pārskatam jābūt parakstītam no nodaļas priekšnieces, sekretāra un kontroles komisijas locekļiem.

15.

Visas naudas summas līdz ar apstiprinātu izrakstu iz kases grāmatas un attiecīgām kvītēm iesūtāmas galvenajai kasei Rīgā katra mēneša pirmajā datumā. Līdz ar to iesūtāmi arī visi ziedojumi mantās.

16.

Saviem tekošiem izdevumiem nodaļa var izprasīt no galvenās kases avansu, piesūtot aprēķinu par mēneša vajadzībām.

17.

Nodaļas priekšniecei jāsasauca vismaz par divām nedēļām reiz kārtējās sēdes, kurās priekšniece referē par bijušo darbību un nolasa tos rīkojumus un noteikumus, kuri ir pienākuši no centra. Bez tam sēdē tiek skatīts cauri priekšlikumi par nodaļas tālāko darbību.

18.

Ja 1/3 n nodaļas darbiniecēm nāk ar priekšlikumu pārvēlēt priekšnieci, tad nākošā sēdē tas tiek likts uz dienas kārtības un ar aizklātu balsošanu tiek balsots vai priekšnieci atstāt amatā, vai nē. Pēc tam tiek uzstādītas kandidātes uz priekšnieces amatu un ar balsu majoritāti tāda ievēlēta.

19.

Kopijām no visiem sēdes protokoliem jātiek iesūtītiem korpusa priekšniekam Rīgā.

20.

Kontroles komisijai ir tiesības katrā laikā ieskatīties nodaļas grāmatās un ziņot par kontroles panākumiem nodaļas kārtējā sēdē.

21.

Nodaļas var likvidēt tikai ar Sieviešu palīdzības korpusa priekšnieka atļauju.

22.

Visi Sieviešu palīdzības korpusa norēķini ir padoti valsts kontrolei.

LATVIJAS SIEVIEŠU PALĪDZĪBAS KORPUSA STATŪTI²⁵⁹

(1920. gada 26. maijs)

I. PALĪDZĪBAS KORPUSA UZDEVUMI, DARBĪBAS VEIDI UN TIESĪBAS

1. SPK mērķis ir a) atsvabināt karavīrus no visāda veida darbiem armijas aizmugurē, lietot sievietes viņu vietā, b) palīdzēt kara iestādēm armijas apgādāšanā un apkopšanā, c) rūpēties par karavīru garīgās dzīves izkopšanu un lietderīgu laika pavadīšanu vaļas brīžos, d) sniegt materiālu un garīgu pabalstu kara vīru ģimenēm, bāriņiem un invalīdiem, ciktāl tos neapgādā valsts, e) rūpēties par nespējniekiem un trūcīgiem bērniem, f) izkopt biedreņu garīgo dzīvi.
2. Lai šos uzdevumus veiktu, Palīdzības korpuss ar attiecīgo kara vai civiliestāžu piekrišanu:
  - a) Ierīko dažādas karavīru apgādāšanai nepieciešamas iestādes un darbnīcas, kā tējnīcas, ēdināšanas punktus, veļas mazgātavas, veļas un drēbju pagatavošanas punktus, veļas un drēbju pagatavošanas un labošanas darbnīcas, pirtis, utt.,
  - b) Atver un ierīko bibliotēkas, lasītavas, bērnu, nespējnieku un invalīdu patvertnes, rotaļu un sporta laukumus, sarīko teātra izrādes, koncertus un priekšlasījumus, utt.,
  - c) Izdod grāmatas un periodiskos izdevumus.
3. Korpussam ir juridiskas personas tiesības.
4. Korpuss var lietot savu zieģeli un karogu.
5. Ar Apsardzības Ministrijas piekrišanu korpuss var ieviest priekš savām biedrenēm un darbiniecēm sevišķas nozīmes.
6. Ievērojot likumos paredzētos noteikumus, korpuss var sarīkot visāda veida izrīkojumus, naudas un citas loterijas un vākt ziedojumus.
7. SPK ir atsvabināts no stampeļu un izrīkojumu nodokļa.

---

²⁵⁹ NA LVVA 2498. f., 1. apr., 1. l., 1.-6. lp.

II. PALĪDZĪBAS KORPUSA LĪDZEKĻI

8. Korpusa līdzekļi rodas no: a) ikgadējām biedreņu maksām, b) ziedojumiem, c) dažādiem izrīkojumiem un loterijām, d) korpusa iestādēm, uzņēmumiem un netaustāmiem īpašumiem, e) aizņēmumiem un f) valsts pabalstiem.
9. SPK materiāli, manta un kase glabājamas saskaņā ar pilnas sapulces instrukcijām.
10. Korpusa darbība ir padota valsts kontrolei, ciktāl tas izlieto valsts līdzekļus.

III. KORPUSA SASTĀVS, BIEDREŅU UZŅEMŠANA UN IESTĀŠANĀS

11. Korpus sastāv no neaprobežota skaita biedreņu.
12. Par biedreni korpusā var iestāties ikviena Latvijas pilsoņe bez tautības un ticības izšķirības, kura sasnieguse pilnus 18 gadus. Balsstiesību pilnās sapulcēs bauda tikai pilngadīgas biedrenes. **PIEZĪME:** Draudzīgu ārzemju valstu pavalstnieces korpusā var uzņemt tikai ar katrreizēju Apsardzības Ministrijas piekrišanu.
13. Jaunas biedrenes uzņem valde.
14. Iestājoties korpusā, biedrenes maksā vienreizēju iestāšanās naudu un bez tam ik gadus noteiktu biedreņu naudu, kura nomaksājama ik gadus līdz 31. janvārim. Iestāšanās un biedru maksas lielumu nosaka pilna sapulce.
15. Labprātīgi biedrenes var izstāties no korpusa kaut kurā laikā, paziņojot par to valdei. Biedru maksas nenolīdzināšana noteiktā laikā uzskatāma kā izstāšanās no korpusa.
16. Biedrenes, kuras kaitē korpusa sekmīgai darbībai var izslēgt no korpusa uz pilnas sapulces lēmuma pamata.
17. Apsardzības Ministram miera laikā un Armijas Virspavēlniekam kara laikā ir tiesības prasīt vienas vai otras biedrenes izslēgšanu; šī prasība korpusa valdei ir jāizpilda nekavējoties un bez ierunām.

IV. KORPUSA PĀRVALDĪŠANA

18. Korpusu pārvalda: a) pilnās sapulces, b) valde un c) revīzijas un citas komisijas.
  - a) Pilnās sapulces
19. Pilnās sapulces ir korpusa lēmējorgāns, kuram padoti pārējie korpusa orgāni un no kura tie saņem savas pilnvaras.
20. Viena no pilnām sapulcēm katra gada sākumā, kura skata cauri gada pārskatu, apstiprina korpusa darbības orgānu budžetus, uzklauša revīzijas komisijas ziņojumus, izmeklē no viņas uzrādītās kļūdas un pārkāpumus, izvēl korpusa

pārvaldes orgānus,- skaitās par kārtēju pilnu sapulci; pārējās par ārkārtējām pilnām sapulcēm.

21. Kārtējās pilnās sapulces sasaukamas ne vēlāk kā trīs mēnešu laikā pēc korpusa darbības gada notecēšanas.
22. Ārkārtējās pilnās sapulces sasaukamas pēc vajadzības biedrības valdē: a) uz pašas vēlēšanas, b) uz Revīzijas komisijas vai 1/10 no visu korpusa biedreņu pieprasījuma.
23. Ja valde neizpildītu § 21 minēto prasību, tad pilna sapulce jāsasauk Revīzijas komisijai.
24. Pilnu sapulču vieta, laiks un dienas kārtība paziņojama biedrenēm ne vēlāk kā divas nedēļas pirms sapulces ar pavēsti vai sludinājumiem vietējos laikrakstos.
25. Pilnās sapulcēs apspriežami visi uz korpusa darbību un viņa mērķu sasniegšanu attiecošies jautājumi.
26. Pilnu sapulču dienas kārtība sastādās no: a) valdes, b) Revīzijas komisijas, c) citu komisiju un d)atsevišķu biedreņu priekšlikumiem un ziņojumiem. **PIEZĪME:** Priekšlikumi un ziņojumi iesniedzami ne vēlāk kā septiņas dienas pirms pilnas sapulces.
27. Pilnas sapulces ir pilntiesīgas neatkarīgi no ieradušos biedreņu skaita, ja tās sasauktas un norit saskaņā ar šo statūtu prasījumiem.
28. Jautājumi par:
  - 1) biedreņu izslēgšanu,
  - 2) korpusa amata personu atstādināšanu priekšlaikā,
  - 3) korpusa biedreņu vai amata personu nodošana tiesām,
  - 4) nekustamā īpašuma iegūšanu vai atsvabināšanu,
  - 5) statūtu grozīšanu

prasa 2/3 klātesošo biedreņu balsu vairākumu.

29. Pilnas sapulces atklāj un vada korpusa priekšniece vai viņas vietniece, kamēr sapulce ievēl no sava vidus sapulces vadoni. **PIEZĪME:** Pilnās sapulcēs bez tām vēl ievēl protokolisti, balsu skaitītājas, kārtībnieces, u.c. sapulces amata personas.

b) Valde

30. Valdi ievēl korpusa biedreņu pilnā sapulcē uz vienu gadu no pilngadīgo biedreņu vidus. Valdes locekļu skaits ir deviņi, bet vajadzības gadījumā pilna sapulce to var papildināt. Valdes locekļi paši sadala amatus savā starpā. Bez tam pilna sapulce ievēl četrus valdes locekļu kandidātus, kuri pēc dabūtā balsu vairākuma stājas to valdes locekļu vietā, kuri izstājas no valdes, pirms ievēlēšanas laiks notecējis.

31. Korpusa valde atrodas Rīgā, bet viņa var pārcelties uz citu vietu, ja to prasa kara apstākļi.
32. Valde ved visas korpusa tekošās darīšanas saskaņā ar statūtiem, pilnu sapulču apstiprinātām instrukcijām un lēmumiem. Valde reprezentē korpusu un aizstāv viņa intereses vietās bez sevišķas pilnvaras.
33. Valdes sēdes sasauc priekšniece pēc vajadzības, valdes pašas nosacītā kārtībā, sēdes priekšniece vai viņas vietniece.
34. Valdes sēdes ir pilntiesīgas, ja ir klāt vairāk nekā puse no visas valdes.
  - c) Revīzijas komisija.
35. Revīzijas komisijā ievēl ik gadus pilnā sapulcē piecus locekļus un trīs kandidātus. Revīzijas komisijā var ievēlēt tikai tādas personas, kuras neatrodas citu orgānu sastāvā.
36. Revīzijas komisijai pienākas revidēt korpusa pārskatus, ieņēmumu un izdevumu grāmatas un kasi un vispār kontrolēt korpusa valdes komisiju un iestāžu darbību. PIEZĪME: Kārtējai pilnai sapulcei Revīzijas komisija, iepazīstinājusi iepriekš ar to korpusa valdi, iesniedz savu atsaukumi par korpusa gada pārskatu un darbību nākošajā gadā.
37. Atsevišķu korpusa iestāžu un darbības nozaru pārzināšanai, kā arī sevišķu uzdevumu izpildīšanai korpusam nodibina dažādas komisijas, kā arī pieņem atsevišķas personas.
  - d) Korpusa nodaļas
38. Korpusa nodaļas nodibina korpusa valde visās tanīs vietās, kur tas nepieciešams korpusa darbības veikšanai.
39. Nodaļas darbojas šo statūtu un korpusa pilnu sapulču apstiprināto instrukciju robežās.
40. Nodaļa ievēl savu valdi no trīs līdz pieciem locekļiem un diviem kandidātiem.
41. Nodaļu pilngadīgām biedrenēm ir balsis tiesības korpusa pilnās sapulcēs.
42. Attiecībā uz nodaļu pilnām sapulcēm, kā arī uz valdes un Revīzijas komisijas darbību ir spēkā visi tie nosacījumi, kas šinīs statūtos paredzēti priekš centrāliem korpusa pārvaldes orgāniem.
43. Nodaļas var slēgt korpusa valde, kad tā to atrod par vajadzīgu. Nodaļām likvidējoties, visa viņu manta, īpašumi un kases pāriet korpusa valdes rīcībā.
  - e) Vispārīgi noteikumi
44. Kā miera, tā kara laikā korpusam sava darbība jāsaista ar apsardzības resoru un armijas virspavēlniecības prasībām un vajadzībām. Šai nolūkā Apsardzības

Ministrs vai Armijas virspavēlnieks, pēc vienošanās, var piekomandēt pie korpusa valdes un citiem darbības orgāniem, kā arī pie korpusa iestādēm, savus priekšstāvjus.

45. Apsardzības ministram, bet kara laikā arī armijas virspavēlniekam ir tiesības atcelt tos korpusa pārvaldes orgānu lēmumus un rīkojumus, kuri varētu būt kaitīgi valsts apsardzības lietā, kā arī slēgt vienu vai otru korpusa iestādi.
46. Par darbiniekiem korpusa iestādēs var pieņemt kā sievietes, tā vīriešus. Kara laikā korpuss var nodarbināt tikai tos vīriešus, kuri neatrodas iesaucamo vecumā vai arī atzīti kara dienestam noderīgi.
47. Kara laikā korpusa darbinieki padoti kara iestāžu darbinieku disciplīnai, pēc armijas virspavēlnieka norādījumiem.
48. Par visām korpusa sapulcēm un sēdēm vedami protokoli, kuri nolasāmi, pieņemami ar balsošanu un parakstāmi visām klātesošajām korpusa amata personām.
49. Visi jautājumi, kas nav statūtos sevišķi minēti, izspriežami kā pilnās sapulcēs, tā korpusa vads un komisiju sēdēs ar vienkāršu balsu vairākumu. **PIEZĪME:** Ja balsis dalās līdzīgi, tad par priekšlikumu ir balsojams otrreiz, ja arī tas pats atkārtojas, tad balsojamais priekšlikums skaitās par atraidītu.
50. Balsošana visās korpusa sapulcēs un sēdēs notiek atklāti, bet ja $\frac{1}{4}$ klātesošo to prasa, tad aizklāti. Vēlēšanas notiek aizklāti, ja to prasa kaut viena biedrene.
51. Korpusa darbības gads skaitās no 1. janvāra līdz 31. decembrim.
52. Visos šinīs statūtos neparedzētos gadījumos un darbības sīkumos korpuss rīkojas pēc pastāvošiem likuma prasījumiem un pilnas sapulces lēmumiem.

V. KORPUSA SLĒGŠANA

53. Korpuss var nolemt savu darbību izbeigt, bet tāds lēmums tikai tad nāk spēkā, ja to pieņem pilna sapulce ar $\frac{4}{5}$ klātesošo biedreņu balsu vairākumu.
54. Korpusu var slēgt apsardzības ministrs, bet kara laikā arī armijas virspavēlnieks, ja atzīst viņa darbību par kaitīgu valsts apsardzības lietai.
55. Korpussam savu darbību izbeidzot, visa viņa manta izlietojama saskaņā ar apsardzības ministra norādījumiem.

LSPK darbiniece, Lāčplēša kara ordeņa kavaliere Elza Žiglēvica.²⁶⁰

---

²⁶⁰ Lāčplēša kara ordeņa kavalieru datubāze. Pieejams: <http://www.lkok.com/detail1.asp?ID=1794> (Skatīts: 15.05.2013.)

Pie Sieviešu Palīdzības korpusa tējnīcas Katlakalnā 1919. gada novembrī

ziedojoat
Latvju Sēveeēšu
Zelta fōndam

==== Sonda zentralbirojs: =====
Rīgā, leelā Nevas eelā 17, krahjafē. Darba laiks no 2—4.

Laikrakstos publicētais SPK Zelta fonda uzsaukums.²⁶¹

²⁶¹ Jaunākās Ziņas Nr.29., 1920. gada 5. februāris, 7. lpp.

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Latvijas Sieviešu palīdzības korpuss (1919-1920)” izstrādāts LU
Vēstures un filozofijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Aiga Bērziņa

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr. hist., asoc. prof. Ēriks Jēkabsons

Recenzents: Dr.hist., prof. Ilgvars Butulis

Darbs iesniegts 15.05.2013.

Metodiķe:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē:

_____ prot.Nr. _____, vērtējums:

Komisijas sekretārs: